

THEODULFI CARMINA.

LIBER PRIMUS

PARÆNESIS AD JUDICES.

Judicii callem censores prendite justi,
 Et vestri spernant avia curva pedes.
 Hæc iter ad cælum ducit, trahit illud ad umbras,
 Hoc pia vita tenet, mors habet illud hians.
 Ergo cavete viri scatebras Acherontis adire,
 Quo Styx Cocyti, quo furor omnis inest.
 At, paradise, tuis nil gratius ædibus exstat,
 Quo mala nulla insunt, quo bona cuncta manent.
 Si mihi mille forent centeno in gutture linguæ,
 Ærea vox cunctis ferrea verba daret,
 Non possem, fateor, tot promere sedis amœnæ
 Gaudia, quæ capiunt qui bene jura tenent.
 Sed neque pœnarum percurrere monstra loquendo
 Possem, quæ patitur fraudis amica cohors
 Judiciu pietas, pietati industria detur,
 Quo teneant nullum munera sæva locum.
 Hoc veteris clamat peragendum pagina legis,
 Nullius hoc vatium lingua beata tacet.
 Hoc evangelicus lituus per compita mundi
 Mugit, apostolicus hoc quoque sermo tonat.
 Hæc patriarcharum res vexit ad ardua nomen,
 Inde prophetarum sancta caterva cluit.
 Quisque ducum ac regum hoc sanctum limite callem
 Obtinuit, potitur omnibus ille bonis.
 At qui errore duce scabrosa per avia vecti
 Hanc liquere viam, hos bona cuncta simul.
 Numinis interpres Moses fidissimus almi
 Conloquio fruitur plebe stupente Dei.
 Ille quaterdenis eremi per devia lustris
 Divitem opum populum rexit honore Dei,
 Semper amans æquum, semper fera præmia tem-
 [nens,
 Exemplo et verbis norma salutis erat.
 Maternis Samuel natus votisque fideque,
 Illius et dono qui bona cuncta creat.
 Tempus qui ante facit quæ tempore condita mon-
 [strat,
 Cui simul est præsens quod fuit et quod erit.
 Omnis genus fraudis apervit bona cuncta secutus.
 Nec pretio est usus, vilis aselle, tuo.
 Quid referam resono modulantem carminæ regem,
 Qui tota studuit mente placere Deo?
 Cui bene cuncta simul parent in laude tonantis,
 Ars, caro, mens, plectrum, vox, lyra, corda, cho-
 [rus?

A Cantibus et gestis, et totis nisibus iste
 Probra cavenda monet, jura tenenda docet.
 Justus, ait, Dominus moderati juris amator,
 Cujus ovans vultus omnia justa videt.
 Hic ita censores pravos his vocibus hiscens
 Admonet, et monitis talibus ora movet.
 Ut quid judiciis totiens instatis iniquis,
 Et fera peccantum sumitis ora simul?
 Pauperis ad causam concurrите, sive pupilli,
 Et miser et pronus justificatus eat.
 Vos inopes manibus peccantum demite diris.
 Huic prolixa stylo talia plura canit.
 Hujus in immensum veneranda potentia tendit,
 Quivit heri felix qui pater esse sui.
 Hic adversorum crebra est fornace recoctus.
 B Hinc virtute cluif, exsuperat vitia.
 His ejus quoniam caruit clarissima proles,
 Hinc læva dextrum mente reliquit iter.
 Quo imago vomer humum subjectam sauciat uncus,
 Est hinc spina minus, hinc imago parta seges.
 Rex fuerat sapiens, legum et moderamine justus,
 Feminis captus ni foret hic laqueis.
 Heu bona tot linquens tanta est ab probra volutus,
 Nectar dulces meri sic male perdis acor.
 Crevit et Ezechia venerandi gloria regis,
 Justitiæ meritis et pietatis ope.
 Cui tria Cunctipater voluit superaddere lustra,
 Mortis et occasu cui pia vita redit.
 Edocet hic populum patrias edicere leges,
 Et fugere erroris impedimenta mali.
 C Fregit in excelso compostum monte Chelydrum,
 Vitæ hic causa prius, postmodo mortis erat.
 Sic medici scalpro qui se transfigit acuto,
 Inde salus aliis, huic venit atra lues.
 Hæc tibi Josias fuit observantia princeps,
 Hæcque celebre tulit nomen ad alta tuum,
 Impia qui sceleris demis monumenta vetusti,
 Et patrias leges qua potes usque novas.
 Qui decedenti datus ei pia gloria regno,
 Quem vespertini temporis ordo dedit.
 Sic ostrum limbus, sic claudit prandia vinum,
 Post fructus anni pinguis oliva viget.
 Ingens turba patrum quibus hoc opus instituendum
 [est,
 D Quos pia lex retinet, quosque referre mora est.

* *Parænesis ad judices.* Titulum hunc de suo effinxit Petrus Daniel, qui primus hoc poema in lucem dedit ex acephalo exemplari quod titulo carebat. In codice Alta-Silvæ, et in Petaviano, in quibus poema integrum exstat, simplicior est inscriptio

Contra judices. Nos retenta inscriptione Danielis, eorumdem codicum ope versus undetriginti, qui principio deerant, et alios aliis locis restituimus, multaque passim quæ vitiosa erant correximus.

Sæpe ego pollicitis censores linquere cerno
 Jura, aurumque avido gutture et ore sequi.
 Sæpe ego ne capiant studeo revocare volentes.
 Sunt magis quis velle est, cui modo nolle minus,
 In rivis dum quis spatiosum diribet amnem,
 Pars minor in rivis, major in amne fluit.
 Sæpe ego dum pravos de talibus arguo rebus,
 Hac sibi clam dicunt me quoque sorte parem.
 Sæpe etiam tales cum non sint, suspicor esse :
 Cum mihi sint plures, hac lue liber ero.
 Non potis est morbis artarum omnibus æger,
 Saltem una e multis pestis abesse potest.
 * Præfectura mihi fuerat peragenda tributa,
 Resque actu grandes, officiumque potens.
 Nulli vi, studiisque piis, armisque secundus
 Rex dedit hæc Carolus, primus ad omne bonum.
 Cui parent Walis, Rhodanus, Mosa, Rhenus et Ænus,
 Sequana, Visurgis, Wardo, Garumna, Pados,
 Rura, Mosella, Liger, Vulturinus, Matriona, Ledus,
 Ister, Atax, Gabarus, Olitis, Albis, Arar.
 Quo synodus clerum, populum lex stringeret alma,
 Duxque foret cunctis regula calle suo.
 Ecclesiæ sanctus matris quo cresceret ordo,
 Urbibus et validis mosque decorque pius,
 Quas Arar, et Wardo, Rhodanus quas alluit acer,
 Elauris, sive his connumerandus Atax,
 Quasque Alpes Latio, Libya discriminat æquor,
 Quasque Pyrenæus orbe ab Ibere tuo,
 Sen quas Lugdunum Arcturo aut Aquilone revellit,
 Resque Aquitana tuis pulchra Tolosa locis.
 Hæserat hac nobis Laidradus sorte sodalis,
 Cederet ut magnus hac relevante labor.
 Noricus hunc genuit, hunc tu Lugdune futurum
 Pontificem speras religionis ope.
 Arte cluit, sensuque viget, virtute redundet.
 Cui vita ad superam transitus ista manet.
 Jam Lugdune tuis celsis post terga relictis
 Mœnibus, aggredimur causa quod optat iter.
 Saxosa petimus constructam in valle Viennam,
 Quam scopuli inde arctant, hinc premit amnis
 [hians.
 Inde Valentinis terris urbi que jacenti,
 Rupee nos dedimus hinc Morenate tibi.
 Post et Arausinas terras, et Avennica rura
 Tangimus, et fines quos tenuere Getæ.
 Inde Nemausiaca sensim properamus ad arces,
 Quo spatiosa urbs est, resque operosa satis.
 Hinc Madalona habuit lævam, Sextantio dextram :
 Hic scabris podiis cingitur, illa mari
 Quis bene transitus, Agathem mox parte sinistra
 * Præfectura mihi. Legationem intelligit quam,
 Caroli regis mandato, missus dominicus obierat in
 Gallia Narbonensi una cum Laidrado postmodum
 episcopo Lugdunensi. Quo nomine fines ejusdem
 provinciæ iterque suum Lugduno Narbonem usque
 poetico more describit. Officii autem hujus quam
 ampla fuerit potestas, declarant verba episcoporum
 ad Carolum Calvum in Verno palatio : Quasumus
 ut scelera patratores, et apostolicæ disciplinæ
 contemptores, missis a latere vestro probate fidei
 legatis, absque respectu personarum et excæcatio-

A Liquimus, et nosmet tecta Beterris habent.
 Mox sedes Narbona tuas, urbemque decoram
 Tangimus, occurrit quo mihi læta cohors,
 Reliquiæ Getici populi, simul ^b Hespera turba
 Me consanguineo sit duce læta sibi.
 Inde revisentes te Carcassona, Redasque,
 Mœnibus inferimus nos cito Narbo tuis.
 Undique conveniunt populi clerique catervæ,
 Et synodus clerum, lex regit alma forum.
 Quis bene compositis, nos tandem opulenta recepit
 Urbs Arelas, cives quam statuere sui.
 Urbs Arelas, aliis quæ pluribus urbibus exstat,
 Prima gradu tamen est, Narbo, secunda tibi.
 Quo synodo cleri, legum moderamine plebis
 Pectora contudimus juris et artis ope.
 B Massilia Argolica nos cepit condita gente ;
 Arvum et Aquinæ urbis, sive, Cavelle, tuum.
 Ast alias lustrare vetat per singula casus,
 Quarum nos populus quo sumus omnis adit.
 Æquoris insani fera quas vicinia kedit,
 Aere corrupto et tabidus efflat odor.
 Quasque levant colles, aut vallis stranguat ima,
 Quas fera pulsat hiems, grando, pruina, nives.
 Illic et dumis, et acutæ stramine cautis,
 Abruptisque cavis continuatur iter.
 Ima tenent valles, tendunt ad nubila montes,
 Præcipites amnes montis ab arce ruunt.
 Magna catervatim nos concio sæpe frequentat,
 Ætas quos dicat sexus et omnis habet,
 C Parvulus, annosus, juvenis, puer, innuba, cælebs,
 Major, ephesus, anus, masque, marita, minor.
 Quid moror? instanter promittit munera plebes,
 Quodque cupit, factum, si dabit, esse putat.
 Hoc animi mirum tormento frangere certant,
 Ariete quo tali mens male pulsa ruat.
 Hic et crystallum, et gemmas promittit Eoas,
 Si faciam alterius ut potiat agris.
 Iste gravi numero nummos fert divitis auri,
 Quos Arabum sermo, sive character arat,
 Aut quos argento Latius stylus imprimit albo,
 Si tamen acquirat prædia, rura, domus.
 Clam nostrum quidam submissa voce ministrum
 Evocat, ista sonat verba sonanda mihi :
 Est mihi vas aliquod signis insigne vestustis,
 D Cui pura et vena, et non leve pondus inest
 Quo cælata patent scelera vestigia Caci,
 Tabo et stiptibus ora soluta virum.
 Ferrati scopuli, variæ seu signa rapinæ,
 Humano et pecudum sanguine tactus ager.
 Quo furor Hercules Vulcanidis ossa retundit,
 ne munerum coerceantur. ^b Ab hac ergo legatione
 Theodulfo nata est occasio ut de iudicium officio,
 quid potissimum cavere, quid præstare debeant, hoc
 carmine docendum existimaret.
^b Hespera turba me consanguineo. Quod Italorum
 consanguineum se dicit, videndum an referri eo
 queat quod de Theodulfo ex chronicis quibusdam
 proditum supra retulimus, illum ab Italia, propter
 scientiæ prærogativam qua pollebat, a Carolo Magno
 abductum fuisse in Galliam.

Ille fero patrios ructat ab ore focos.
 Quoque genu stomachum, seu calcibus illa rumpit,
 Fumiduani clava guttur et ora quatit.
 Illic rupe cava videas procedere tauros.
 Et pavitare iterum post sua terga trahi,
 Hoc in parte cava, planus cui circulus ore est,
 Nec nimium latus, signa minuta gerens,
 Perculit ut geminos iafans Tyrinthius angues,
 Ordine sunt etiam gesta notata decem.
 At pars exterior crebro usu rasa politur,
 Effigiesque perit attenuata vetus,
 Quo Alcides Calydonque amnis, Nessusque diformis.
 Certant pro specie Dejanira tua.
 Inlita Nessæo feralis sanguine vestis
 Cernitur, et miseri fata pavenda Lychæ.
 Perdit et Antæus dura inter brachia vitæ,
 Qui solito sterni more vetatur humo.
 Hoc ego sum domino (dominum me forte vocabat)
 Laturus, votis si favet ille meis.
 Pars numerosa sabest populi, matrum atque viro-
 [rum,
 Infantum, juvenum, sexu ab utroque simul :
 Quos pater et genitrix sub libertatis honora
 Liquere, ex illo libera turba manent.
 Quorum si chartas vitiem, vase ille vetusto,
 His ego, tu donis mox potiere meis.
 Alter ait, mihi sunt vario fucata colore
 Pallia, quæ misit, ut puto, torvus Arabs.
 Quo vitulus matrem sequitur, quo bucula taurum,
 Concolor est vitulo bucula, bosque bovi.
 Splendorem spectes, junctamque coloribus artem,
 Utque rotis magnis juncta sit arte minor.
 Est mihi cum quodam de armentis quæstio pulchris.
 Pro quibus ista paro congrua dona dare.
 Pro vitulis vitulum, pro tauris offero taurum,
 Pro vacca vaccam, pro bove dono bovem.
 Pocula promittit quidam se pulchra daturum,
 Si modo quæ poscit non sibi danda darem :
 Interiusque aurum exterius nigredo decorat,
 Cum color argenti sulphure tactus abit.
 Quis bene fulcra nitent, et pulchra toreumata. Pan-
 [nos,
 Alter ait, dabimus, quæ rogo si dederis.
 Vitibus atque oleis, herbis ornatus et hortis,
 Inriguus patris est morte relictus ager.
 Inde mihi partes fratresque sororque requirunt,
 Consorte hunc nullo solus habere velim.
 Voti compos ero, tibi si mea vota placebunt,
 Quæ do si capias, quæ rogo rite dabis.
 Subripere ille lares socii cupit, iste novales.
 Ambo aliena quidem, hic tenet, ille cupit.
 Alter ut acquirat, ne perdat aduritur alter,
 Iste ense et galeam, hic dare scuta parat.
 Res patris unus habet, frater cupit alter habere,
 Et dare vult mulos alter, et alter equos.
 Hæc pars dives opum, pars instat cætera plebis,
 Quod querant omnes, quodque querantur habent.
 Sed nec eis deerat dandi tamen apta voluntas,
 Diversis unus viribus usus erat.

A Magna ut majores, sic promunt parva minores,
 Dum fore quæ cupiunt hæc sibi sorte putant.
 Iste tuo dictas de nomine Corduba pelles,
 Hic niveas, alter protrahit inde rubras.
 Linea qui potis est, qui non, fert lanæ dona,
 Tegmen et hic capitis, hic pedis, ille manus.
 Quo facies humore levi palmasque solemus
 Tergere, quis dandum textile munus habet.
 Scrinia danda parant alii, nec defuit ille,
 Cereolas rotulas qui dare vellet ovans.
 Singula quis referat? fidebant munere cuncti,
 Nec se quis quiddam ni det habere putat.
 O scelerata lues, partes diffusa per omnes,
 O scelus, o furor, ores truculenta nimis,
 Quæ sibi captivum totum male vindicat orbem,
 Nec deest qui det, nec qui male capta ferat!
 B Flectere sic properant me, nec tamen esse putarent.
 Talem, ni talis ante fuisset ibi.
 Nemo in aquis apros, in silvis squamea dona,
 Inque rogos undis, in face quærit aquas.
 Thura Sabæus ager, Gangetis eburnea monstra,
 Grippe [Gryphes] et Hyrcanus, balsama Syrus
 [habet.
 Singula lege sua, assiduo quærantur et usu,
 Et fore mortales quod fuit ante putant.
 At sua cum cernunt verborum spicula frangi,
 Et nil promissi tela valere sui,
 Meque velut fortem post prælia firmiter urbem
 Stare, atque arte sua non potuisse capi,
 Rem mox quisque suam quærit, sua quisque recepit
 C Jura, nec insidiis meque suosque premunt.
 Sic quicumque videns aditum, quo sæpe solebat
 Furari, obstrusum, spe sine transit iter,
 Sed ne actus nostros discretio linqueret alma,
 Resve putarentur hæc simulantèr agi.
 Neve forem multis novitate notabilis ipsa,
 Horreretque bonum proximitate mali :
 Spernere contempsit quæ dat concordia princeps.
 Quæ ut societ mentes datque capitque libens,
 Et commune facit cuius bene postulat usus,
 Multaque cum habeat, nil docet esse suum.
 Hæc ego pertractans sumebam parva libenter,
 Quæ non sæva manus, chara sed illa dabat.
 Scilicet arboreos fractus, hortique virentis,
 D Ova, merum, panes, cornipe Junque cibos.
 Sumpsimus et teneros pullos, modicasque volucres.
 Corpora sunt quarum parva, sed apta cibis.
 O felix omnis virtus, discretio si quam
 Virtutum nutritrix temperat, ornat, alit !
 Quæ errabunda meos paulo est digressa per actus,
 Ad cœptum redeat nostra Camæna melos.
 Æqua tibi justæ sint iudex pondera libræ,
 Ut sua quisque libens hæc tribuente ferat.
 Nec sit avara lues, nec amor, zelusque, timorque,
 Quæ turbent, firmus stet tibi mentis apex.
 Proh dolor, his rebus pietas cito pellitur æqui,
 Ejus et invadunt fraudisque dolusque locum.
 Quattuor hæc fontes, tribus est nam fontis una,
 Quæ est radix cunctis dira cupido malis.

Muneris invalidas acceptio vertere mentes
 Adsolet, a vero jusque fugare pium.
 Non solum argento res hæc inolescit et auro,
 Præpetis aut campos ungue cavantis equi,
 Murice vel rutillo, gemmis, aut syrmate pulchro,
 Aut rebus variis quas vela ferre solet.
 Sed levibus verbis, paribusque volantibus auris,
 Blanditiæ vento mens quibus acta tumet.
 Vestis honos color est; mersupia pondere gaudent,
 In tenues ventos aura favoris abit.
 Scilicet his saltim terreni gloria lucri,
 Illis econtra nil nisi ventus inest.
 Judicis ingenium cito turbat munera dives,
 Hoc quia ferre nequit, fit tremebundus inops.
 Hic magis, ille magis spondent se sæpe daturos,
 Hic tamen acquirit qui potiora stabit.
 Est quem nec testes, nec lex, nec chartula fulcit,
 Sicque forum cunctis his spoliatus adit.
 Omnia fert secum, si cum libet Accipere dicit,
 Omnibus est fretus, si dare plura queat.
 Parcite censores huic succensere labori,
 Tollere qui crimen non adhibere parat.
 Non ego quorundam diffundido crimen in omnes,
 Cuique sit ex merito lausve pudore suo.
 Heu scelus est ullis pro rebus linquere verum,
 Vendere sua gratis quod dare quemque decet.
 Nolo dolo rerum vel acerba fraude carere,
 Et si pro justo munera jure feras.
 Arbitræ est æquum, est et iniquum vendere certans,
 Nam scelus hic unum perpetrat, ille duo.
 Hic quia jus vendit, quod debet dedere gratis,
 Ille quia id temnit, sed tamen inde capit.
 Qui fera iudicio pro recto præmia querit,
 Ille tuam peragit, fraus inimica, nefas:
 Qui dare quæ debet gratis pia munia juris.
 Indigni pretii pensat avarus ope.
 Te si forte furor pervasit pestis avaræ,
 Stet ratio, et docili sic tibi voce canat:
 Cerne quod Altithronus temet speculetur ab alto,
 Quæque facis summa singula mente notet.
 Qui iudex testisque simul vindexque malorum est,
 Qui dare digna bonis scit mala sive malis.
 Si tamen e contra Cape munus personet illa,
 Quod modo des sociis, postmodo temne capi.
 Cui victrix ratio contra stans, Improba dicat
 Pestis abi, et totam se tibi reddat agens.
 Non sitis hæc explenda tibi est, qua servidus ardes,
 Quo magis hac biberis, hinc tibi major erit.
 Estuat inde magis, quo plus ligna accipit ignis,
 Sic et habere cupit, quo magis quisquis habet.
 Sanguine fit major congesto semper hirundo,
 Et magis inde sitit, quo magis illa bibit.
 Ergo studeo precor furiosum pellere morbum,
 Ne medicante fero vulnere sanus eris.
 Illius alina manus cum te sanaverit ægrum,
 In te hæc regnat, eat pestis acerba procul.
 Cum te causarum vocat ad fora turbida clangor
 Estque ministerii res peragenda tui,
 Principio loca sancta libens adæunda require,

A Quæ pete, dumque petis fer pia vota Deo,
 Et supplex exposece tuos ut dirigat aotus,
 Nec sinat ulla geri ni placitura sibi.
 Nam modus est cunctis servandus in actibus iste,
 Cum res quælibet est incipienda tibi.
 Jus regnumque Dei censemur quærere primum,
 Omnia ut hæc nobis adficiantur ope.
 Marmore si tati jacies fundamenta prima,
 Firmius omne pium hinc bene surgit opus.
 O semel, o quater, o numeri sine lege beatum,
 Quod tibi Christo lapis inclyte adhæret opus.
 Mox de more fori ceter appetite claustra sonori,
 Quo te fors spectat litigiosa cohors.
 Dum rodis, isque, sonet si verba precantia pauper,
 Qui se post dicat non tibi posse loqui.
 B Cum populo stipatus eas, foribusve superbis,
 Plebe inhiante foris, ipse receptus eris.
 Te prope Adas eat justusque piusque minister,
 Quo duce post tibi met pauper adesse queat.
 Cui dicas, hominem conspectibus addito nostris,
 Magna querelosis qui dabat orsa somis.
 Et residens ejus primum bene discute causam,
 Ordine post currant singula tempusque suo.
 Ad fora fors quærere veniendi tempus et horam.
 Accipe consilium, mane vento, meum.
 Perque diem totum non te labor iste gravabit,
 Hinc seges est major, quo magis quisquis arat.
 Qui legem ut caperet jejunia magna peregit,
 Fertur in hoc actu continuasse dies.
 C Vidi ego censores ad juris munia tardos,
 Munera nam fateor ad capienda citos.
 Hora adsunt quinta, norunt discedere nona,
 Tertia si adducat, sexta reducit eos.
 Nam dare si debent, nona; si prendere, prima
 Adsunt, estque citus qui modo serus erat.
 Sic sua dum sonipes frænari ora iupatis
 Senserit, exsiliet, pabula sponte petet.
 Lædere qui semper, nunquam prodesse paratus
 Sat cito, cum nunquam debeat, ille venit.
 Crapula vitetur semper, plus tempore eodem,
 Quo pia justitiæ lora regenda manent.
 Nam qui se nimis epulis somnoque sepelit,
 Corporis atque animæ vim sibi demit hebes.
 Cum venit ad causas nudatus acuminis sensus,
 D Marcidus et segnus et sine mente sedet.
 Dum sit in ambiguo causæ solertia habenda,
 Quæstio et alterna sit, vice versa diu.
 Ille piger, madidus, ructans, temulentus, anhelus,
 Oscitat, emarcescit, nauseat, angit, hebet.
 Et modo juncturas dicit, modo viscus inesse,
 Et modo tota simul membra gravata sibi.
 Inscit hunc primum somnus post vina dapesque,
 Proximus est illi luxuriare labor.
 Ergo caveto cibos nimios, carchesia Bacchi,
 Somnos, hæc mentem singula sæpe prestant.
 Hæc ut parva foveant stomachum, sic plura gravabant.
 Multa aqua farra necat, enim medicocris alat.
 Ebrius a populo furtim ridebere cuncto,
 Inanuit hic illi, moxque notatus eris.

Sobrius ora movens a plebe verebere cuncta,
 Certatim et facient quæ facienda dabis.
 Quos pia commendat probitas, quos actio justa,
 Introduc proprio nomine quemque vocans.
 Hi tecum ingenti cura tractantque legantque,
 Vestigantque viam quæ ad meliora vocat.
 Janitor interea turbam adcescat hiantem,
 Ne ruat interius plebs sine lege furens.
 Neve querelifero densentur tecta tumultu,
 Qui minus auditur, quo magis ille boet.
 Præmia ne querat moneatur janitor ipso,
 Sæpe capi a populo quæ veniente soleat
 Est scelus a populo pretium sperare querenti.
 Me miserum, œclis hoc janitor omnis amat.
 Janitor omnis amat, non hoc tamen arbitet odit,
 Vix de mille unus qui horreat illud erit.
 Sunt varix vires, amor est tamen unus habendi;
 Qui potius furor est, quam vocitandus amor.
 Hæc nociura lues totum circumvolat orbem,
 Magnam hominum partem quæ furiosa vorat.
 Tabæ fatigatur hæc ætas omnis et ordo,
 Virgo, puer, vetulus, sexus uterque simul.
 Magna velut magni cupiunt, sic parvula parvi,
 Musio mure facit quod leo torvus ove.
 Compositis igitur cunctis per singula rebus,
 Poscit ut officii tempus et ordo sui,
 Sedibus, ordinibus populi residente senatu,
 Cum te susceptum sella cyrulis habet:
 Hos circumspiciens adfare hinc talibus orsis,
 Sicque pio hos tecum mentis amore mone.
 Discite justitiam, cœlestia discite jussa,
 Quæ Pater altitronus sanxit ab axe poli.
 Hanc Deus, hanc vates, hanc leges, hanc quoque
 [princeps
 Percensent, hæc vis pectora nostra regat.
 Si nos illa regat, populos nos rite regemus,
 Mens bene cuncta regit, quam Deus ipse regit.
 His aliquantisper monitis verbisque morare,
 Gustumque egregium legis ab amne dabis.
 At si forte levi ventosa superbia nisu
 Te petere affectet, te lacerare velit,
 Torva oculis, horrenda manu, sædissima rictu,
 Vipereumque caput corpus et omne tumens,
 Mens tumefacta cui, levis actio, turgida vox est
 Cui cibus et potus atra venena manent,
 Pro gressu salus, pro plantis pinna volucris,
 Remige quo labi quivit ab axe poli,
 Et memor antiqui sceleris super æthera facti,
 Utens arte sua qua petit ima Stygis:
 Qua te sublimem qua celsum sibilat intus,
 Plebibus ut misci dedecuisse putes:
 Ecce humilis plebis fieri pars una laboras,
 Dum pius et clemens omnibus esse cupis.
 Ordo gradusque tuus levat ad sublimia temet,
 Cur te sponte premis qui loca celsa tenes?
 Nam si perspicias, non hic mediocriter erras,
 Cum te degenerem simplicitate facis.
 Cum tibi nemo queat obsistere, nemo reniti,
 De capite in caudam cur, malesane, ruis?

A Cœperit ut cæcum sub pectore vivere vulnus,
 Aut quod erit pejus jam fluigare foras,
 Vis humilis statim exsiliat, prudentia cujus
 Sit collega piis viribus arma ferens.
 Splendor in ore quibus, radiantem lumine vestes,
 Vultus erit comis, singula pulchra satis.
 Nobile par tantum horrendum insurgat in hostem,
 Et, procul hinc pestis improba dicat abi.
 Improba dicat abi, sociis te Manibus adde,
 Quorum sors sorte est accumulata tua.
 I, pete Cocytum, Phlegetontis mergere fundo,
 Quo tuus inventor trux cruciandus erit.
 Quique Dei tecum voluit capocendere sedem,
 Sede pia tecum lapsus in ima jacet.
 Quo rueret tecum sine te, quo scandere posset,
 B Dum firmamenti in sede maneret, erat.
 Sarcina tu gravis es dignis, gestamen iniquis.
 Esque auriga malis, pondus inorma bonis.
 Quos petis infelix, quos lædere niteris ægra,
 Non tua, sed Christi est bene turpa sequax.
 Æthere qui veniens patefecit ad æthera callem,
 Quo via clausa diu, nunc ad aperta patet.
 Qui de terrenis trahit ad cœlestia semper,
 Cum tu de superis semper ad ima trabas.
 Ille locat proprios cœlesti in sede sequaces,
 Tartara tu mergis in metuenda tuos.
 His jaculis correpta lues, hac cuspidè abacta
 Cedat, ut abscedunt sole fugante nives.
 Hinc fera vulnifici fugiant vestigia monstri,
 Vulnus et hoste datum sanet amica manus.
 C Hæc abigat ferro hostem, quæ medicamine morbuus.
 Ejus et hæc detur voce medela tibi.
 Aspice ne vitiet tumidus præcordia fastus,
 Dum loca sublimis editi ora tenes.
 Dumque favent populi, vallaris pluribus unus
 Undique te septum prosperitate putas.
 Neve quid es demant oblivia segnia menti,
 Ultima sit semper conspicienda dies.
 Ut valeas omni vitiorum sorde carere,
 Hoc quod es aspicio, non tamen id quod habes.
 Ipse licet sedeas gemmis ornatus et ostro,
 Post carnis putridus tempora pulvis eris,
 Corpus enim fulvo quod nunc accingitur auro,
 Serica quod vario palla colore tegit,
 Squalenti squalens olidum gelidumque putenti,
 D Proh dolor! intectum veste premetur humo.
 Quod mare, quod terra, quod et aer gestat edendum,
 Poclaque pulchra cui tu tribuenda paras,
 Eheu! tabifica putredinis ore vorandum est,
 Eheu! sordidulus post cinis illud erit.
 Et caro, quæ musco redolenti et fragrat amomo,
 Quæque peregrini tergo muris olet,
 Nidorem labefacta dabit, sanieque madebit,
 Omne quod offendant, nil quod ametur habens.
 Quemque tegunt celsis laqueata palatia tectis,
 Parvaque conquereris culmina magna satis,
 Clausus in angusta modicaque teneberis urna,
 Vixque domus tibimet corpore major erit.
 Quemque catervatim populus hinc inde frequentant,

Plebs parere parat ista vel illa tibi,
 Postmodo solus eris habitator solius antri :
 Causa videndi te quæ nisi luctus erit?
 Sed nec erunt socii, nisi qui tua viscera rodant,
 Quis cibus est genitrix, qua sine vita brevis.
 Mille greges redeant tibi quoquam, armenta que
 [mille,
 Finitusque tuam nemo coarctet humum :
 Omnibus ipse carens inamati tegmina busti
 Rebus inops rerum pauperiora petes.
 Corpora sufficiunt nec ad unum plura vehendum,
 Par color elligitur, corpus et omne decens.
 Bis bina es cervicis tamen tum forte vehendus,
 Cum jam extremus erit et lacrymosus honor.
 Ferreus et gelidos somnus dissolvit artus,
 Cumque breve arripies non rediturus iter:
 Plura quid caumerem? visa quod cernitur aptum,
 Visibus humanis quod faret atque placeat,
 Post vitam veratis, post vermem pulvis habebit,
 Voce Tonantis erit, cum redit, unde venit.
 Corporis hæc lex est terrestri signino creti,
 Altera vis animæ est, æther origo cui.
 Carcere quæ trusa est tandem generosa caduco,
 Terrea quamque domus comprimit atque gravat.
 Hæc duo sic jungit clemens elementa creator,
 Ut maneat vivus ac moribundus homo.
 Juncta simul vitam, mortem rescissa ministrant.
 Vivere adesse sibi his est, et abesse mori.
 Dispare sed cursu, repetunt terrestria terram,
 Cælica nam sese reddit origo suis.
 Ut cælis aer, tellus huic infima cedit,
 Sic animæ corpus debet ubique suæ.
 Heu quantum scelus est animæ præponere corpus,
 Et rem mortalem non moribunda tibi,
 Ancillam dominæ, piperi præferre cicutam,
 Plumbum auro, gemmis sordida saxa bonis.
 Præsideat menti Deus, hæc quoque provida carni,
 Hæc vegetante anima vivat, et illa Deo,
 Ordine quo tali probus ad sublime traharis,
 Et tua mens fugiat infima, celsa petat.
 Cumque erit illa dies quæ nil nisi corpora quassat,
 Terra tegat corpus, spiritus astra petat.
 Hanc statue ante oculos, hanc semper mente voluta,
 Ut quidam quondam rex sapienter ait :
 Ultima nam tua sunt, careas peccamine ut atro,
 Actibus in cunctis commemoranda tibi.
 Nam tua si quid eris meditatio sedula tractet,
 Raris aut nullis inficere malis.
 Hæc si perpendas, post mortem vita perennis,
 Parte eris et vives mox meliore tui.
 Cumque gravis litui clangor concussit orbem,
 Proderisque urna jam redivivus homo,
 Sedibus et rursus dederit se mens tua præcis,
 Cælibus angelicis connumerandus eris.
 Finierint, propria tu statim in mente tribunal
 Jussa peracturus sponte parabis eis.
 Conscendant, sedantque simul, doceantque, regant-
 [que
 Omnem animi motum mentis ab arce tuæ.

A Hæc ope manitus, talique juvenine subitus,
 Carrat inoffenso pes tibi calle celer.
 I cito, fere puer, de pluribus elige quodam,
 Qui loca finitibus non propiora colant,
 Proque suis carceris iotic venere, vel istos,
 Qui quamvis prope sint, plebs tamen exstat trons.
 Quis si mixtus erit proprius, ne projice cives,
 Ejus causa sonet quolibet intus erit.
 Ne si projicias, rediens venientibus obstat,
 Atque sibi impediunt dum hic it et ille redit.
 Discute cunctorum vigilantem indagine causas,
 Quo finire queas ordine quamque suo.
 Has bene discere prius, quantum has discere debes,
 Job tibi in exemplum verba parantur; ait,
 Lumen erant cæco, gressus moderatio elaudo,
 B Pauper et invento me patre totus erat.
 Quærebam ignota solens sineamina causas,
 Quis poteram stultis, quæ mihi nota foret.
 Nec cito festinas ad causæ tendere finem,
 Nec lento aut multam hanc pede volte piger.
 Nec lentum torpor, celerem te nobiles error,
 Inter utramque malum pes tibi tetus est.
 Finge aliud dum causa latet, mox causa patecet :
 Ne male fallaris, tu bene falle prius.
 Nex falsa infantis falsa mendacia matris
 Propulit, et carum vera recepit onus.
 Hæc Salomonicam res venit ad ardua sanam,
 Fitque timor populis, et via laudis ei.
 Sæpe suas semperque solent convolvere causas
 Magni, cum propria re sine pauper eat.
 C Hos tibi tu socios in causis adde minorum,
 Postpositisque suis te bene quisque juvet.
 Qui patre seu matre orbat, vel si qua marito,
 Istorum causas sit tua cura sequi.
 Horum causilloquus, horam tutela maneto,
 Pars hæc te matrem noverit, illa virum.
 Debilis, invalidus, puer, æger, amove, senexve,
 Si veniant, fer opem his miserando plam.
 Fac sedeat qui stare nequit, qui surgere prende,
 Cui cor voxque tremit, pæve manusve, juva.
 Dejectum verbis releva, sedato manentem,
 Qui timet, huic vires, qui furt, adde metem.
 Turba cist lites, multarum et prælia vocum,
 Acri perstringes voce, sonoque gravi.
 D Anseribus rancis, cornicibus atque nigellis,
 Qui ut recitant omnes mos solet esse simul,
 Ni taceant, impone minas, tamen usque caveo
 Ad fera ne faciles sint tibi verba manus.
 Corporis axa plano, ne recto pectora sunt,
 Pulsa tua hæc tunc alicujus tibi.
 Dispare convenient varia vi more catervas,
 Hic nequit, ille valet, notet hic, ille valet :
 Tu rege solenti rancos moderamine motus.
 Quidque cui expellat providas adde læos.
 Comprime si valor, si tardior argue tardum,
 Quæ ut hic sit, tardior ille tamen.
 Instrue si stolidus, si callidus atrahe freno,
 Hic sua ne perdat, hic ne aliena petat.
 Tardiloquum moderare libens, nimiumque loquacem,

Conferat æque manus una duobus [F. duobus] A
[opem.

Ne sua, si tardius, reticendo negotia perdat,
Amplius aut justo neve aliena potest.
Vel ne verbesus ventosæ turbis lingue
Obruat inceptam remque modumque rei.
Dumque sinis vacuis medias sermonibus horas
Ire, sine effectu resque disque moent.
Est sua qui nequeat explore negotia fando,
Et male rem mutilat inscia lingua suam.
Ac veluti si quis tenso curvamine cornu,
Dum mavult hostem, æque susque foris :
Sic nocitura sibi dum promissis famina talis.
Figitur, heu ! jactulo mox miser ipse suo.
Hujus remigium verbis tu probe salubre,
Ne ruat hunc retine, si ruit ipse leua.
Cum perplexa forum resonabit causa per omne,
Lasset ut ambiguo teque amoque suo,
Indie caudicibus ab utraque silentis parte,
Ne jus perturbent dum sua quisque boât.
Cumque viris paucis, omni reticente caterva,
Rem bene volve libens atque revolve dis.
Quatenus invento tandem sine crimine calle,
Lis fera sedetur, jus sua cuique forat.
Adspice præterea, prope te quicumque sodebit ;
Ne prece sua donis jus vitare velit.
Cujus fessæ auris jam leni tacta susurre est,
Cui catus hinc quiddam innuit, inde vafer.
Hic oculis signum, manibus vel conferat ille,
Aut modus hac in re quilibet esse potest,
Hisque favere velit, sese tibi prodere nolit,
Fluctuat hinc anceps, dum cupit atque timet.
Haud aliter quam cum meditatur adultera stuprum,
Hinc oculus affectat, inde flagella timet,
Sæpe mali socii socium contagia lædunt,
Læditur ut pecoris proximitate peous.
Temne putare æquum qui sese celat iniquum,
Ne te dum nascis ad sua probra trahat.
Sic se fur socium simulat, nociturus ut intrat,
Sicque latent dulci mixta venena mere.
Esto et sollicitus propriæ de parte jugalis,
Ne mentem maculet illiciendo tuam.
Oscula quæ genibus, manibus, colloque, genisque
Blanda dabit, miscet lenia verba quibus,
Suetæ preces tali proprias armare veneno,
Armat et areticæ impigra tela suo.
Si tua mens fuerit munita casside forti,
Tela ut conspiciat hinc resillire sua,
Inde gemens rodiet, ficta et suspiria dando,
Flensque suas pondus non habuisse preces.
Mox puer, aut nutrix, aut fore ancilla mendax,
Car dominæ, dicet, despicias orsa mem ?
Hæc vultu vero tacito dabit ista cunæro,
Qui modo conspiciatur est mihi semper honor,
Quisque potant alia referunt, prosuntque, nocent-

[que,

Voti nullius ast ego compeo eo.

Ulla roget domum, dicent, et ad oscula currat,
Et tibi, cur pateris esse molestus ei ?

At tua mens pugnet, redeunti obstat ut hosti,
Bellaque ne vincant te recidiva tima.
Neve mali quid agat, teque id jussisse loquatur,
Sis vigil, et cura qua potes usque cave.
Ignorante viro pridem regina peregit,
Insontem ut premeret saxea grando virum.
Nec minor in propriis cura est adhibenda ministris.
Quis comitatus inces, sunt prope quique tibi :
Ne fera pestis eos, illi tua pectora lædant,
Et tua commaculent intima tabe sua.
Qui ut capiant capias, ut possunt sumere sumas,
Cogent si poterunt, tu vigil esse stude.
Quelibet e turba te res succedere coget,
Succedant alii, proximus unus erit.
Esse tibi propior quicumque videbitur illis,
B Horum et consiliis hæc tibi verba dabit.
Ne rogo, sperne preces mihi quantas ast ego vobis,
Me audacem pietas nam facit esse tua.
Si faveas votis, est qui dare premia querit,
Sunt bona quæ dantur, qui dat et ipse bonus.
Illa vel illa tibi dare præparat ille vel ille,
Quæ sine peccati pondere habere valeas.
Addet ut illiciat vafer hic suaseria verba,
Cujas jam nummis est onerata manus.
Hunc hydram, hunc cenchrin, hunc evitato cœra

[atom,

Hic seps, hic dipsas, hic tibi præster erit.
Censor habere solet torvosque trucesque ministros,
Qui tamen et pius est et pietate viget.
C Sic tibi Scylla ferant facies humana videtur,
Sed canibus horrent inguina saxa feris.
Res stat in ambiguo, perstat hic, denegat ille,
Est et non reboant, quæ duo plura movent.
Semine de quorum humanas agitantia curas
Germiina causarum, seu seges ampla subit.
Querantur testes ut causæ nubila demant,
Et vero dubium qui subeunte fugent.
Horum tu solers famamque genusque require,
Nomina seu mores, et loca sive fidem.
Accipe si probus eat, si reprobus, exime prorsus :
Poma ut acerba cibo reicis, ut apta capis.
Non hos suspicio, vel res audita, vel aurum
Fulciat, hæc referant quæ sibi visa manent.
Utque fidem elicias, sejunctim discute eosdem,
D Et quæ quisque canat singula verba nota.
Si duo sunt, ambos ; si plures, dislice plures ;
Si tres, sejunctis lex sit et ista tribus.
Præcius arcani, tutor casti, almus ephebus
Hæc in Achæmenio rure peregit opus
Inde senes reprobos compressit saxeps inber,
Quos subs nequitiz presserat ante nigre,
Dissociate malos, certa sociare benignos,
Ut minus illa obsit, plebs juvet ista magis.
Ut mala quæ magis sunt, magis obsunt, sic bona

[prosumt :

Bant ut oves plures hæc, ita dumna lupi.
Nec meditata prius te horum pellacia vincat,
Aspice non falsus sermo sed unus est.

Quos bene deprehendens, iterumque iterumque re-
 [quirens
 Ambage et verbi si variando trahas,
 Temnite falsa loqui testes, reticereque vera,
 Quamvis diversa, quæ duo parte nocent.
 Vera tacens, et falsa loquens, duo nequiter errant,
 Hic quia non prodest, hic quod obesse cupit.
 Et malus est unus, minus est tamen utilis alter,
 Et quamquam dispar, error utrumque tenet.
 Nam minus hic quamvis delinquat, et amplius ille,
 Non errore procul distat uterque sibi.
 Deicit hic stantem, hic temnit relevare jacentem,
 Iste nocendo premit, ille sinendo nocet.
 Sæpe potestatum causa male linquitur æquum,
 Et favor atque metus vera tacendo premunt.
 Unde pavenda manet cœlestis judicis ira,
 Cum videt humanas res super esse suis.
 Si vigil interea, ne dum vis promere vera,
 Quilibet intereat prodicione tua.
 Dignus morte manet sons, noli prodere sontem,
 Nec tua vox pandat sanguinis ejus iter.
 Felix qui potuit miseros a clade levare,
 Actuque et lingua ferre salutis opem.
 Ad mala damnandi si quædam sentiat insons,
 Credulus et iudex testis et ater erunt.
 Est tribus infestus personis testis iniquus,
 Censori, insonti, seu tibi, summe Deus,
 Quem male jurando sua per perjuriam temnit,
 Cujus et in vanum nomen herile petit.
 Hinc quoque censori, sua quem mendacia fallunt.
 Et ligat erroris nexibus ille sui.
 Postremo insonti, quem dictis lædit iniquis,
 Cui parat ingenio damna pavenda malo.
 Milvus ut ad carnem piscis festinat ad hamum,
 Adque favos ursus, ad loca salsa pecus,
 Sic ruit ad munus capiendum testis iniquus,
 Proque malo magno præmia grata capit.
 Vendere si verum scelus est, quid vendere falsum?
 Vis scelus et sceleri jungere testis atrox?
 Parcite vestra precor mendacia vendere tales,
 Grata hæc ingratis si mihi detis erunt.
 Quæ nec emenda bona, nec erant vendenda moneta,
 Mercandus vano pulvere pulvis erat.
 O merces, merces, mercede nocentior omni,
 Dantem et captantem quæ necat una duos.
 Hinc perjurandi pestis succedit iniqua,
 Dum quis vult falsis rebus inesse fidem.
 Qui prece, qui lacrymis, qui falso murmure fallunt,
 Sunt queis sæpe venit hac quoque parte fides.
 Quisquis es, assidue moneo, jurare caveto,
 Res quia jurare est, crede, pavenda satis.
 Non quia res mala sit, vel ab alma lege remota,
 Sed crebro dum sit, in scelus itur hians.
 Non nisi qui loquitur poterit mentiri ullus,
 Somnia, ni stertas, cernere nemo vales.
 Non cadet in bello nisi qui fera prælia tentat,
 Nec nisi tentat aprum dente feritur apri.
 Naufragus est nullus, nisi sulcet puppibus undas,
 Nullus in igne perit, si sit ab igne procul.

PATROL. CV.

A Et nisi qui jurat peragit perjuriam nullus,
 Quod nisi quis metuat, hac lue captus erit.
 Cum capit auditor durus tua verba vel anceps,
 Est est, et non non, hæc ea cuncta ligent.
 Sunt et quæ excusant jurandi pondera verba,
 Quis uti culpæ fors sine sorde vales.
 Si perstat mussans, exemplis et ratione,
 Atque argumentis huic adhibeto fidem.
 Si nec sit credit, si saxea pectora gestat,
 Sit tibi linquendus, mox bene tutus abi.
 At si jurandi te causa perurget et arctat,
 Id puris verbis, id gere mente pia.
 Nec verbi arte puta te fallere posse Tonantem,
 Cui nihil abstrusum est, cui bene cuncta patent.
 Qui non ut juras, sed ut is jurasse putavit
 B Cui juras audit, sicque es utriusque reus.
 Nempe Deo, in vanum cujus vis sumere nomen:
 Seu socio, quem atra fallere fraude paras.
 Si scelus ut facias jures, vota irrita sunt:
 Hoc illo est gravius, vulnus utrumque tamen.
 Vulnere prava minus, magis et majora fatigant,
 Felix qui nullo vulnere læsus abit.
 Si censura prius, pietas post, præmia nunquam
 Sint in iudicio, est quoque Christus ibi.
 Lex auferre jubet capita scelerata reorum.
 Crus, genitale decus, lumina, terga manus,
 Membra cremare rogis, ori perfundere plumbum,
 Vel si qua humana condita lege manent.
 Facta coercendis probrosis actibus illa est,
 Temperet hanc pietas per mediocre bonum:
 C Ut nec probrosis sit conniventia rebus,
 Nec vitam aut artus auferat atra manus.
 Esto reis talis, tibi vis qualem esse Tonantem,
 Parcere quis tandem qua potes usque stude.
 Et forsàn lecto dicet quis carmine nostro,
 Iste jubet nulli fræna tenere malo.
 Me tibi consilium legat hoc in carmine dantem,
 Quo tua mens instans vitet utrinque malum.
 Neve remissus eas sat, neu truculentus et ater,
 Proderit ancipiti lata medela malo.
 Non jus crudelem, non det miseratio segnem,
 Namque æquo si sit plusve minusve, nocet.
 Sæpe latet vitii virtutis imagine pestis,
 Et magis inde nocet, quo minus illa patet.
 Scilicet ut quidam crudelia gesta peregit,
 D Justitiæ ratus est se tenuisse viam.
 Corripe tu vinculis sceleratos, corripe flagris,
 Teque sibi durum plebs vitiosa sciat.
 Attamen in misero chalybem ne tinge cruore,
 Hostibus et chalybem, prome flagella reis.
 Ne si dissimules, vitii dicare favere,
 Si gladio utaris, trux tibi nomen eat.
 Cum veniant alii leges defendere prompti,
 Atque reos variis dilaniare modis,
 Et dicant, Non nos, sed lex hos prisca trucidet,
 Utilis hæc nex est, quæ mala plura vetat,
 Nostra ministerii leges complere securis
 Debet, et obsequium non scelus illud erit.
 Ille ego sim, redimam miserorum qui agmina multa,

Ille ego sim, plures qui cruce, clade levem,
 Quem turba infelix lacrymosis spectet ocellis,
 Cernere quemque tremens cœtus anhelet inops,
 Quo viso repetant prope mortua corpora vires,
 Spes visu crescat his et utrinque calor.
 Submissurus eram, petiturus littora, vela,
 Quo tibi grata quies fessa carina foret.
 Sed tamen apparet transacto gurgite nobis
 Parvula pars magni prætereunda freti.
 Est merito jungenda tibi de paupere turba,
 Divite quæ premitur, cura, libelle, brevis.
 Namque inopum curam recinat pars ultima haben-

[dam,

Cui prior artis erat jura tenenda cani.
 Pauperibus quicumque præces, mitissimus este,
 Teque his natura noveris esse parem.
 Non hos conditio tibimet, sed culpa subegit,
 Quæ dedit ut homini subditus esset homo.
 Horum te sudor, horum solatia ditant,
 Pluribus his junctis ditior unus ipes.
 Flumina concursu crescunt majora minorum,
 Proficit et dives pauperis auctus ope.
 Corpora pinguescunt alieno corpore pasta,
 Vivit et alterius morte refecta caro.
 Fortior invalidum, pusillum comprimit ingens,
 Crescit et hinc major, deficit unde minor.
 Hoc capus accipiterque gerunt per littora curva,
 Hoc lupus in silvis, piscis in amne facit.
 Sic fera sæpe fera, serpens serpente necatur,
 Sic imbellis manet nil nisi præda pecus.
 O genus exemplum fugito mortale ferarum,
 Nec homo sit homini quod fera torva feræ.
 Non opibus spoliatur inops, non crimine falso
 Addictus census dedit miser ipse suum.
 Ah! quoties iti avara lues sub nomine recti,
 Incipit et nomen legis habere furor!
 Quodque miser perdit, perhibetur perdere juste:
 Quodque rapit dives, tollere jure putat.
 Est fur, estque fugax, huic fraudis conscia mens est,

A Hic male mentitur, hic rapit atque clepit.
 Hic male servitium studuit contemnere nostrum,
 Proximus est noster quem fugit ille diu.
 Stipes eis plantas, connectant vincla lacertos,
 Facta ut iniqua canant, lorea flagra ferant.
 Talia persultant miseros cum lædere malant,
 Cum re non vitis hos spoliare volunt.
 Flebilior sed iniqua gerens qui sustinet illo est.
 Hic quod agendo perit, ille ferendo viget.
 Sicque bono prosunt crudelia facta maligni,
 Sic auri fero dite politur opus.
 Namque juvare solet pravorum sæviter usus
 Justos, quo afflictis cœlica regna petunt.
 Quo premit Hebræam mage plebs Memphisica gen-

[tem,

B Ad promissa magis tendere rura parat.
 Ne violentus eas miseris, sed blandior esto,
 Vota quibus forsant sunt meliora tuis,
 Hos nec operata fraus, nec aperta licentia lædat,
 Securi et tuti sint ab utroque malo,
 Ne reputa diras sed certa ignoscere culpas,
 Quis sine in hac vita vivere nemo valet.
 Debita qui semper tibimet laxanda precaris,
 Hoc inopi facito, quod petis ipse Deo.
 Ne tua si miserum levet indulgentia nullum,
 Cum petis hanc, ejus destituaris ope.
 Sic dum conservo contemnit parcere servus,
 Iram in se justi mox revocavit heri.
 Parcere mortalis mortalibus ego parato,
 Cum quis naturæ lex manet una tibi.
 C Quisque tuo dispar si sit per prospera cursus,
 Ortus et occasus qui tibi, par et eis,
 Fons sacer hos tecum beat, inlinit unguen avitum,
 Atque agni satiat hos caro sive cruor.
 Ut pro te vitæ est, pro his quoque mortuus auctor,
 Quemque et pro meritis ad sua dona vocat.
 Hic submittantur transacti earbasa libri,
 Littore in hoc tenet anchora jacta ratem.

LIBER SECUNDUS.

I.

* VERSUS IN FRONTE BIBLIORUM QUÆ IPSE DESCRIBI
 FECIT.

Quidquid ab Hebræo stylus Atticus atque Latinus
 Sumpsit, in hoc totum codice, lector, habes.
 Quo loca prima tenet Genesis, primordia mundi
 Diluviumque canens, gesta que magna patrum,
 Exodus Ægyptum spoliatur, secatur æquora Rubra,
 Pandit iter eremi, lympha ibi lexque datur.
 Inde sacerdotum gentem Leviticus ornat,

* Versus in fronte Bibliorum. Perstat hodieque
 in Memmiana bibliotheca egregii operis illustre monu-
 mentum, idem ipse Bibliorum codex, quem Theodulphus olim
 exarandum curarat, cum iisdem ipsis versibus quos in
 libri fronte aureis characteribus expressos collocarat,
 quosque nunc indidem multo

D Et typica exponit dona sacris typicis.
 Bella virosque liber Numeri describit et actus,
 Queis Moyses fregit idola, stupra, duces.
 Post repetit legem, populo benedicit, et alma
 Jura dat, ac dicto carmine victor obit.
 Dividit hinc proprio terram Navegus heros
 Libro, deletis urbibus atque locis.
 Pridem Judicibus quis et ordo cuorrit et actus,
 Continuante stylo, concinit inde sequens.
 Moxque sedent quæ Ruth Moabitibus femina gessit,
 quam hactenus emendatioribus damus. Ex his versibus,
 et ex operis præfatione, quam subjicimus (post
 ipsum carmen), cujusmodi fuerint Biblia Theodulphi,
 sacrorumque in his librorum quis numerus et ordo,
 perspicere est.

Clara piis meritis, clara nepote pio
 Psalmicanique actus, et iniqui gesta Saulis
 Prime sequensque liber hinc Samuelis habes.
 Tertius et quartus, Malachim queis nomen inhæsit,
 Regum Hebræorum ex ordine gesta canunt.
 Hinc sedet Isaias, Christum de virgine nasci
 Qui canit, et gentes ad pia jura vocat.
 Hunc prope Jeremias, qui virgam ollamque tænetur,
 Ordine quadruplici flebile textit opus.
 Partibus Ezechiel summis obscurus et inis,
 Hinc est stirps qui hominis more vocatur heri.
 Post duodenus inest vatum pius ordo minorum,
 Longe aliud signans quam sua verba sonent.
 Nam mœcham et prolem Joseph creber intonat Osee,
 Samariam, Ephraim, Gesdrabel [*Ms. Reg.*, Ges-
 [rahel] et viduam.
 Hinc Joel eversum prius atris cladibus orbem,
 Flaminis adventum concinit tæde pii.
 Quatuor æque tribus probris regna increpat Amos,
 Se et viduæ boat mystica plura satis.
 Percutit Abdias Edon almi cuspide verbi,
 Emulus et fratris illius ore rait.
 Naufragio Jonæ signatur passio Christi,
 Ninivis et vitam nomine mundas habet.
 Filia latronis vastatur fame Michæ,
 Quod ducis Israel læserit illa genas.
 Voce Naum pulsat constantis sanguinis urbem,
 Pacicanosque boat montis in arce pedes.
 Ihabacuc interno in cruce Christum spectat oculo,
 Cornibus his vis est, ejus aperta sonat [*Ms. Reg.*,
 [*Colb. et Mem.*, tonat].
 Promit Sophonias a porta et colle quod audit,
 Plangorem indigenis fert quoque pila tais.
 Aggeus instaurat templum, celsumque Tonantem
 Moturum recinit æquora, rura, polum.
 Mystica Zacharias postquam videt ordine plura,
 Sessorem Dominum dicit, aselle, tuum.
 Munera Malachias populi loquit abacta prioris,
 Agmina cumque suis gentium amata Deo.
 Job quoque verba tenens cum gestis inde libellus
 Ponitur, hic parvus pondera magna vehit.
 Mox dulcis dulcem depromit cantio Christum
 Psalmorum, lyrici quos statuere pedes.
 Protinus Ididiæ resident tres ordine libri,
 Cui nomen Salomon, sive Cobelet inest.
 Alloquitur primus sub prolis nomine eunctos,
 Corrigit et mores ethica lege tua.
 Omnia vana canit rutilo sub sole secundus,
 Cui res est physicas enumerare labor.
 Tertius Ecclesiæ thalamum Christique perornat,
 Rebas et in logicis vertitur ejus opus.
 Inde philistoricus Daniel est totius orbis,
 Omnia qui lapidem frangere regna canit.
 Hinc duo ponuntur, queis nomen Verba dierum est,
 Promere sive labor gesta genusque ducum.
 Ponitur hinc Esdras, legem templumque reformans,
 Et reditum Israel ad sua regna [*Ms. Reg.*, et
 [*Colb.*, rura] canens,
 Ecclesiæque typum referens mox scribitur Esther,

A Quæ plebi extorri lausque decusque fuit,
 Post liber est positus, cui dat Sapiëntia nomen,
 Quod Christi adventus mora que patescit ibi.
 Protinus aptatur liber Ecclesiasticus isti,
 Quo pia jura sonant, lausque beata patrum.
 Hinc pia pauperics, pietas et opima, beate
 Est Tobi libro rite notata tuo.
 Scribitur insignis Judith mox femina facti,
 Incestus cecidit qua feriente furor.
 Hinc gemini libri ponuntur Machabæorum,
 Gesta quibus fratrum quattuor alma sedent.
 Promit aperta novæ Christum hinc [*Ms. Colb. hinc*
 [hinc] buccina legis,
 Tegmine quem typico prompsit opera vetus.
 Matthæus, Marcus, Lucas, sanctusque Joannes,
 B Vox tonat hunc horum quattuor una simul.
 Primus ab humana quia cepit promere gente,
 Humani formam schematis inde vehit.
 Avia terribili perstringit voce secundus,
 Scribitur et species inde leonis ei.
 Estque sacerdotii quia rebus tertius orsus,
 Forma juvenalis hinc sibi rite datur.
 It quia verborum penans super æthera quartus,
 Hinc aquilæ specimen celsa potens habet.
 Quatuor atque decem hos Pauli scripta sequuntur,
 Quæ orbi misit ovis, qui lupus ante fuit.
 Romulidas revocat a legis pondere prima,
 Atque evangelicam censet habere fidem.
 Arcades illectos diverso errore secunda
 Ad veram scriptis convocat alma fidem.
 C Pœnituisse placet, solatur tertia eisdem,
 Laudansque hortatur ad meliora simul.
 Ad fidei Galatas deducit quarta vigorem,
 Qua spreta pronos grande premebat onus.
 Quinta Ephesi populos venerandis laudibus effert,
 Quod sanctam haudquaquam deseruere fidem.
 Sexta Philippenes solatur, laudat, et ornat,
 Constante fidei quod tenere decus.
 Moxque Colossenses præventos septima falsis
 Vatibus instituit, corrigit, atque docet.
 Thessala quam genuit favet hinc octava catervæ,
 Tempora quod cum essent nubila, firma stetit.
 Extima queis etiam prædicat tempora nona,
 Quove sit atra lues dejiçienda modo.
 At decimæ textus Timotheum informat, et aptat
 D Ecclesiæ in rebus, ordinibusque sacris.
 Temporis undecima supremi probra canuntur,
 Instruiturque vils omnibus ille bonia.
 Instruit inde Titum decimæ subjuncta secunda,
 Quo vitet hæreses, presbyter esse queat.
 Tertio post decimam pia dat tibi verba Philenon,
 Quæ Roma victus misit ab urbe pater,
 Ultima per legis vatamque oracula Christum
 Hebræis prolem prædicat esse Dei.
 His sunt catholice subjunctæ ex ordine septem
 Paginae, apostolice quas rapit ore stylus.
 Scilicet una pii Jacobi, Petrique gemellæ,
 Sunt tres Joannis, una tibi Juda tua est.
 Complentque Ecclesiam generali dogmate totam.

Instituuntque fidem, jusque salutis habent.
 Hinc ad apostolicos, quos Lucas protulit Actus,
 It stylus, Ecclesiaz qui nova gesta canunt.
 Visio sancta libros, quæ sancto visa Joanni est,
 Claudit, et arcano limite signat eos,
 Hoc testamenti Veterisque Novique sub uno
 Calle patens bivium ducit ad alta poli.
 Hic cibus æterno satiat præcordia pastu,
 Justitiæque famem, quo mage habetur, alit
 Hic paradisigeno veniens de gurgite potus,
 Quem quo plus quis adit, plus sitit omne bonum.
 Hæc tuba terribilis mugit per compita mundi,
 Mittit terrigenum ad cœlica regna genus.
 Hæc lux horrendas errorum decutit umbras,
 Quæ retinent mentis te via recta pedes.
 Sunt hic Jura Bei tenebris nudantia mundum,
 Splendidiora astris, candidiora nive.
 Justa jubent, injusta vetant, mala cuncta recidunt,
 Virtutes gignunt, probra fugant vitia.
 Lex pretiosa Dei est, quid enim pretiosius illa,
 Quam dat fons vitæ, lux et origo boni?
 Est doctrina potens, superansque scientia cunctas
 [Ms. Reg., cuncta],
 Cui valet æquari nulla sub axe poli.
 Cui si quam cupias sensu conferre vel arte,
 Uq̄ cœlo tellus, hæc ita cedit ei.
 Quidquid in ingenuis mundana discitur arte
 Artibus, hic currit liberiore via.
 Quod ratione viget, vel quidquid amatur in illis,
 Hoc a fonte meat, hujus ab amne fluit.
 Cumque has in cunctis vincat, fandi ordine vincit,
 Quod sermone uno multa nolanda docet.
 Verborum atque unum non mutans tramite callem,
 Sic plures unus res bene sermo tonat.
 Sic narrat textum, tamen ut mysteria prodat,
 Majora insinuat, dum modo magna canit.
 Magnaque sic parvis componit, parvula magnis,
 Actum ut per vilem tam pretiosa sonet.
 In re præterita monstrat narrando futuram,
 Hæc referens, miro prædicat illa modo.
 Acta ita describit, ut agendi conferat artem,
 In re ceu facta te facienda monet.
 Pondere de rerum taceo, quis singula fando
 Expediat, decus hoc quis cluit atque viget?
 Quæ non clausa metum, fastidia non dat aperta :
 Non hic deterret : non ibi vilis inest.
 Hic spes querit eam, tenet illic prompta facultas,
 Quo laet exercet, quo patet ista cibatur.
 Fortium in obscuris exercet prælia dicitis,
 Te sermone humili parvula turba fovet.
 Fortibus est panis, pusillis lacteus humor,
 Hos solidis dapibus, hos ope lactis alit.
 Curat more meri, ritu demulcet olivi
 Multimodo aptatu sic datur una salus.
 Hæc etiam assiduo fastidia derogat usu,
 Quoque magis capitur, quæritur inde magis.
 Pluraque cum soleant meditati horrescere grandi,
 Hujus amor quo plus hæc meditatur adest.
 Adjuvat hæc animam humili sermone legentis,

A Sensibus et celsis ad potiora levat.
 Nam se lectorum rudium bene nosse caterva
 Hanc ratur, at doctis hæc nova semper inest.
 Quid quod ad æthereas populi vocat agmina sedes,
 Et vita associat non peritura tibi?
 Qua mundanus amor refugit, crescitque supernus,
 Vertit et ad melius corda legentis opus.
 Adde quod exemplis mundanos instruit actus,
 Et via consiliis hac tribuente patet.
 Scilicet hic quisquam, didicit dum gesta priorum,
 Quid vitare queat quidve sequatur habet.
 Erudit externis proprios sic actibus actus,
 Nonque suis sua sic dicta vel acta regit.
 Singula quis referat? numero transcendit arenam,
 Et pluviz guttas legis opimus honos.
 B Cui qui lecturum totis te nisibus addis,
 Quisquis es, intenta poscito mente Deum.
 Ut tua clementer cum hoc nectare corda revisat,
 Cumque hoc inhabitet pectoris antra tui.
 Hac veniente tuæ pandatur janua mentis,
 Qua nitidante omni sorde carere queat.
 Hospitium quo præstet ei qui condidit illam,
 Cum lege hæc adeat legis et ipse dator.
 Non te pervadat fastus, non gloria fallax,
 Non vanæ aut vacuæ sit tibi laudis amor.
 Spiritus effugiet sanctus fera pectora ficti,
 Nec habitator adit corpora pressa malis.
 Sit tibi mens humilis, cor prudens, actio munda,
 Sit florens studium, sit pietatis opus.
 C Crebra sit in sancta tibimet meditatio lege,
 Instato monitis nocte dieque suis,
 Hanc gere corde, manu, proprio non desit ab ore,
 Tuque aliorum actus, corrigat illa tuos.
 Hæc in parte tori sedeat, hanc lumina cernant,
 Hanc colla, hanc genua, hanc brachia curva vehant.
 Ad caput hæc sedeat, solito dum tempore stertis,
 Dumque fugit somnus te petat illa celæ.
 Nec solum ut doctus, sed et ut sis justus amato,
 Eminent unum alio, cum sit utrumque bonum.
 Nam tibi Cunctipotens actus non verba requiret.
 Illi in utroque tamen ipse placere vales.
 Disce legens, assuesce frequens, faciendo doceto,
 Sitque tibi hic trames legis in arte piæ.
 Quatenus erudiat mentem tibi lectio crebra,
 D Detque tuis pulchram sensibus illa viam.
 Ne cito labatur, vires sibi colligat usu,
 Lectio crebra tenet mens quod acuta capit.
 Semita sic cæso dumosæ robore silvæ,
 Dum teritur, crebro fit via lata pede.
 Sancta ferant sanctis verbis exempla vigorem,
 Quæ canis et facito, quæ facis ipsa cane.
 Non verbis actus, non illis verba repugnent,
 Nobile par tecum currat utrumque simul.
 Quod bene mente capis, humili sermone profare,
 Ne fastu amittas, quod studiosus habes.
 Plura ferre mora est, in paucis collige multa,
 Lector, cui fulvum mentis acumen inest.
 Semine sic messor proviso plurima parvo
 Grana vehit voto fertilior cluens.

Donque opus id cernis, relegis dum carmina nostra, A
Theodulfi clemens sis memor oro. Vale.

PREFATIO

Aureis litteris præfixa Bibliis Theodulfi.

Vetus Testamentum idèo dicitur, quia veniente Novo cessavit, de quo Apostolus meminit dicens: *Vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia* (II Cor. v, 17). Testamentum autem Novum idèo nuncupatur, quia innovat. Non enim illum discunt nisi homines renovati ex vetustate per gratiam, et peruenientes jam ad Testamentum Novum, quod est regnum cœlorum. Hebræi autem Vetus Testamentum Esra auctore juxta numerum litterarum suarum in viginti duos libros accipiunt, dividentes eos in tres ordines, Legis scilicet, et Prophetarum, et Hagiographorum. Primus ordo legis in quinque libris accipitur, quorum primus est Bressit, quod est Genesis; secundus Ellesmot, quod est Exodus; tertius Vasicra, quod est Leviticus; quartus Vagedaber, quod est Numerus; quintus Elleaddabarim, quod est Benteronomium. Hi sunt quinque libri Moysi, quos Hebræi Torath, Latini Legem appellant; proprie autem Lex appellatur quæ per Moysem data est. Secundus ordo Prophetarum, quo continentur libri octo, quorum primus Jesue ben Nun, qui Latine Jesu Nave dicitur; secundus Oblim, quod est Judicum; tertius Samuel, qui est Regum primus; quartus Malachim, qui est Regum secundus; quintus Isaias, sextus Jeremia, septimus Ezechiel, octavus Tarsera, qui dicitur duodecim Prophetarum; qui libri quia sibi pro brevitate adjuncti sunt, pro uno accipiuntur. Tertius est ordo Hagiographorum, id est sancta scribentium, in quo sunt libri novem, quorum primus Job, secundus Nabla, quod est Psalterium, tertius Masloth, quod est Proverbia Salomonis, quartus Cohelet, quod est Ecclesiastes, quintus Sirasirin, quod est Cantica canticorum, sextus Daniel, septimus Dabreiamin, quod est Verba dierum, hoc est Paralipomenon, octavus Ezras, nonus Esther. Qui simul omnes, quinque octo et novem, sunt viginti et duo, sicut superius comprehensum est. Quidam autem Ruth, et Cinoth, quod Latine dicitur Lamentatio Jeremiæ, Hagiographis adjiciunt, et viginti quatuor volumina Testamenti Veteris faciunt juxta viginti quatuor seniores qui ante conspectum Dei assistunt. Quartus est apud nos ordo Veteris Testamenti, eorum librorum qui in canone Hebraico non sunt, quorum primus Sapientia liber est, secundus Ecclesiasticum, tertius Tobi, quartus Judith, quintus et sextus Machabæorum, quos libros Judæi inter apocrypha separant, Ecclesia tamen Dei inter divinas Scripturas et honorat et prædicat. In Novo autem Testamento duo sunt ordines. Primus evangelicus, in quo sunt Matthæus, Marcus, Lucas et Joannes; secundus, apostolicus, in quo sunt Paulus in quatuordecim Epistolis, Petrus in duabus, Joannes in tribus, Jacobus et Judas in singulis; Actus apostolorum, et Apocalypsis. Summa autem utriusque Testamenti divisio trifarie

distinguitur, id est in historia, in moribus et allegoria. Rursus ista tria multifarie dividuntur, id est, quid a Deo, quid ab angelis vel hominibus gestum dictumque sit, quid a prophetis pronuntiatum de Christo et corpore ejus, quid de diabolo et membris ipsius, quid de veteri et novo populo, quid de præsentis sæculo et futuro regno atque judicio. Libros autem sanctarum Scripturarum, quos præsens bibliotheca continet, subsequens breviculus ordine pandit.

Ordo librorum Veteris et Novi Testamenti qui ab Ecclesia recipiuntur, et in hoc corpore generaliter continentur.

Primus ordo Legis, in quo sunt libri.

Genesis.
Exodus.
Leviticus.
Numeri.
Deuteronomium.

II. Prophetarum, in quo sunt libri.

Jesu Nave.
Judicum.
Samuel II.
Malachim II.
Isaias.
Jeremias.
Ezechiel.
Duodecim prophetarum.

III. Hagiographorum, in quo sunt libri.

Job.
Psalterium.
Proverbiorum.
Ecclesiastes.
Cantica canticorum.
Daniel.
Paralipomenon.
Ezras.
Esther.

IV. Librorum, qui in Hebræorum canone non habentur.

Sapientia.
Ecclesiasticum.
Tobi.
Judith.
Machabæorum libri II.

Ordo evangelicus, in quo sunt libri.

Matthæus.
Marcus.
Lucas.
Joannes.

*Ordo apostolicus, in quo sunt libri.**Pauli epistolæ XIV.*

Ad Romanos I.
Ad Corinthios II.
Ad Galatas I.
Ad Ephesios I.
Ad Philippenses I.
Ad Colossenses I.
Ad Thessalonicenses II.

Ad Timotheum II.
 Ad Titum I.
 Ad Philemonem I.
 Ad Hebræos I.
 Petri II.
 Jacobi I.
 Joannis III.
 Judæ I.
 Actus apostolorum.
 Apocalypsis.

II.

VERSUS PRÆFIXI BREVI A CHRONICO, QUOD BIBLIS
 ADJECTUM FUIT.

Codicis hujus opus struxit Theodulfus amore
 Illius, hic cujus lex benedicta tonat.
 Nam foris hoc gemmis, auro splendet et ostro,
 Splendidiore tamen intus honore micat.
 Quo post catholicæ veneranda volumina legis.
 Parva tenet modicum scriptio cerne locum.
 Scilicet initiis sumens exordia ab ipso,
 Per patrum et regum nomina texit opus.
 Et notat annorum numerum, notat ordine regna.
 Heracli princeps, tempus ad usque tuum.
 Gestaque dat paucis reminisci plurima verbis :
 Sic modico in nutu grande notatur opus.
 Hinc adaptata sedent Hebrææ nomina linguæ,
 Quæ sacræ linguæ inclytus usus habet.
 Attica post resident, fidei quæ prisca vetustas.
 Contulit Ecclesiæ quis vocitantur opes.
 Conficitur Latio de nomine silvula parva,
 Quæ magni fructus pondera digna vehit.
 Corpore sub parvo mysteria magna retentant.
 Hæ res, quas limes codicis hujus habent.
 His fluvium legis poterit lustrare lucernis,
 Quærere qui pisces legis in amne cupit.
 Retibus his poterit pretiosam prændere prædam,
 Ars est cui in sancta quærere lege cibum.
 Non has lector ovans quasi quædam vilia temne :
 Vilis rem pulchram capsula tenere solet.
 Ferrea nam clavis, de vili facta metallo,
 Argenti atque auri dat penetrare locum.
 Quæque est servanti seu sarcina parva ferenti,
 Quo gravis est pretii sarcina monstrat iter.
 Nec tibi displiceant quoniam sunt corpore parva,
 Tegmine sub parvo pondera magna latent.
 Nam modicis clavis grandis structura tenetur,
 Marcus et parvus magna metalla polit.
 Sic segetes magnæ nascuntur semine parvo,
 Ponderus et arboreum germine deque levi.
 Obscura aperiunt, panduntque latentia plura,

^a *Chronico quod adjectum est.* Superiores versus in fronte, hi ad calcem codicis positi, quibus eorum utilitatem commendat, quæ Bibliis adjici jussu erat, Chronicum videlicet Isidori, et opusculum Eucherii de interpretatione Hebraicorum nominum et Græcorum, cum clave, ut nonnullis visum est, Melitonis episcopi Sardensis.

^b *In die Palmarum.* In ore omnium est hoc carmen, sed mutilum hactenus et inchoatum, plenum deinceps atque integrum exit in lucem. Apud Andegavos scriptum fuisse res loquitur, et Ludovico Pio

A Parvaque velamen virgula [*Ms. Colb., unguia*]
 [grande levat.

Quosque tenent flores librorum grandia prata,
 En simul hic calathus dat tibi, carpe manu.
 Utere seu felix, quæ [*Id. ms., ut*] sis felicior ipse.
 Cum tua perpetuas vita capesset opes.
 Et memor esse mei dignare per omnia quæso,
 Dum legis et relegis, dumque adis istud opus,
 Dumque adis istud opus, quod condidit actio nostra,
 Mercedem studii tu mihi redde mei.
 Hanc rogo mercedem pro me deposce Tomantem,
 Ut mihi det veniam, sem pius adlat opem,
 Noxia depellat, concedat prospera quæque,
 Participem et faciat vita beata tibi.
 Componat mores, firmet spem, corrigat actus,
 B Atque animæ adveniat hoc tribuente salus.
 Utque ita me clemens peccamine purget ab omni,
 Ut mihi post mortem det super astra locum.
 Coetibus angelicis et jungat, munere cujus
 Terrea progenies scandit ad astra poli.

Distichum.

Vive Deo felix per plurima tempora, lector,
 Theodulfi nec sis immemor oro tui.

Aliud.

Finis adest operi, his quibus est peragentibus actum,
 Sit pax, vita, salus, et tibi, lector, ave.

III.

VERSUS FACTI UT A PUERIS ^b IN DIE PALMARUM CAN-
 TARENTUR.

Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor,
 C Cui puerile decus promptis hosanna pium.
 Israel es tu rex, Davidis et inclyta proles,
 Nomine qui in Domini, rex benedictæ, venis.
 Cætus in excelsis te laudat cælicus omnis,
 Et mortalis homo, et cuncta creata simul.
 Plebs Hebræa tibi cum palmis obvia venit;
 Cum prece, voto, hymnis adsumus ecce tibi
 Mi tibi passuro solvebant nomina laudis,
 Nos tibi regnanti pangimus ecce melos.
 Hi placuere tibi, placeat devotio nostra,
 Rex pie, rex clemens, cui bona cuncta placent.
 Fecerat Hebræos hos gloria sanguinis alti,
 Nos facit Hebræos transitus ecce pius.
 Inclyta terrenis transiit ad æthera victis.
 Virtus a vitiiis nos capit alma tetrus.
 D Nequitia simus pueri, virtute victi,
 Quod temere patres, da teneamus iter.
 Degeneresque patrum ne simus ab arte piorum,
 Nos tua post illos gratia sancta trahat
 Tu pius ascensor, tuus et nos simus aselles

regnante conditum scriptores consentiunt. At quia hujus carminis meminit Alcuinus de divinis officiis, cap. 14, et Alcuinum certum est ad Ludovici tempora non pervenisse, satis hinc argumenti habere sibi nuper visus est vir doctus ut a Theodulfo compositum negaret. Cæterum quin Theodulfi revera sunt hi versus ambigere, ut alia desint, non licet post Lupi Ferrariensis ævo proximi testimonium, qui diserte hos illi asserit epistola 20. Librum autem illum de divinis Officiis Alcuini non esse jam alii observarunt.

Tecum nos capit urbs veneranda Dei.
 Vestis apostolicæ rutilo fulgore tegamur,
 Te bene tecta ut ea nostra cæterva vehat,
 Tegmina sic animæ sternamus corpora nostra,
 Quo per nos semper sit via tuta tibi.
 Sit pia pro palmæ nobis victorie ramis,
 Ut tibi victrici sorte canamus ita.
 Castaque pro ramis salicis præcordia sunt,
 Nos operum ducat præta ad amosa viror.
 Pro ramis oleæ pietas, lux dogmaque sancti
 Flamini in nobis sit tibi rite placens.
 Arbore de legis eademus dogmata quedam,
 Quis veniendi ad nos sit via tuta tibi.
 Nostraque sic præsens celebret devotio festam,
 Continuo ut valeant annua festa sequi.
 Urbem et cum ramis et laudibus immo ad istam,
 Celsa poli meritis fac ita adire piis.
 Hanc in amore tuo collectam respice plebem,
 Suscipe et illius vota precesque libens.
 Ecce sacerdotum turbæ, popularis et ala,
 Concinit et laudes sexus uterque tibi.
 Quos habet Andegavis venerabilis ambitus urbis,
 Qui pia devota carmina mente canunt.
 Quam Meduana morans fovet, et Liger aureus ornat,
 Qua rate cum lævi Sarta decora juvat.
 Fruge, ope, nudinis, pulchris et rebus abundantans,
 Obsita seu sanctis est bene tota locis.
 Plebs venit Albini sancta hæc de sede beati,
 Cum voto et ramis carmina digna ferens.
 Illaque Baptiste concurrat ab arce Joannis,
 Consocians ramis dicta canora suis.
 Nec, Martine, cohors tua serior anime recurrit,
 Fertque manu ramos, mente et ore melos.
 Turba Saturnini venit his sociata beati,
 Quam croce et rami, laus et adornat ovans.
 Et Petre celsa tuo vocitata e nomine sancto,
 Quos quit, ad hoc laudum mittere gestis opus.
 Sergius et propriis martyr venerandus alumnos
 Mittit ad officii gesta beata pii.
 His tua Maurili conjungitur alma cæterva,
 Et prece, laude, sono sic pia vota canit.
 Tardior Aniani non currit turba beati,
 Istas ut laudes rex tibi Christe canat.
 Plebsque salutiferæ procurrit ab æde Mariæ,
 Huc quam transmittit pons Meduana tuus.
 Plebs quoque Germani venit huc de sede beati,
 Præsulis eximii, pontificisque sui.
 Scandimus en sanctum Michaelis ad atria clyvum,
 Christe tuus dulcis nos ubi jungit amor.
 Quo sua pontifici jungatur turba benigno,
 A capite et membris laus sonet ista Deo.
 Hinc pia Mauricii veniamus ad atria sancti,
 Quo simul et laudum et vox sonet ista precum.
 Hinc et stellas nos mater colligat una,
 Quæ caput et specimen istius urbis habet.
 Nostra ubi nos prex et benedictio præsulis ornet,
 Cum laude se mittat ad sua quæntique loca.

A.

IV.

DE EO QUOD TEMPORIS STATES, ET LOCUS, ET CAUSA,
 ET MOTIO INGENIUM TRACTATORIS ADJUVAT.

- Temporis ergo status, locus, aura et motio, gesta
 Sive rei modus aptum adjevat ingenium.
 Vespere florigera peccantem in sede requirit,
 Atque ubi sit rogat conditor orbis heros.
 Temporis hic status est, diei quia læs reflecta,
 In tenebras noctis jam revolutus erat.
 Quem scit ubi quærit, quia non ibi noverat illum,
 Quo bene præcepto jusserat esse dato.
 Nescius ut quo sit quærit, sed nescie tandem.
 Quid nescire Dei ni reprehare velit.
 Nec minus interea sapidum sensum hora locusque
- B Eloquentia in sacro dedere sæpe solent.
 Montis Oliveti veniens de vertice Christus,
 Mane adiit templi limina sancta Dei.
 Liberat oblatam moecham fallacibus illis,
 Quam pius et justus sit docet almus in hac
 Nam pius hanc salvat, damnat peccamina justus:
 Vade, ait, et noli nil mage tale sequi.
 Mons oleæ namque est Domini miseratio celsa,
 Quo nos inquirens venit ab arce poli,
 Qua delibutos recreat nos unguine sancto,
 Luminis et tribuit et pietatis opem.
 Mane diem revocans advenit nocte fugata,
 Quo nova lux adiit, legis et umbra abiit.
 Sæpe etiam sensus aperit bene mobilis aer,
 Nam calor et frigus mystica multa moent.
- C Existerant quondam Solymis encenia facta,
 Teste hæc Scriptura dira premebat hiems.
 Frigora sunt hiemis Judææ incredula corda
 Plebis, quæ fidei muda calore inerant.
 Hoc quoque frigus erat geritur cum passio Christi,
 Petre negando rigens, flens recalcendo viges.
 Sessio seu statio Domini, seu motio sensus
 Producent vivos, cum bene visa manent.
 Stare illum Stephanus, Marcus residere profatur:
 Nil hic diversum est, unus utrumque gerit.
 Sessio regnantis, statio pugnantis habet vim:
 Pro his pugnat, regit hos, complet utrumque si-
 [mul.
- Angelus hanc stando nascentem buntius almus,
 Huncque resurgentem jam residendo canit.
- D Hic pugnaturum, regnaturum indicat illic,
 Nascitur ad pugnam, surgit ad imperium.
 Stare est pontificis summi, residere magistri:
 Pro nobis patris est hostia, nosque docet.
 Gernit etiam duos, quos cæcos stando resonat:
 Sit transire hominis, dummodo stare Dei.
 Si modus in gestis Domini aspiciuntur et ordo,
 Incipiet sensus crescere magna seges.
 Denique celsa petit montis, descendit ad ima,
 Esse Deum se illic edocet, hic hominem
 Quosque prius sanat, satiat, post nectare magno:
 Ante fide sanat quos bene lege cibat.
 Nosque super fragile studuit discumbere fenum,
 Mortiferæ ut carnis jure præmatur opus.

Discipulisque dapes tribuit, dant plebibus illi,
Quod hi docti illa, plebs pia constet eis.

V.

* IN ALTARE SANCTI ANIANI.

Hanc tibi Celsitonans aram Theodulfus adorno,
At faveas votis rex Deus ipse meis.
Quisquis es hanc cernens, et tu sanctissime præsul
Aniane, exigui sis memor oro mei.

VI.

b AD MONACHOS SANCTI BENEDICTI.

I, mea charta, celer Benedicti ad tecta hæati,
Hocque salutato tecta revise patrum.
Huic salveque valeque meum, haic singula narra,
Prospera quæ nobis sunt tribuente Deo.
Inde refer multas misso pro munere grates,
Utque libens mittat plura precare libens.
Utque pium consurgat opus fundamine jacto,
Quod me jam mulcet, jam mea corda fovet :
Sit melius culmen, bonus est [F., et] fundaminis

[ordo,

Quem gemini numeri sorsque decusque sacrat.
Ecce duo monachi duo sunt præcepta salutis,
Divino ut junctus sit quoque fratris amor.
Est intellectus qui sese operatio jungit?
Sic ditant famulum bina talenta bonum.
Suntque duæ vitæ, quas actio bina sororum
Innuit, ac etiam lex nova sive vetus.
Jamque operare libens, nec fundamenta timeto,
Quod superaddideris stat solidante Deo.
Addere plura potes, poterit nescire ruinam
Fabrica, quam numerus sustinet iste sacer.
Semina tu nostros misisti parva per agros,
Plurima mitte, seges hinc tibi grandis erit.
Quod fuit Ansonis Benedictus rector in arvis,
Hoc modo tu in nostris es, Benedicte, locis.
Non distes merito cujus non nomine distas,
Nominis et meriti sors beet una duos,
Ut cerebro Euphorbi Samius satus esse putatur,
Sic Nursi patris in te revocatur opus.
Ut per Theodulfum Theodulfi verba precantis
Imple, cumque una it hinc prece nomen idem :
Sic Benedictus ei per te, Benedicte, quod optat
Conferat, et voti tu mediator eas,
Quodque fuit, Casine, tibi pius hic pater olim,
Hoc modo sit cellæ, urbs Aureliana, tuæ.
Quam bene Mitiacum vocitavit prisca vetustas,
Quæ fuit auspicium mitibus ante choris.
Maximinus ibi fratrum vernante corona
Præfuit, his scandit junctus ad astra poli.
Corpora sunt quorum variis tumulata sepulcris,
Sunt animæ in sinibus sed, patriarcha, tuis.

* In altare sancti Aniani. Quo in loco non liquet.
Ab eodem in vico Germiniano conditam fuisse basilicam docet inscriptio :

Hæc in honore Dei Theodulphus templa sacravi,
Quæ dum quisquis adis oro memento mei.

b Ad monachos sancti Benedicti. Collapsam in Mitia-
ceusi sancti Maximini cœnobio disciplinam ut
restitueret Theodulphus, monachos postularat e Be-

A Has fera barbaries, exempto munere pacis,
Dejecit sedes, destituitque locum.
Qui proprios tenuit cineres, utque ales Eoa,
De cinerum lapsu tendit ad alta caput.
His ita finitis, fratrum pete concita costum,
Quos circumspiciens cernua flecta genu.
Pauca locuturam primum benedicier ora,
Inde morando prius accipe voce sonum.
Me tibi Theodulfus transmisit, turba beata,
Qui oratus vestri sumere poscit opem.
Vestra suis crescat plantatio quærit in arvis,
De qua odor ambrosii nectaris astra petat.
Rivulus hanc vestræ crebro precis irriget almas,
Tendere quo radix brachia firma queat.
Desieris cum forte loqui, tunc tecta licenter
B Narratura Patrum cuncta revise mihi.
Quo dormit pia turba vide, quo suscipit escas,
Quo legit et spallit, quove operatur adi.
Cernito pistrinum, nec despice tecta coquinæ,
Quove jacent membris qui bene mente vigent.
Hospitii mox cerne locum, quemque incolat ille
Qui nova nunc primum miles in arma venit.
Quo tibi quæsiti deerit præsentia fratris,
Hunc iter hoc pulchrum pertimuisse dole.
Inde salutandi fratrem pietate revise,
Sum cui junctus ego nomine, non merito.
Hinc pete Nebriidii Patris venerabilis ædes,
Mox et Donati sit tibi visa domus.
Sed nec prætereas sancti loca fratris Atili,
Anianique mei tecta verenter adi.
C Nam pius aspiciat dantem sibi dona salutis
Attala te videat, dicque, Olemunde, vale.
At si forte vales mundanas ire per urbes,
Singula perlustrans oppida, rura, casas,
Præsulibus nostras in carmine pande salutes,
Atque omni clero, quosque referre mora est.
Attila, Clarius, Teutfredus, Leubilla, et omnis
Turba Patrum nostrum sentiat alma vale.
Quid tibi plura canam ? cunctos ex voce saluta,
Hisque salutatis te mihi redde citam.

VII.

VERSUS SCRIPTI LITTERIS AUREIS DE SANCTO
QUINTINO.

In prima tabula.

D Cum denis lustris ternos minus inclytus annos
Rex ageret Carolus sceptrâ tenendo pia :
Rebus et humanis exemptus culmina regni
Linqueret ingentis, rex Ludovice, tibi !
Datque octingentis Christi incarnatio felix
Addere curriculum quattuor atque decem :
Condere cœpit opus hujus venerabilis aulæ

nedito Ananiensis monasterii abbate in provincia
Narbonensi, qui cum duos primum misisset qui rem
feliciter inchoarant, nunc plures mitti rogat ut
cœpta perficiant. Qua de re paucis auctor Vitæ
sancti Maximini : Cum apud Mitiacum, inquit,
collapsa esset disciplina, Theodulphus episcopus
eam restituit acceptis ex Septimania provincia mo-
nachis.)

* Abbas Fulradus nobilitate cliens.
 Namque huic Hieronymus, Carolus pater exstitit illi,
 Qui propriæ specimen gentis ad alta tulit.
 Bella gerens pacemque tuens, qui culmina regni
 Ad prolem misit auxiliante Deo.

VIII.

In secunda tabula.

Martyris egregii Quintini hic membra quiescunt,
 Mens hæret Christo cujus in arce poli.
 Hujus honore pio veteri fundamine templum
 Constructum hoc fuerat, constitit atque dñi.
 Sed dum scissa dæres paries fera signa ruinae,
 Surgendi causas ad meliora dabas.
 Namque piis votis, Domino tribuente, peregi
 Hoc ego Fulradus ut foret istud opus.
 Scilicet ut major studioque operosior omni
 A fundamentis surgeret ista domus.
 Quam dum quisquis adis Domino tua vota datorus,
 Votis me et precibus jungito quæso tuis.

IX.

In tertia tabula.

Hæc domus alma Dei est via qua itur ad atria cœli,
 Hic patet ecce bonis porta serena poli.
 Hæc via, vita, salus. Christus sua templa revisit,
 Justorum acceptans munia, vota, preces.
 Hic bene Quintini requiescunt ossa beati,
 Qui studuit Domino rite placere suo.
 Sanguine qui proprio est mercatus cœlica regna
 Atque locum sibimet emit in arce poli.
 Cujus martyrium devota mente frequentat,
 Plebs vivens, quærens et peregrinus opem.
 Quos memores nostri Fulradus cernuus opto
 Ut vestri semper sit memor ipse Deus.

X.

b IN SEPULCRO SANCTI NAZARENI.

Martyr amœne, tuos hic Christus condidit artus
 Et tua mens centri scandit ad alta volans.
 Tu Tiberina tuis lustrati littera gestis,
 Et nunc Rhenicolas ossis honore beas.
 Roma, favente Deo, vidisti in martyre signa,
 Nunc Germana cohors cernis id istud opus.
 Aulica silvestri delubra in rure locasti
 Martyr, et in vacuis syrtibus aula micat.
 Nazarium vocitat hunc florem natio cancta.

* Abbas Fulradus. Duo hujus nominis clarissimi abbates fuerunt. Prior abbas S. Dionysii, Pippini regis capellanus, rebus sub illo et Carolo in Italia gestis notissimus, quem vita functum annales tradunt anno 784. Alter hic noster, abbas S. Quintini apud Viromanduos, Caroli Martelli ex Hieronymo Pippini regis fratre nepos. Ab hoc ergo renovatam ait basilicam S. Quintini, eoque anno inchoatum opus, quo regnare cœpit Ludovicus Pius, Christi videlicet 814. Nec dubium est quin inde sit Fulradus, quem cum aliis abbatibus synodo Noviomensi eodem ipso anno interfuisse narrat Flodoardus, lib. II Historiæ, cap. 18.

b In sepulcro S. Nazarii. In Lareshamensi nempe monasterio, quod S. Nazarii exinde nomen obtinuit. Paulus Diaconus de Episcopis Metensis Ecclesiæ in Chrodegango : « Expetiit denique a Paulo Romano pontifice tria corpora sanctorum marty-

A Nam nazar Hebræa flos bene lingua vocat,
 Hunc ego Wangionum veniens festinus ab urbe
 Dum peterem, vidi nube nivem cadere.
 Pisciflui Rheni transivi in robore ripas,
 Ut citius possem ejus adire locum.

XI.

c EPITAPHIUM FASTRADÆ REGINÆ.

Inclita Fastradæ reginæ hic membra quiescunt,
 De mediæ quam mors frigida flore tulit.
 Nobilis ipsa viri thalamo conjuncta potentis,
 Sed modo cœlesti nobilior thalamo.
 Pars animæ melior Carolus rex ipse remansit,
 Cui tradat mitis tempora larga Deus.

XII.

IN FRONTE DOMUS.

B Qui stas, quive sedes, qui rura et tecta peragras,
 Tempora consumis actibus et variis.
 Nil gere turpe, quod hoc celsa quis spectet ab æde,
 Est hoc, est aliud quod mage tu timeas.
 Est super astra Deus : quid agat humana propago
 Laturus libræ pondera justa videt.

XIII.

CUR MODO CARMINA NON SCRIBAT.

Carmina sæpe mihi, fratres, pergrata tulistis :
 Et nunc quæ fertis, credite, valde placent.
 His delector enim, vestri studiumque laboris
 Conlaudo, et moneo vos potiora sequi.
 Crescitis in melius, nobis hinc gaudia crescunt :
 Ut magis atque magis id faciatis amo.
 C Qui ex facili pridem poteram depromere versus,
 Æstuo, nec condo ut volo dulce melos.
 Quæritis hoc, quando novus hic successit habendus
 Usus, nostram Erato qui reticere facit.
 Sunt mihi nunc lacrymis potius defenda piacula,
 Carmine [F., Culmina] quam lyrico nempe boan-
 [da pede.
 Non amor ipse meus Christus mea carmina quæret,
 Sed mage commissi grandia lucra gregis.
 Pro quo, proque meis orare erratibus opto :
 Carmina ni pangam, crimina nulla gero.
 Ludite vos, pueri, metrica sat lusimus arte :
 Prima quæ cupitis jam mihi parta manent.
 Discite sic, fratres, docti ut possitis haberi,
 Et fieri socii civibus æthereis.

D rum, id est B. Gorgonii, quod in Gorzia requiescit ; et B. Naboris, quod in Hilariaco monasterio conditum est ; et B. Nazarii, quod ultra Rhenum, in monasterio quod vocatur Lorishaim, ædificata in honorem ipsius martyris miri decoris basilica, collocavit.

c Epitaphium Fastradæ reginæ. Fastradam post Hildegardis obitum uxorem Caroli Magni fuisse scribunt omnes. Francam natione fuisse, filiam Rudolfi comitis, docet Eginhardus, idemque auctor est eandem Francofurti, cum ibi synodus esset, mortuam ac Moguntinæ sepultam apud S. Albanum. Sepulcro insculptum fuerat hoc carmen Theodulphi : sed S. Albani æde flammis consumpta, translatisque in metropolitanam ecclesiam Fastradæ cineribus, aliud longe diversum deterioris notæ appositum est epitaphium, quod apud Serarium nostrum in Historia Moguntina videre est.

En veneranda plis tanti solemnitas festi,
 Nos modo non multum verificare sicut.
 His ita præmissis, festum hoc celebremus ovantes,
 Aptius edendi carmina tempus erit.
 Annua sic etiam veneranter festa colamus,
 Continua ut nobis det sine fine Deus.
 Nam, Wulfine, tibi debentur præmia laudum,
 Cujus ab amæe fiant metrica docta bene.
 Hinc tibi multiplices agimus, charissime, grates:
 Præmia pro meritis rex Deus ipse dabit.

XIV.

IN OBITU DAMASI.

Qui gradiens pelagi fluctus compressit amares,
 Vivere qui præstat morientia semina terræ,
 Solvere qui potuit legalia vincula mortis,
 Post tenebras fratrem, post tertia lumina solis,
 Ad superos iterum Marthæ donare sorori,
 Post cineres Damasum faciet quia surgere credo.

XV.

b IN FALDAONE EPISCOPI.

Sessio Theodulfi placeat, precor, omnis et actus,

* Nam Wulfine tibi. Dubium non est quin Wulfinus hic grammaticus ille sit Aurelianensis poetice laude clarus, ad quem edita dudum est a Morelio epistola incerti auctoris, qua illum hortatur ut rescribat.

Wulfino grammatico Aurelianensi.

Quid rogo, frater, agis tam longa silentia servans?
 Quove tibi nostri tam cito pulsus amor?
 Certe tanta tua tam florida carmina musæ
 Haud parva ut pateant indignare mora.

b In faldaone episcopi. In sede seu cathedra episcopali. Ah eodem enim fonte faldistorium pro sede passim legitur in Ritualibus Ecclesiæ Romanæ, ut in

A Rex Deus alme tibi, cui bona cuncta placent.
 Quo sine nulla geri bona, cum quo plurima possunt,
 Velle et posse mihi tu dato quæso bonum.
 Cum te major adit, stet plebs, tibi junior adit,
 Et circumstantes fame posse pio.
 Sit tibi mens humilis, prudens cor, et actio munda,
 Sessor et assiduo mente tuere Deum.
 Quisquis es hic astans, hominem ne detrahe quem-
 [quam,

Absentum vitam rodier est facinus.
 Percite qui statis vanis instare loquelis,
 Ne vos qui residet ceaseat ire foras.

XVI.

DE CONTEMPTU MUNDI.

B Perpetuos ignes, quos factor jure minatur,
 Si paveas, ejus præmia quisquis amat.
 Totius hæc fragilis vilescit gloria mundi,
 Interius tibimet pollet et alius amor,

Cæremionale, de episcopo qui celebraturus est, « Inde venit ad paratam sibi sedem, seu faldistorium ad cornu epistolæ positum. » Sed faldistorium ab episcopali sede distinguebant. « Proprius, inquit, episcopus, non in faldistorio, sed in propria episcopali sede stare et sedere debet. » De propria ergo sede Theodulfum loqui arbitror, in qua scilicet hos versus incidendos curarat, sicut in mensa sua, Possidio teste, non dissimilis pro parte sententiæ distichum Augustinus :

Quisquis amat diotis absentum rodere vitam,
 Hanc mensam indignam noverit esse sibi.

LIBER TERTIUS.

I.

* AD CAROLUM REGEM.

Te totus laudesque tuas, rex, personat orbis,
 Multaque cum dicat, dicere cuncta nequit.
 Si Mosa, Rhenus, Arar, Rhodanus, Tiberisque, Pa-
 [dasque
 Metiri possunt, laus quoque mensa tua est.
 Res satis immensa est tua laus, immensa manebit,
 Dum pecori atque homini pervius orbis erit.
 Quam bene si nequeo studiis explere loquendi,
 Tantillus tantam temno tacere tamen.
 Ludicris hæc mixta jocis per ludicra currat,
 Sæpeque tangatur qualibet ille manu.
 Laude jocoque simul hunc illita charta revisat,
 Quem tribuente celer ipse videbo Deo.
 O facies, facies ter cocto clarior auro,
 Felix qui potis est semper adesse tibi!
 Et diademali sat dignam pondere frontem

* Ad Carolum regem. Ex iis quæ de recens allatis Hunnorum gazis, deque illius gentis ad Christi fidem nupera conversione significat, scriptum car-

Cernere, quæ simili cuncta per arva caret.
 Egregiumque caput, mentum, seu colla decora,
 Aureolasque manus pauperiem quæ abolent.
 Pectora, crura, pedes, est non laudabile cui nil,
 Omnia pulchra vigent, cuncta decora nitent.
 Atque audire tui per pulchra affamina sensus,
 Quo super es cunctis, est tibi nemo super.
 Est tibi nemo super, solers prudentia cujus
 Tanta cluit, nullus cui puto finis incest.
 Latior est Nilo, glaciis grandior Istro,
 Major et Euphrate est, non quoque Gange minor.
 Quid mirum æternus si talem pastor atendis
 Pastorem gregibus condidit ipse suis?
 Nomine reddis avam, Salomonem stemmate sensus,
 Viribus et David, sive Joseph specie.
 Tutor opum es, vindex scelorum, largitor honorum,
 Atque ideo dantur hæc bona cuncta tibi.
 Percipe multiplices lætanti pectore gazas,

men intelligimus sub annum 796, ad quem hæc gesta referunt annales nostri.

b Percipe multiplices gazas. De præda Hunico bella.

Quas tibi Pannonico mittit ab orbe Deus.
 Inde pias celso grates persolve Tonanti,
 Cui solet ut semper sit tua larga manus.
 • Adveniunt gentes Christo servire paratas.
 Quas dextra ad Christum sollicitante vocas.
 Pone venit textis ad Christum crinibus Hunnus,
 Estque humilis fidei, qui fuit ante ferox.
 Huic societur Arabs, populus crinitus uterque est,
 Hic textus crines, ille solutus eat.
 Cordoba, prolixo collectas tempore gazas
 Mitte celer regi quem decet omne decens.
 † Ut veniunt Arabes, Arabes nomadesque venite.
 Regis et ante pedes flectite colla genu.
 Nec minus hi quam vos sævique trucesque fuere,
 Sed hos qui domuit vos domiturus erit.
 Scilicet in cælo residens, per tartara regnans,
 Qui mare, qui terras, qui regit astra polum [F., poli].
 Ver venit ecce novum, cum quo felicia cuncta,
 Teque tuosque adeant, rex, tribuente Deo.
 En renovatur ovans æternis legibus annus,
 Et sua nunc mater germina promit humus.
 Silvæ fronde vireant, ornantur floribus arva,
 Sicque vices servant en elementa suas.
 Undique legati veniant qui prospera narrent :
 Præmia sint pacis, omnis abesto furor.
 Mox oculis cum mente simul manibusque levatis
 Ad cælum, grates fertque refertque Deo.
 Consilii celebretur honos, oretur in aula
 Qua miris surgit fabrica pulchra tholis.
 Inde palatinæ repetantur culmina sedis,
 Plebs eat et redeat atria longa terens.
 Janua pandatur, multisque volentibus intrent
 Pauci, quos sorsum quilibet ordo tulit.
 • Circumdet pulchrum proles charissima regem,
 Omnibus emineat, sol ut in arce solet.
 Hiæc æstant pueri, circumstant inde puellæ,

parte eleganter et graviter more suo Eginhardus in Vita Caroli, alii quoque omnes meminerunt. Saxonicus etiam poeta his versibus :

Nam spoliata fuit Hunorum regia, Hringum
 Quam vocitant. Hanc dux Ericus hoc ceperat anno,
 Multimodos etiam regi devexerat inde
 Thesaurus, ævo quos collegere votesto
 Invenis crebre spoliatis gentibus Huni.

• Adveniunt gentes Christo. De Hunorum ad Christi fidem accessu Carolo gratulatur Alcuinus epist. 7 :
 • Gentes, inquit, populosque Hunorum, antiqua feritate et fortitudine formidabiles, tuis suo honori militantibus subdidit sceptris Christus, prævenienteque gratia colla diu superbissima sacræ fidei jugo devinxit, et cæcis ab antiquo tempore mentibus lumen veritatis infudit. • De Avarum vero conversione, nominatim, auctor Engolismensis : « ipso, inquit, anno Tuduin cum multitudine Avarorum ad regem venit, et se ei dedit cum populo et patria sua, et ipse et populus ejus Christiani facti baptizati sunt, » anno 797.

† Ut veniunt Arabes. Res exigit ut pro Arabes legamus Abares seu Avars, quod liquet tum ex iis quæ proxime dicta sunt de Avarum conversione, tum quia inanis alias hoc loco et sine sensu foret Arabum iterata repetitio. Hortatur quippe ut Avarum exemplum sequantur Arabes sivo Saraceni, quorum regna tunc apud Hispanos Corduba.

A Vineæ latificet sicque novella patrem.
 Stent Carolus Ludovicque simul, quorum unus
 [ephebus.

Jam vehit alterius os juvenale decus.
 Corpore prævalido quibus est nervosa juvena,
 Corque capax studii, consillique tenax.
 Mente vigent, virtute cluunt, pietate redundant,
 Gentis uterque decor, dulcis uterque patri,
 Et nunc ardentes rex acies flectat ad illos,
 Nunc ad virgineum flectat utrinque chorum,
 Virgineum ad cœtum, quo non est pulchrior alter,
 Veste, habitu, specie, corpore, corde, fide.
 Scilicet ad Bertam, et Rodtrud, ubi sit quoque

[Gisla,

Pulchrarum una soror sit minor, ordo trium.

B Est sociata quibus ^d Leutgardis pulchra virago,
 Quæ micat ingenio cum pietatis ope.

Pulchra satis cultu, sed digno pulchrior actu,
 Cum populo et ducibus omnibus una favet,
 Larga manu, clemens animo, blandissima verbis,
 Prodesse et cunctis, nemini obesse parat.
 Quæ bene discendi studiis studiosa laborat,
 Ingenuasque artes mentis in arce locat.

Prompta sit obsequio soboles gratissima regis,
 Utque magis placeat certet amore pio.

Pallia dupla celer, manuum seu tegmina blanda,
 Suscipiat Carolus, et gladium Ludoich.

Quo residente, suum grata inter basia munus
 Dent natæ egregiæ, det quoque charus amor.

C Berta rosas, Chrodtrudâ violas, et liliâ Gisla,
 Nectaris ambrosii præmia quæque ferat.

Rothaidh poma, Hiltrudh Cererem, Tetradra Lyæum,
 Quis varia species, sed decor unus inest.

Ista nitet gemmis, auro illa splendet et ostro,
 Hæc gemma viridi prænitet, illa rubra.

Fibula componit hanc, illam limbus adornat.

• Circumdet proles Regem. Progeniem Caroli Magni tum masculam, tum feminæam, quæ vel nata, vel superstes erat cum scriberet, universam deinceps enumerat præter Pippinum Italiæ regem qui aberat, cum cæteri omnes patri adessent. Ad Theodulfum autem versus lucem afferent verba Eginhardi : « Hildegardem, inquit, de gente Suevorum, præcipuæ nobilitatis feminam in matrimonium accepit. De qua tres filios, Carolum videlicet, Pippinum et Ludovicum, totidemque filias Rotgrudim, Bertam et Gislam genuit. Hæbit et alias tres filias, Theodradam, Hiltrudem, et Lothaidem, duas de Fastrada uxore, quæ de orientalium Francorum, Germanorum videlicet, gente erat; tertiam de concubina quadam, ejus nomen modo memoriæ non occurrit. Defuncta Fastrada Luidgardim Alamannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. »

^d Leutgardis pulchra virago. Uxor Caroli postrema, ut dictum est. Ubi et quando hæc nupserit nemo docet : Turonis defunctam affirmant omnes anno 801. Ejus porro formam et mores laudant etiam alii, ut Alcuinus de Leonis Papæ adventu ad Carolum regem :

Procedit multa circum comitante caterva
 Luitgardus Caroli pulcherrima nomine conjux :
 et poeta Saxonicus de ejus obitu loquens,

Moribus et vitæ merito laudabilis omni,
 Cui nomen Luitgardia erat.

Armillae hanc ornant, hancque monile decet.
 Huic ferruginea est, apta huic quoque lutea vestis,
 Lacteolum stropium hæc vehit, illa rubrum.
 Dulcibus hæc verbis faveat regi, altera risu,
 Ista patrem gressu mulceat, illa joco.
 Quod si forte soror fuerit sanctissima regis,
 Oscula det fratri dulcia, frater ei.
 Talia sic placido moderetur gaudia vultu,
 Ut sponsi æterni gaudia mente gerat,
 Et bene scripturæ pandi sibi compita poscat :
 Rex illam doceat, quem Deus ipse docet.
 Adveniant proceres, circumstant undique læti,
 Complere studeat munia quisque sua,
 Thyrsis ad obsequium semper sit promptus herile,
 Strenuus et velox sit pede, corde, manu,
 Pluraque suscipiat hinc inde precantia verba,
 Istaque dissimulet, audiat illa libens.
 Hunc intrare jubens, hunc expectare parumper
 Censeat, hunc intus, hunc tamen esse foris.
 Regalique throno Calvus hic impiger adstet,
 Cunctaque prudenter, cuncta verenter agat.
 Adsit præsul ovans animo vultuque benigno,
 Ora beata ferens, et pia corda gerens.
 Quem sincera fides, quem tantus culminis ordo,
 Pectus et innocuum rex tibi, Christe, dicat.
 Stet benedicturus regis potumque cibumque,
 Sumere quin etiam rex velit, ille volet.

* *Quod si forte soror sanctissima.* Gisla Deo devota. Eginhardus in Vita Caroli : « Erat ei unica soror, nomine Gisla, a puellaribus annis religiose conversationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate : quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conversata est monasterio decessit. » Hoc est, in cœnobio S. Mariæ Suessionensi. Hinc Dei sponsa dicta est a poeta,

Quid Gisla egregii sponsa præpulchra Tonantis?

Decennio junior erat Carolo. De hac enim accipiendum puto quod est in veteri chronico 757 : *Nativitas Gislanae*. De eadem quoque agunt, et Gisilam vocant, Paulus papa epist. 5, ad Pippinum, et Adrianus epist. 4, ad Carolum.

Adveniant proceres. Palatii proceres partim suis nominibus designat, partim tralatitiis, more inter Caroli familiares usitato. Sic enim apud Alcuinum rex ipse passim David appellatur, et Homeri nomen Angilberto affingitur Dametæ Riculfo, Macarii Ricbodo, alia aliis. Quin et Thyrsis hoc loco, et Lentulus, et Menalcas, et pleraque alia, non propria sed ascitiiva sunt nomina. (*) Sed Theodulphus ple-rosque ex officiis quæ gerebant, vel ex aliis adjunctis sic depingit, ut agnosci facile possent.

Thyrsis ad obsequium. In iisdem Thyrsis et Menalca nominibus ludit etiam Alcuinus carm. 221.

Perpetuum valeat Thyrsis simul atque Menalca,
 Et calidas habeat Flaccus per fercula pultes.

Quæ autem de Thyrsi a Theodulfo dicuntur, camerarium innuere videntur; quæ de Menalca, regiæ mensæ præpositum, seu magistrum.

Adsit præsul ovans. Hildeboldus archicapellanus; ad hunc enim spectabat inter cætera regiæ mensæ benedictio. Successerat autem in hoc officio paucis ante annis Angilramno, Metensium episcopo, Hildeboldus episcopus Coloniensis. Synodus Francofordiensi, canone 56 : « Dixit etiam dominus rex in

(*) Videas Alcuini carmina 221, 222, 259.

A • Sit præsto et Flaccus nostrorum gloria vatum,
 Qui potis est lyrico multa boare pede.
 Quique sophista potens est, quique poeta melodus,
 Quique potens sensu, quique potens opere est.
 Et pia de sanctis Scripturis dogmata promat,
 Et solvat numeri vincla favente joco.
 Et modo sit facilis, modo scræpea quæstio Flacci,
 Nunc mundanam artem, nunc redibens superam,
 Solvere de multis rex ipse volentibus unus
 Sit bene qui possit solvere Flaccidica.
 Voce valens, sensuque vigil, sermone politus,
 Adsit Riculfus, nobilis arte, fide.
 Qui et si longinqua fuerit regione moratus,
 Non manibus vacuus jam tamen inde redit.
 Dulce melos canerem tibi, ni absens, dulcis Homere,
 B • Esses; sed quoniam es, hinc mea Musa tacet.
 Non Ercambaldi solers præsentia desit,
 Cujus fidam armat bina tabella manum.
 Pendula quæ lateri manuum cito membra revisat,
 Verbaque suscipiat, quæ sine voce canat.
 Lentulus intersit, laturus dulcia poma.
 Poma vehat calathis, cordis in arce fidem.
 Cui sunt arguti sensus, alia omnia tarda,
 Ocior esto probus Lentule voce, pede.
 Nardulus huc illuc discurrat perpete gressu,
 Ut formica tuus pes redit itque frequens.
 Cujus parva domus habitatur hospite magno,

eadem synodo, se a sede apostolica, Adriano pontifice, licentiam habuisse, ut Angilramnum archiepiscopum in suo palatio assidue haberet propter utilitates ecclesiasticas. Deprecatus est eandem synodum, ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum habere debuisset, quia de eodem sicut et de Angilramno apostolicam licentiam habebat. Omnis synodus consensus, et placuit eis eum in palatio esse debere propter utilitates ecclesiasticas.

Sit præsto et Flaccus. Alcuinus, de quo iterum postea sub Albini patris nomine jocatur. Poetam se Alcuinus quoque ipse vocat, ut carm. 201. Angilbertum alloquens,

Dulcis Homere, precor, Flacci memor esto poetæ.
 et carm. 209

Jusserat Albinus vates hæc tecta parare.

Quod vero sophistam quoque appellat Theodulfus, sacræ sophiæ peritum ex Alcuino ipso interpretari licet, qui de suo in Galliam adventu sic loquitur carm. 211.

Albinus veniens peragrino vatis ab orbe,
 His quem direxit præclara Britannia terris,
 Suscipit hunc Carolus hujus rex inclytus orbis,
 Cum pietate, sacræ sophiæ tum propter amorem.

Adsit Riculfus. Duo hujus nominis insignes erant in Caroli palatio, quorum uterque ipsius testamento subscribit apud Eginhardum : Riculfus episcopus Moguntinus, et Riculfus comes, de quo hic potius agi puto. De Homero autem, id est, de Angilberto, suus erit postea locus.

Non Ercambaldi. Etsi nomen non efferret, notarium tamen et commentariensem tabellæ designarent. Sed Ercambaldi summi cancellarii crebra in annalibus est mentio. Atque hoc illum munere per hos annos functum ostendit præceptum Caroli Magni pro ecclesia Cenomanensi anno 794 Aquisgrani datum subnotatumque his verbis, *Genesis ad ricem Ercambaldi*; et alterum de ecclesia S. Carilephi cum eadem subscriptione anno 798.

Res magna et parvi pectoris antra colit.
 Et nunc ille libros operosus, nunc ferat et res,
 Spiculaque ad Scotti nunc paret apta necem.
 Cui dum vita comes fuerit hæc oscula tradam,
 Trux aurite tibi quæ dat aselle lupus.
 Aut canis lepores ælet, aut lupus improbus agnos,
 Aut timido muri musio terga dabit,
 Quam Geta cum Scotto pia pacis fœdera jungat,
 Quæ si forte velit jungere, ventus erit.
 Hic pœnasve dabit fugietne simillimus Austro,
 Utque sit hic aliud, nil nisi Scottus erit.
 Cui si litterulam quæ est ordine tertia tollas,
 Inque secunda suo nomine forte sedet,
 Quæ sonat in cœlo prima, et quæ in Scando secunda,
 Tertia in Ascensu, quarta in Amicitiiis.
 Quam satis offendit pro qua te littera Salvi.
 Utitur, haud dubium a quod sonat hoc et erit.
 Stet Levita decens Fredegis sociatus Osulfo,
 Gnarus uterque artis, doctus uterque bene.
 Nardus et Ercambald si conjungantur Osulfo,
 Tres mensæ poterunt unius esse pede.
 Pinguior hic illo est, hic est quoque tenuior illo,
 Sed mensura dedit altior esse pares.
 Pomiflua solers veniat de sede Menalcas,
 Sudorem abstergens frontis ab arce manu.
 Quam sæpe ingrediens pistorum sive coquorum
 Vallatus cuneis jus syndonale gerit.
 Prudenter qui cuncta gerens, epulasque dapesque
 Regis honoratum deferat ante thronum.
 Adveniat pincerna potens Eppinus, et ipse
 Pulchraque vasa manu, vinaque grata vehat.
 Jam circumsedeant regalia prandia jussi,
 Lætitiæ detur munus ab axe poli.
 Et pater Albinus sedeat pia verba daturus.
 Sumpturusque cibos ore manuque libens.
 Aut si, Bacche, tui, aut Cerealis poela liquoris
 Porgere præcipiat, fors et utrumque volet.
 Quo melius doceat, melius sua fistula cantet,
 Si doctrinalis pectoris antra riget.
 Est procul pulles, et lactis massa coacti,
 Sed pigmentati sis prope mensa cibi.
 Participent mensas epulis, et dulcia sumant
 Pabula, vina libent stansque sedensque simul.
 His bene patratris, mensis dapibusque remotis,
 Pergat lætitia plebs comitante foras.

* *Quod sonat hoc et erit.* Stolidus videlicet. Scottus enim, si c litteram eximas, sit sottus, quæ vox jam tum bardum et stolidum significabat. Carmine 3 hujus libri ad Angilbertum, *Hic Scottus sottus.* Quo genere cavilli appetitum similiter a Carolo Calvo ferunt Scottum alterum Joannem Erigenam, sed Erigenam acuto responso elusisse. De hoc autem Scotto sive Scotello, quem iterum postea vexat, fueritne is Joannes Scottus, quem una cum Alcuino in Galliam venisse tradunt, non habeo quod affirmem.

† *Stet levita decens Fredegis.* Exstat Alcuini ad Fredegisum hunc libellus, in quo propositis ab eo de Trinitate quæstionibus respondet. Fuerat enim ipsius discipulus, ut et Osulfus. Exstat Fredegisi quoque ipsius diaconi de Nihilo et de Tenebris epistola nondum edita, cujus hoc est exordium, *Omni- bus fidelibus et domni nostri serenissimi principis Ca-*

A Hacque intus remanente, sonet Theodulfica Musa,
 Quæ foveat reges, mulceat et proceres;
 Audiat hanc forsán memerosus Wibodus heros,
 Concutiat crassum terque quaterque caput.
 Et torvum aspiciens vultuque et voce minetur,
 Absentemque suis me obruat ille minis:
 Quem si forte vocet pietas gratissima regis,
 Gressu eat obliquo vel titubante genu.
 Et sua præcedat tumefactus pectora venter,
 Et pede Vulcanum, voce Jovem referat.
 Hæc ita dum stant, dum carmina nostra legantur,
 Stet Scottellus ibi, res sine lege furens,
 Res dira, hostis atrox, hebes horror, pestis acerba,
 Litigiosa lues, res fera, grande nefas.

Res fera, res turpis, res segnis, resque nefanda,
 B Res infesta piis, res inimica bonis.
 Et manibus parvis, paulum cervicæ reflexa,
 Non recta ad stolidum brachia pectus eant.
 Anceps, attonitus, tremulus, furibundus, anhelus,
 Stet levis aure, manu, lumine, mente, pede,
 Et celeri motu nunc hos nunc comprimat illos,
 Nunc gemitus tantum, nunc fera verba sonet.
 Nunc ad lectorem, nunc se convertat ad omnes
 Adstantes proceres, nil ratione gerens.
 Et reprehendendi studio ferus æstuet hostis,
 Cui sit posse procul, jam quia velle prope est.
 Plurima qui didicit, nil fixum, nil quoque certum,
 Quæ tamen ignorat, omnia nosce putat.
 Non ideo didicit, sapiens ut possit haberi,
 Sed contendendi ut promptus ad arma foret.

C Multa scis et nulla sapis, plura, inscie, nosti,
 Quid dicam inde magis? non sapis, atque sapis.
 Rex sua fulcra petat, habeat sua mansio quemque:
 Rex bene lætus eat, plebs bene lata meet.
 At tu posce pio redditum mea fistula regi,
 Et cunctis veniam quos ciet iste locus [F., jocus].
 Qui ne quem offendat, placeat dilectio Christi,
 Omnia quæ suffert, cui bona cuncta placent.
 Hac ope qui vacuus, qui tanto est munere nudus,
 Sit licet infensus, est mihi cura levis.
 Qui te mundani regni, rex, extulit arce,
 Præmia perpetui det meliora tibi.

II.

d SUPER SEPULCRUM ADRIANI PAPÆ.

D Aurea funereum complectit littera carmen,
 roli in sacro ejus palatio consistentibus, Fredegisus
 diaconus. Agitatam diutissime a quampluribus quæ-
 stionem de Nihilo, etc. Abbatem postea fuisse mona-
 sterii S. Martini, et cancellarium, ex variis Ludovici
 Pii diplomatibus compertum est.
 e Nardus. Qui supra Nardulus ob brevem statu-
 ram. Alcuinus carm. 256:

Janua parva quidem, et parvus habitator in æde est;
 Non spernas Nardum, lector, in corpore parvo.
 Nam redeolet nardus spicato gramine multum,
 Me lapis egregium portat tibi corpore parvo:
 Parva quidem res est oculorum, cerne, pupilla,
 Sed regit imperio vivacis corporis actus.
 Sic regit ipse domum totam sibi Nardulus istam.
 Nardule, dic lector pergens, tu parvule, salve.

d *Super sepulcrum Adriani papæ.* Non videtur ta-
 men Adriani sepulcro impositum hoc carmen fuisse,

Verba tonat fulvus et lacrymosa color.
 Promere quæ Carolum compellit amorque dolorque
 Me tuus, Adriane præsul amate nimis.
 Pontificum specimen, lux plebis, norma salutis,
 Vir pie, vir sapiens, vir venerande satis.
 Mente nitens, formaque decens, sensuque renidens,
 Inclyto amore vigena, speque fideque cluens.
 Tu decus Ecclesiæ, fax splendens urbis et orbis,
 Charior egregie tu mihi luce Pater,
 Quem cum dira dies non exhibitura sequentem,
 Eripuit vivis, res patuitque mihi,
 Prætinus agnovi veteris vestigia luctus,
 Morsque parentum oculis est revocata meis.
 Tædia Pippini sensi venientia morte,
 Bertradamque dolor, proh dolor! iste refert.
 Cumque tui aspectus, sanctissime papa, recorder,
 Corque oculosque meos nil nisi luctus habet.
 Munera grata tibi in oculum mittenda parabam,
 Tristia nunc mæsto pectore dona paro.
 Marmora pro tunicis, proque auro flebile carmen,
 Quæ gerat urna capax jam tua parva domus.
 Quam quis ab occasu properans vel quisquis ab ortu
 Conspicis, hic munus quod veneris habes.
 Sexus uterque, senex, juvenis puer, advena, civis,
 Quisquis es, Adriano dic sit amœna quies.
 Præsulis istius semper tu, Roma, memento,
 Qui tibi tutor opum, murus et arma fuit.
 Tu quoque successor residens in sede sacrata,
 Sis memor oro hujus, si Deus ipse tui.
 Huic prece grata quies detur Paulique Petrique,
 Hunc quoque cœlicolum cuncta caterva juvet.
 Huic lucem concede piam, concede quietem,
 Rex Deus, atque operis tu miserere tui.
 En est quod fuerat pulvis de pulvere sumptus,
 Sed putres cineres tu reparare vales.
 Credo quod hic pulvis transacta morte resurget,
 Nec jam post tumultum sic moriturus erit.
 Hos apices quicumque legis, te nosce futurum
 Hoc quod hic est, omnis hoc caro pergit iter.
 Inde tuam mentem venturis casibus optans
 Oratu et precibus sis memor hujus. Ave.

sed alterum ex Caroli quoque persona scriptum ab Alcuino. Quod hodieque Romæ in marmore incisum videre est, singulare argumentum regiæ benevolentia erga pontificem, et præcipuum, ut Eginhardus testatur, amicum suum, cujus nuntiatio sibi obitu sic flevit, ac si fratrem aut charissimum filium amisisset.)

^a *Ad Angilbertum.* Abbatem, Caroli regis secretarium et capellæ ministrum, inter familiares præcipue charum. Abbatem omnes vocant, et inter abbates qui Caroli Magni testamento adfuerunt, Angilberti quoque nomen ascriptum est. Abbas autem fuit S. Richarii Centulensis, quod monasterium opibus suis renovavit, ut docent Alcuini carmina 116 et 177. Auricularium sive secretarium Carolus ipse appellat epistola 83 inter Alcuinianas, et epistola 84 *manualem*, quod est amanuensem. Capellæ denique ministrum Adrianus papa Caroli capitulari respondens, quod per Angilbertum acceperat. Hujus præterea in annalibus memorantur Romanæ duæ aliæ legationes. Prior anno 792 cum Felicem Urgellitana ad Adrianum eundem adduxit ut hæresim ite-

A

III.

* AD ANGILBERTUM.

Quid cycni faciant, resonant dum talia corvi,
 Et tectis strepitant carmina multa melis?
 Nunc fallax simulat hominis rea pica loquelam,
 Despiciens volucres, fercula sacra sedet.
 Psittacus et varias imitatur voce camœnas,
 Commaculans musas, ^b vatis Homere, tuas.
 Mergulus atque niger Ligeri piscator in undis
 Brigenses silvas nunc habitare solet.
 Et pennis pulchrum sese putat esse pavonem,
 Quæ laudes Lamuel addidit ecce tuas.
 Vox reor æqua sonat, fallit sed penna colorem.
 Nec varium rutilat hic decus in specie.
 Nunc monstrat cuculus vernalis lumina Phœbi,
 B Balbula vox resonat gutture raucisono.
 Nunc pluviam pendens ramis vocat improba cornix,
 Se fallax vitas jactat habere novem.
 Vox merulae taceat, quatit anser plectra palustris,
 Vertice submerso sordida quæque vorans.
 Vernalis sileat dulces acredula cantus,
 Nocturnos reboat bubo inimica sonos.
 Increpat en iterum vates Balensis æscelus,
 Insuetosque ciet voce rudente sonos.
 Vertitur et subito studia in contraria rerum.
 Rideat Orpheum Tityrus aurisonum.
 Orpheus in silvis putridas tu pasce capellas,
 Tityrus aulenses delicias sequitur.
 David in arce manet pœneis cum forte puellia,
 Pieriam sufflat carmina quæque tubam.
 C In primis rutilat Flaccinas Delia musas,
 Post aliæ pariter organa sacra boant.
 Delia Threiciam jam pangit pollice chordam,
 Floribus atque ornât tempora sacra novis
 Vinnula melliduas rimatur fistula Musas,
 Guttere ter quinos personat ecce tonos.
 Flaccus abit senior pœris comitatus ab urbe,
 Dum lux plena redit, tunc redit ipse domum.
 Ille habet ætatem, pro se respondeat ille,
 Pro se proque suis verba dabit pœris.
 Aut inflare leves calamos mandaverit illis,

rum ejuraret; altera ad Leonem anno 796, quando ei ex Hunico thesauro munera obtulit, quæ Adriano, nisi obiisset, fuerant destinata, de quibus in superiori epitaphio,

D

Munera grata tibi locolum mittenda parabam.

^b *Vatis Homere.* Jam monui Angilbertum joculari nomine Homerum vocitatum. Itaque Carolus rex, cum ad eum de protectione ad Leonem scriberet, epistolæ titulum fecit, *Homero auriculario*, eademque his verbis conclusit, *Vade reversurus cum salute, Homeriane puer.* Sic et Alcuinus, tum in epistolis, tum in carminibus sæpissime, sed facete in primis, et eleganter in epistola 92 in Ovidiano versu ludens.

Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.

Refertur est totum hoc Theodulfi carmen ejusmodi nominum mutationibus, quæ ab iis fortasse qui audiebant intelligi poterant, nunc inextricabiles videntur.

Vertice Sileni autserta ligare senis.
 Has paucas David cernit psalmista camœnas,
 Regales inter jam resonans epulas.
 Subjiciens paucos inter quoque licia tela
 Delia femineos Virgiliانا pedes.
 Beselel atque Lupan subito respexit inertem,
 Quapropter tacuit suavia verba timens.
 Dum Lupus aufugiet, redit in præcordia sensus,
 Carminibus complet flumina, rura, domos.
 Et quocumque die crescut in vertice thyrsi
 Jam rutilo crines, tunc canet ipse quoque.
 Dum Lupus in acrimis quærit sua carmina carnis,
 Inveniet forsam ut Maro tunc resonat.
 Lucius ipse brevi depingit carmina notus,
 Talia nec corvus discere forte valet.
 Scottulus accinctus gladio te spoetat acuto,
 Perforat ut pectus, Corviniane, tuum.
 Non timet hic corvos, volucris nec pareeret ulli,
 Si modo Damoclam sperat abesse procal.
 Non pius est Scottus noster Damocla poeta,
 Vertitur in luctum ludus ab ore proeax.
 Attamen arma minans Scottus jam prælia tentat;
 Getulumque caput ense ferire volens.
 Illic Scottus saltus collas trinomen habebit,
 Gutture gentilipum clamat et ipse cavo.
 Carmine versifico fumoso et distichon ore,
 Hoc cecinit nobis ecce Menalca suo.
 Exanimis vivum risu percussit iniquo,
 Sed tamen hæc pueris prælia proficiunt.
 Tres pueri circum Daniælis fercula gaudent,
 Qui superant flammam nobilitate, fide.
 Nunc Job immensi numero fulgescit honoris,
 Psalteriumque oculis fulget amore piis.
 In medio David sceptro regit omnia, largas
 Disponens epulas ordiæ pacifico.
 Et pius Aaron benedicit cuncta per aulam,
 Sanctificans verbis fercula cuncta sacris.
 Et Nemias, Solyman qui jam renovaverat urbem,
 Bacchipotens calvus dulcia vina feret.
 Qui locus est corvo hæc inter convivia nigro?
 In silvis maneat inter et ipse lupus.
 Ni tamen Elias depurget crimina corvi,
 Convocet atque iterum ad fercula sacra sibi.
 Hispani potus Hardberd servator avarus,
 Armatus Cerere totus in æda sua.
 Et calidum sceptro versat callare culinis,
 Ut bibat hoc gelidum, quod movet hic calidum.
 Græculus et Putifar invisus forte puellis,
 Armatus frustra prælia nulla gœrens.
 Quem socii pariter Bagao comitantur et Ægens?
 Ex tribus hic truncis non erit unus homo.
 Et reor in cameris non sunt jam sponte fideles:

* Ad Gislam. Filiam suam, ut mox indicat,
 Quod tibi Theodulfus dat pater ecce tuus.

Pater nimirum factus ante susceptum episcopatum.
 † Quas bene Hieronymus. Duo circa Psalterium
 præliterat Hieronymus: præscam juxta septuaginta
 latinam versionem emendarat, et novam alteram
 juxta Hebraicam præcederat. Utriusque operis sui
 meminit sub finem libri i adversus Rufinum: c Psal-

A Sæva manus medici cogit habere fidem.
 Filius et viduæ Hiram bene construit ædem
 Altithrono Christi auxilietur opus.
 Nos inter Nembroth gigas venabula quassat,
 Qui telis corvum fronte ferire parat.
 Et mare velivolum turbans Polyphemius ingens,
 Mergulus ut nequeat effugere aut pelago,
 Hi duo dispariles membris, sed mente minaces,
 Ille pedes corvi franget, et iste caput.
 Pygmaei tantum cupientes quærere pacem,
 Propter bella gruum Corvule nigre tibi,
 Hæc tibi sufficiant venienti, trispæda tantum
 Verbis sufficiant hiems, sitis, atque fames.
 Nos nostros nobis nostra teneamus in aula
 Trispædicos fratres, sit tibi turba brevis.
 B Hos tantum teneas acerrime Corvule versus:
 Sæpius atque legens pectore conde tuo.
 Dum veniet Flaccus pueris comitatus et odis:
 Tunc sperare licet jam potiora tibi.
 Tunc tibi tot salve, quot sunt in vertice crines
 Albentes, sic tu, Corviniane, vale.

IV.

* AD GISLAM.

Gisla, favente Deo, venerabile suscipe donum,
 Quod tibi Teodulfus dat pater ecce tuus.
 Nam tibi Psalterium præcepi scriber istud,
 Argente atque auro quod radiare vides.
 Quo prior Hebræo concordat pagina vero,
 Editio ut prisca est mox habet inde sequens
 Quas bene Hieronymus hanc transfert, corrigit illam
 C Sensibus egregiis utraque, crede, micat.
 Assidua quod tu et studiosa, mente frequenta,
 Sensibus atque ejus strenua subde tuos.
 Organum hoc in gremio, modulamina mente teneto,
 Hoc plectro, his sistris sit tua plena manus.
 Hoc te dulce melos recreet, hæc tympana plecte,
 Hæc sonet harpa tibi, perstrepat ista lyra.
 Hoc modo cantando, modo pertractando recurre,
 Quo mage divinus hinc tibi crescat amor.
 Assidue si ores, tibi sit si lectio crebra,
 Ipsa Deo loqueris, et Deus ipse tibi.
 Sit tibi larga manus, mores compti, actio prudens,
 Unde creatori rite placere queas.
 Sit lanæ studium, sit cura domestica semper,
 Mens tua quo famulos mulceat, atque virum,
 D Actibus in cunctis teneat discretio regnum,
 Hac ornare libens, hac duce vita manet.
 Sperne mala, sectare bonam, gere cuncta decanter,
 Efferat ut prorsus te generosa salus,
 Casta vige conjux longum cum conjuge casto,
 Et vos effectus lætificet sobolis.
 Suaveque, Gisla, tuo feliciter c utere rico,

terium quoque, quod certe emendatissimum juxta
 Septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma
 suscepit, rursus juxta Hebraicum vertens præfa-
 tione manivi. † Utramque Theodulfus in hoc suo co-
 dice conjunctum significat.

* Utere rico. Sic legendum ex manuscripto, non
 orico. Gisla enim maritum inquit fuisse Suavaricum,
 cujus nomen metri causa dividit. Quare suaveque,

Cumque illo felix dante senesce Deo.
Sitis avi et proavi, petat ut vos turba nepotum ;
Det donum hoc vobis qui dedit hoc patribus.
Spes, decus, ordo, fides, pietas, concordia, virtus,
Gratia, paxque Dei sint tibi semper. Ave.

V.

* AD REGINAM.

O regina potens, o magni gloria regis,
O populi, o cleri luxque decusque vigens,
Te Pater altithronus longum conservet in ævum.
Et prosis populis Ecclesiæque Dei.
Tu lux et spendor, tu regni insigne decusque,
Tuque decore cluis cum pietatis ope.
Et sociata pio et meriti data munere regi,
Quem Deus exaltat, cui bona cuncta parat.
Ejus in auxilium tu nocte dieque laboras,
Illius et semper nomen ad alta levas.
Corpore pulchra manes, mente es sed pulchrior ipsa,
In dubio est hinc sis prorsus an inde prior.
Pulchra es verborum sensu, sed pulchrior acta :
Tu tamen es victrix sola in utroque tui.
Qui bona velle tibi concessit tanta creator,
Perficere hic donet, te et sine fine juvet.
Balsameum regina mihi transmittite liquorem,
Quo bene per populos chrismatis unguem eat.
Inde seges crescet tibimet mercedis opimæ,
Christicolum nomen cum dabit unguem idem.
Det tibi Cunctipotens vitam et pia dona salutis,
Utque memor nostri sis sine fine. Vale.

VI.

AD REGEM.

Rex benedictæ, vale, valeas per tempora longa,
Detque tibi summus prospera cuncta bonus.
Nam tua prosperitas decus est et gloria plebiæ
Christicolæ, cui tu tutor es atque pater.
Tutor opum es, vindex scelærum, largitor honorum,
Quæque facis fiunt hæc moderante Deo.
Arma es pontificum, spes et defensio cleri,
Per te pontifices jura sacrata tenent.
Mentior, expertus si non Leo præsul id ipse est,
Quod recinet modulo fistula nostra brevi.
Quem male dejecit sua gens urbe atque cathedra,
Quem letho potius quam tibi, vita, parat.
Quem bene suscepit tua, rex, miseratio clemens,
Solatur, mulcet, perfovet, ornat, alit.
Quem luribunda manus spoliavit lumine, lingua,

Gisla, tuo feliciter utere rico, per tmesim dictum est,
ut apud Virgilium, *septem subjecta trioni*. Fuerat
autem apud Aurelianos non ante plurimos annos
Suavaricus alter episcopus, quocum ut nomine ita et
genere conjunctum hunc fuisse verisimilis est con-
jectura.

* *Ad reginam*. Luitgardim, de qua jam dictum est.
Ab hac balsamum petit, unde fiat chrisma quod no-
men dat Christianis. Hoc enim est quod ait,

Christicolum nomen cum dabit unguem idem.

Suscepto enim chrismate christi sunt, id est, uncti.
Quo alludens Cyprius epist. 70 : « Ungi quoque,
sit, necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto
chrismate, id est unctioe, esse unctus Dei, et ha-
bere in se gratiam Christi possit. »

A Vestibus et sacris, ordinibusque piis.
Reddidit hæc Petrus, quæ Judas abstulit ater,
Hic qui confessor, proditor ille Dei est.
Seditiosa cohors Judam est hæc parte secuta,
Ille necem Domini, præsulis ista volens.
Reddita namque negat, negat hæc ablata fuisse,
Hæc auferre tamen se voluisse canit.
Reddita sunt, mirum est, mirum est auferre ne-
[quise],

Est tamen in dubio hinc mirer an inde magis.
Nam salvare Petrus cum posset in urbe Quirina,
Hostibus ex atris insidiisque feris,
Hoc tibi salvandum, rex clementissime, misit,
Teque sua voluit fungier ille vice.
Per se reddit ei membrorum damna pavenda,
B Et per te sedis officique decus.
Cœli habet hic claves, proprias te jussit habere,
Tu regis Ecclesiæ, nam regit ille poli
Tu regis ejus opes, clerum populumque gubernat,
Hic te cœlicolæ ducet ad usque choros.
Ergo sede tuta sanate in sede sacerdos,
Et regi a Domino posce libenter opem.
Ut det ei Christus vitam, tribuatque salutem,
Illius et regnum semper ad alta levet.
Te pater altithronus rex salvet tempore longo,
Et tibi det vitam sive salutis opem.
Pro vobis sancti Dominum orentque petantque,
Quorum animas cœlum, corpora terra tenet.
Te plebs, te clerus sitiunt in partibus istis
Cernere, sim voti compos et ipse mei.

C Atque utinam Dominus te istas deducat ad arces,
Et videat dominum urbs Aureliana suum.
Sit tibi vita, salus, pietas, benedictio Christi,
Rex pie, rex sapiens, rex satis apte Deo.

VII.

QUÆ SINT DICENDA AMICO CUM CONSPICIT BONA
AMICI.

Cumque tuas conspexerit opes tibi dulcis amicus,
Verba hæc tu læto lætus et ipse dabis :
Hæc bona quæ cernis tibi sint communia mecum ;
Qui bonus est, horum hic quoque compos erit.
Nec dare te pigeat, dare res mihi credito pulchra est :
Nil dans nil capies, si dabis ipse feres.
Plena falce metet qui grandia semina sevit :
D Sic dominum cultus lætificabit ager.
Cumque vides aliquem facie non nomine notum,

b *Expertus est Leo præsul*. Quippe qui a Romanis
sede sua dejectus, cum ad Carolum regem confu-
gisset, in sedem suam ab illo restitutus est. Dejectus
est anno 799, sequenti restitutus. Oculorum illi era-
torum linguæque amputatæ meminit etiam Eginhar-
dus in Annalibus, et Poeta Saxonicus alique. Alcu-
nus vero de re certior a Carolo factus, in hæc illi
verba, quæ Theodulficus consonant, respondit epist.
44 : « Ecce in te solo tota salus Ecclesiarum Christi
inclinata recumbit. Tu vindex scelærum, tu rector
errantium, tu consolatio merentium, tu exaltatio
honorum. Nonne Romana in sede, ubi religio ma-
xime pietatis quondam claruerat, ibi extrema im-
pietatis exempla emeruerunt ? Ipsi cordibus suis
exacti excæcaverunt caput proprium. » Eodemque
etiam pertinent sequentes epistolæ 12 et 13.

Ac si in utroque bene sit tibi notus, ama.
 Nec dare te pigeat pia verba, aut oscula grata :
 Dumque facis, curam nominis ejus habe.
 Ut solet, id vocitante alio fors nosse valebis,
 Aut casu sese nominat ipse aliquo.
 Si latet, est error, pudor at si voce requiras,
 Si discas clam, error et pudor omnis abest.
 Qui tibi se notum putat, aut fors exstitit olim,
 Ni proprio vocitas nomine, tristis erit.
 Nomina seu mores docturus discito plebis :
 Dumque doces, proprio nomine quemque voca,
 Cum magnis magnus, cum parvis parvulus esto,
 Omnibus ut factum se quoque Paulus ait.
 Actibus est etiam in multis modus iste tenendus,
 Nos quaedam ut lateant, publica plura sunt.

VIII.

DE VULPECULA INVOLANTE GALLINAM.

Est locus, a hunc vocitant Carroph cognomine Galli,
 Quo patet electis aulica porta poli.
 Quo Salvatoris sub nomine prænitet aula,
 Quo ve monasterii claustra decora manent.
 Euitet hic rutilo sanctorum pignore fretus,
 Vivit et eximie turba fidelis ibi.
 Denique Rotharius [Rotgarius] comes ingens, incly-
 [tus heros,
 Conjuge cum Eufrasia condidit istud opus.
 Hoc fulvo argento, gemmisque exornat, et auro,
 Affluit et libris, vestibus atque sacris.
 Prædia, prata, domos, silvas, vineta, colonos,
 Et pecora, et pecudes, et bona quæque dedit.
 Largis dira quibus manibus pellatur egestas,
 Æthereo fructus suscipiente penu.
 Ut Deus hunc summus peccamine purget ab omni,
 Cælicolisque pius jungat in arce choris.
 Partibus ex atris studet hunc defendere Christus,
 Quem proprium ad cultum consecrat ipse locum.
 Sueverat infestis vulpis captare rapinis
 Quæque paranda forent quis alimenta viris
 Et quæ mille trahens pennas expansa colores
 Gignit, versuta hæc quoque fauce vorat.
 Nescia tunc mansit monachorum digna caterva,
 Quæ ferret pestis talia damna sibi.
 Protinus aligeram rapuit pellacia vulpis
 Gallinam, hinc patuit fraudis operta via.
 Barbara prædatrix pariter cum pondere prædæ
 Sûpitus in parte sponte pependit hebes.
 Sponte pependit hebes, cunctis viduata meandris,
 Fraudibus et variis undique finis erat.
 Alitis illa caput recavo consumpserat ore,
 Mansere intacta cætera membra simul.
 Arbore namque minor, virgis erat altior alnus,
 Artificis qua tu pes retinendus eras,
 Alnus ut possit pertingere dextra levantis
 Saxa quibus paries surgat ad alta celer.

a Hunc vocitant Carroph. Locus est in diocesi Pictavica, ubi conditum est, de quo hic sermo, S. Salvatoris monasterium, quod Carroficum Fulbertus epist. 117 Monasterium Carrofinii dicitur, si mendum non est, in Constituto Aquensi de Monasteriis quæ mili-

PATROL. CV.

A Hac pendebat atrox prædatrix, pestis et inde
 Huc illuc torsit colla caputque tremens.
 His visis, gaudet monachorum turba fidelis,
 Admiranda videns sigaa favente Deo.
 Fur procul atque procul hinc omnis abesto profane,
 Dæmonis error abi, angelus alme veni.
 Invidiæ pressis habitet concordia telis,
 Inque isto regnet spesque fidesque loco.
 Prospera quæque Deus tribuens adversa repellat,
 Pascantur mentes nectare, Christe, tuo.

IX.

DE QUODAM MILITE, QUI PERDITUM EQUUM INGENIO REPERIT.

b Sæpe dat ingenium quod vis conferre negabat,
 Compos et arte est qui viribus impos erat,
 B Ereptum furto castrensi in turbine quidam
 Accipe qua miles arte recepit equum.
 Orbus equo sit præco, cietque ad compita voce,
 Quisquis habet nostrum reddere certet equum.
 Sin alias, tanta faciam ratione coactus,
 Quod noster Roma fecit in urbe pater.
 Res movet hæc omnes, et equum fur sivit abire.
 Dum sua vel populi damna pavenda timet.
 Hunc herus ut reperit, gaudet, potiturque reperto,
 Gratanturque illi quis metus ante fuit.
 Inde rogant quid equo fuerat facturus adempto,
 Vel quid in urbe suus egerit ante pater.
 Sellæ, ait, adjunctis collo revehendo lupatis
 Sarcinulisque aliis, ibat onustus inops.
 C Nil quod pungat habens, calcaria calce reportans,
 Olim eques, inde redit ad sua tecta pedes.
 Hunc imitatus ego fecissem talia tristis,
 Ni foret iste mihi, crede, repertus equus.

X.

QUOD POTESTAS IMPATIENS CONSORTIS SIT.

Fabula Geryonem triplicem regnasse canit, quod
 Unam cor potuit fratribus esse tribus.
 Pagina veridice recinit sermone beata,
 Figmenta exsuperans omnia lege pia,
 Terrea germanos ob regni culmina reges
 Crudeli quosdam fraude dedisse neci
 Omnibus hoc votis, omni est hoc arte cavendum.
 Ne nostro in saclo tale quid esse queat.
 Gentibus unus erat pridem ferme omnibus usus,
 D Unus ut e fratrum corpore sceptrata gerat,
 Cætera nitatur magni pars esse scutatus,
 Ut regni solidus continuetur apex.
 Assyriis, Phariis, Hebræis mos fuit iste,
 Genti et Achæmeniis quæ fuit ante locis.
 Morem hunc Parthus habet, hunc Atticus, atque
 [Quirites,
 Decolor hunc Indus, hunc Agareus habet.
 Mos fuit iste Getis, Hunis, Maurisque nigellis,
 Et reor Æthiopas mos habet ille tetros.

tiam vel dona debent, aut non debent.

b Sæpe dat ingenium. Ediderat inter vetera poemata hoc epigramma Petrus Pithæus, sed sine auctoris nomine, ac mutilum quatuor versibus, quos ex codice nostro supplivimus.

Thracibus et Phrygibus, tibi seu Lacedæmona tellus, A
Gens si qua aut modo fert scepra, vel ante tulit.

XI.

IN FRONTE DOMUS.

Qui Romam Roma Turonum Tereuove catervas
Ire redire cupis scandere, œcræ, vide.
Hinc sata spectabis, vites, et claustra ferarum,
Flumina, prata, vias, pomiferumque nemus.
Hæc dum conspicies, dum plurima grata videbis,
Auctoris horum sis memor ipse Dei.

XII:

ITINERARIUM.

Mox tamen imbelles petit inde profectio nostra
Lemovices, populos omnes servire paratos.
Horum opulenta fuit nobis urbs hospita, donec
Usibus humanis novies sol astra fugaret.
Auredusque exspectanti se jungeret alæ.
Illic abbatum, cleri seu cætera turba
Nos bene delictis crebra bonitate refecit.
Cum multo in nostros plebes madefacta Lyæo
Iuruit, et nostri sese defendere certant.

* *Petricordia tellus*. Petrocorica. Neque hic solum
hoc modo interpolatum id nomen occurrit. Nam
idem ipsum in antiquis etiam exemplaribus Paulini,

Impius antiquam gladius consumeret urbem,
Me miserum, et nobis atrox jactura veniret,
Ni foret Ephraim, seu Mancio presbyter iret,
Quo prohibente furor cessavit mortis utrinque.
Sagmatibus tandem his quæ postulat usus onustus,
Nos hinc digressos cepit a Petricordia tellus.
Inde tuas reffuas petimus Dordonia ripas.
Vix ubi deflexis elementi mole fluentis,
Ulteriora jubis patuerunt littora equinis.
Quos ter flumineis celeres injecimus vadis,
Vocibus instantes, lapidum seu jactibus ipsis,
Ter tamen invalidos fluviâli pondere jactos,
Per vada, per rupes, per saltus, perque cavernas,
Sollicita invenit querentum turba trementes.
Hos trepidare reor monstrum miserabile, Hæc
B Fecerat ulterius, terrasque pavere jacentes.
Pallida namque fames nummorum forte redundans,
Quæ Popelana tuas vastabat Gallia terras.
Hæc post, undivagos cymbis trajecimus amnes.
Cornipedes udis trahimus noctendo capistris,
Obvia sese ultro nostris aspectibus offert.

qui libros vi carminum de S. Martini Vita scripsit, in
operis titulo adfixum, auctoris nos patriam docuit.

LIBER QUARTUS.

I.

DE LIBRIS QUOS LEGERE SOLERAM,

Et qualiter fabulæ poetarum a philosophis mystice
pertractentur.

Namque ego suetus eram hos libros legisse frequen-
[ter,

Exstitit illi mihi nocte dieque labor.

Sæpe et Gregorium, Augustinum perlego sæpe,
Et dicta Hilarii, seu tua, papa Leo.

Hieronymum, Ambrosium, Isidorum, fulvo ore Joan-
[nem,

Inclyte seu martyr te, Cypriane Pater.

Sive alios quorum describere nomina longum est.
Quos bene doctrinæ vexit ad alta decus.

Legimus et crebro gentilia scripta sophorum,
Rebus qui in variis eminere satis.

Cura decens patrum nec erat postrema plebani,
Quorum sunt subter nomina scripta vide.

* Sedulius, Rutilus, Paulinus, Arator, Avitus,
Et Fortunatus, tuque Juvencæ tonans.

Diversoque potens prudenter promere plura
Metro, o Prudenti, noster et ipse parens.

Et modo Pompeium, modo te, Domate, legebam.
Et modo Virgilium, te modo, Naso loquax.

In quorum dictis quamquam sint frivola multa,
Plurima sub falso tegmine vera latent.

Falsa poetarum stylus offert, vera sophorum,

* *Sedulius, Rutilus*. Quem Rutilium poetam in-
telligat dicere non habeo, præter Rutilium Numati-
um. Sed mirum sit inter poetas Christianos nume-

C Falsa horum in verum vertere sæpe solent.
Sic Proteus verum, sic justam Virgo repingit.
Virtutem Alcides, furtaque Cacus inops.
Verum ut fallatur, mendacia mille patescunt,
Firmiter hoc stricto pristina forma redit.
Virginis in morem vis justi illæsa renidet,
Quam nequit injusti commaculare lænes.
Gressibus it furam fallentem insania versis,
Ore vomunt fumum probra negando tetrum.
Vis sed eos mentis retegat, premitque, quatitque,
Néquitia illorum sic manifesta patet.
Fingitur alatus, nudus, puer esse Cupido,
Ferre arcum et pharetram, toxica, tela, facem.
Quod levis, alatus, quod aperto est crimine, nudus,
Solertique caret quod ratione, puer.
D Mens prava in pharetra, insidiæ signantur in arcu,
Tela prius virus, fax teus arder amor.
Mobilier levius quid enim vel amantibus esse
Quit, vaga mens quorum seu leve corpus inest ?
Quis facinus celare potest quod amor gerit acer,
Cujus semper erunt gesta relecta mala ?
Quis rationis eum spiris vincere valebit,
Qui est puer effrenis et ratione carens ?
Quis pharetræ latebras poterit penetrare malignas,
Tela latent utero quot truculenta malo ?
Quo face conjunctus virosos prosilit ictus,
Qui volat, et perimens vulnerat, urit, agit ?

rari eum qui Christianus non fuit. Itaque Fortunatus
qui lib. i de Vita S. Martini septem alios recesset
Rutilium omittit.

Est sceleratus enim mœchiæ dæmon, et atrox,
 Ad luxus miseris sæva barathra trahens.
 Decipere est promptus, semperque nocere paratus,
 Dæmonis est quoniam vis, opus, usus ei.
 Somnus habet geminas, referuat ut carmina, portas,
 Altera vera gerit, altera falsa tamen.
 Cornea vera trahit, producit eburnea falsa :
 Vera vident oculi, falsa per ora meant.
 Basile nam cornu, tener et translucet ocellus,
 Obtunsumque vehit oris hiatus ebur.
 Non splendorem oculis, non sentit frigora cornu
 Par denti atque ebori visque colorque manet.
 Est portis istis virtus non una duabus,
 Os fert falsa, oculus nil nisi vera videt,
 Pauca hæc de multis brevibus constricta catenis
 Exempli omnia sit posuisse satis.

II.

* DE SEPTEN LIBERALIBUS IN QUADAM PICTURA DEPICTIS.

Discus erat tereti formatus imagine mundi,
 Arboris unius quem decorabat opus.
 Hujus grammatica ingens in radice sedebat,
 Gignere eam semet seu retinere mœnens.
 Omnis ab hac ideo procedere cernitur arbor,
 Ars quia præferri hac sine nulla valet.
 Hujus læva tenet flagrum, seu dextra machæram,
 Pigros hoc ut agat, radat ut hæc vitia.
 Ei quia primatum sapientia gestat ubique,
 Comperat illius hinc diadema caput.
 Et quia te sensus bonus, aut opinatio gignit,
 Ambæ hic assistunt celsa sophia tibi.
 Arboris illius recto de stipite rami
 Undique consurgunt e regione sibi.
 Dexter Rhetoricam habet, et Dialectica temet.
 Virtutes lævas quattuor atque gerit.
 Rhetorica atque foro dextram protensa sedebat,
 Turritæ atque urbis fabrica stabat ei.
 Jura quod eloquio peragit civilia magno,
 Liliibus et populi dedere frena solet.
 Corporis arx alas revehit, caput atque leonis,

* De septem liberalibus. De his ex codice Vaticano incerti auctoris, sed Theodulfo, si fallor, antiquioris, tetrasticha olim exscriptimus, non indigna quæ hoc loco proponantur.

Sapientia.

Me pater ingenitus genuit sermone cœvum,
 Quam nec corpus alit, nec locus ullus habet.
 Ast ego terrigenas epulis adduco paternis,
 Soli namque caret quos simul ire piget.

Astronomia.

Miræ mihi facies animusque volubilis instat,
 Tot gero quippe oculos, quot capit astra potus.
 Mammis quinque tenens, unam tamen igne per-
 [ustam,
 Et binas placidas, atque duas gelidas.

Musica.

Lætitiæ de fonte suo dulcedinis auctrix,
 Pars quoque nulla mea est sine lætitiâ,
 Harmoniumque melos, terno modulamine distans.
 Dum sine me rebeat, utilitate caret.

Geometria.

Qui mea forte cupit studio penetrare secreta,
 Ille prius varias debet adire seras.

A Fecerat artificis quæ bene docta manus.
 Verborum levitas alis, virtusque leonis
 In capite eloquii congrua signa dabant.
 Sic capite et pedibus gestans caducifer alas,
 In verbis cursum signat inesse levem.
 Haud procul hinc sedit sensus Dialectica mater :
 Illa videbatur stans, erat ista sedens.
 Par quibus in sensu, dispar in pluribus actus
 Stando quod illa boat, ista sedendo legit.
 Illa tumultifluas sedes petit, ista remotos :
 Illa forum jugiter appetit, ista stylum.
 Oribus illa modum componit, moribus ista,
 Illaque fons verbis, scusibus ista manet.
 Læva caput monstrat, corpus tamen occulit anguis,
 Dum nil dextra tenet quis petit illa petat.
 B Quæ proponit et assumit, concludit acute,
 Incautum ut solers mox petat angue suo.
 Hæc vera a falsis studio discernere magno
 Æstuat, et veri scit reperire viam.
 Hoc Logica, ast alio cōsiderat Ethica ramo :
 Hæc ratione viget, moribus illa probrs.
 Hac in parte locum retinet prudentia primum,
 Quæ sanctæ vitæ perdere aescit iter.
 Stabat ibi gravitate pia, librumque tenebat,
 Ut queat imbutus hoc suus esse sequax.
 Proxima vis ibi stabat fortissima virtus,
 Insignita armis, officisque suis.
 Altera namque manus sicam tenet, altera parmam
 Tectum erat et cono cassidis omne caput.
 Quo queat horrendas vitiorum vincere larvas,
 C Et pia libertas quo bene tuta fiat.
 Hanc prope justitia gladium palmamque tenebat,
 Libra erat in cujus sive corona mann.
 Quis tormenta ferat non justis, præmia justis,
 Pondere seu juste dicta vel acta probet.
 Hanc prope temperiem præbens moderatio stabat
 Fortia fræna vehens sive flagella manu,
 Quis pigros stimulet, veloces temperet, et quis
 Æquus ut æquatus cursibus ordo meet.

Luminibus senis niteo, ternis faciebus,
 Cum radioque plagas molior exagonas.

Arithmetica.

Sum tenuis facie, multisque fugacibus alis :
 Qui me nosse velit semper amando colat.

Nascor inæqualis mira positura figuras,
 D Germanisque tribus fons et origo manens.

Rhetorica.

Lingua perita mihi nomen dedit atque loquela,
 Sed tamen inductos visito sæpe viros.
 Nam per me superat qui me non viderat unquam.
 Quam magis ille facit qui mea jura sapit?

Dialectica.

Nil dubie concedo loqui, sed certa recludo.
 Famina lata citis stringere docta locis.
 Quippe in quinque modis totum determino quod est
 Nec minus, aut majus, est sed ut omne canens.

Grammatica.

Pulchra medela flo balbis dum reddo loquelas,
 Oris enim vitæ sum medicina potens.
 Sex etiam follis gustum compono salubrem,
 Postea mille inodis addo salutis opes.

Arboris at magnæ sursum tendebat imago,
 Ibat et in celsum stirps bene rectus ei.
 Quem numerorum ulnis ars amplexata tenebat :
 Stare videbantur ramo in utroque pedes.
 Ista manus numeros retinebat, et illa volumen,
 Quam constat matrem, Physica, inesse tuam.
 Hanc super ex primis geminæ procedere ramis
 Cernuntur, similes e regione sibi.
 Musica in unius residebat parte sonora,
 Arte videbatur fila movere lyræ.
 Et cui disparibus calamis est fistula septem,
 Qui numerus celebris mystica multa gerit.
 Stabat et acclinis læva in Geometrica parte,
 Dextra manus radium, læva vehit rotulam.
 Et radius teretem metitur comminus orbem,
 Ætherias zonas et rotæ quinque tenet.
 E quibus extremæ geminæ sunt frigore pressæ,
 Torrida per medium temperat una duas.
 In'er quas medius stirps surgens ibat in altum,
 Ars et ab astrologis culta retentat eum.
 Huic caput alta petens onerabat circulus ingens,
 Quem manibus geminis brachia tensa tenent.
 Circulus astriferi formatus imagine cæli,
 Quem signorum implet flammeus ordo decens.
 Signa quater terna hunc, sive astra errantia septem,
 .Lege, vice, exornant cursibus, orbe, locis.
 Hinc Aries, Taurus, Gemini, Cancerque, Leoque,
 Virgoque cum Curru, Libraque, sive nepa
 Arcitenens, Capricornus, Aquarius, et duo Pisces,
 Circumdant orbem per sua signa poli.
 Sol, Luna, et Mars, Cylleni, Jovis, et Cytherea,
 Et Saturne gravis, itis in orbe dies.
 Nec tibi displiceant gentilia nomina, lector.
 Iste vetustatis mos datur a patribus.
 Septenis astris et signis his duodenis,
 Dirigitur mensis, annus, et ipse dies.
 Illa diebus eunt aptata, et mensibus ista,
 Hebdomades istis, constat et annus eis.
 Arbor habebat ea, et folia, et pendentia poma,
 Sicque venustatem et mystica plura dabat.
 In foliis verba, in pomis intellige sensus,
 Hæc crebro accrescunt, illa bene usa cibant.
 Hac patula nostra exercetur in arbore vita.
 Semper ut a parvis editiora petat :
 Sensus et humanus paulatim scandat ad alta,
 Huncque diu pigeat inferiora sequi.
 Fihica Grammaticæ, Logica et mox jungitur illis,
 Physica cum sociis artibus atque sedet.
 Quarum suprema sedem sibi legit in arce
 Quæ legem astrorum continet atque poli.
 Eloquium Mores, Logica illas alma sequatur,
 Ut naturales res bene nosse queat.
 Et convexa poli cantus terrasque peragret,
 De mundi et rebus æthera celsa petat.

* *Imago terræ.* Magna Dea eadem quæ Tellus. Idcirco quæ Magnæ Deæ affingi solebant, eadem ad Terram physica ratione alii aliter referebant. Qua de re Augustinus ex Varrone multa lib. vii de Civitate Dei, et Isidorus Originum viii, cap. *De diis gentium.* De Tellure autem Dea vetus Romæ nondum opinor

A

III.

ALIA PICTURA IN QUA ERAT ^a IMAGO TERRÆ IN MODUM ORBIS COMPREHENSÆ.

Quo terræ in speciem perstabat pulchra virago,
 Quæ puerum lactat, fruge replet calathum.
 Turritumque caput, magni et sinuaminis anguem,
 Inque manu clavem, cymbala, et arma vehens.
 Hac coram galli, pecudes, torvique leones
 Submissi stabant, sella et inanis erat.
 Mobilis huic magni suberat vertigo vehicli,
 Atque rotæ teretis circulus ibat ei.
 Hæc puerum lactat, quoniam nascentia pascit,
 Tellurisque sovet cuncta creata simul.
 In calathis fruges, magnas in turribus urbes,
 Agricolæ ingenium signat in angue vasram.
 B Panditur æstate, in bruma quia clauditur annus,
 Gestamen clavis hæc vehit inde manu.
 Cymbala sunt sonitus, flunt qui agrestibus armis,
 Facilitat aut opifex quilibet arte sua.
 Et quia pro patria cuncti configere debent,
 Effigies tellus hinc vehit arma tua.
 Orbis stemma rotæ, signabant semina galli,
 Orbis concepto semine multa dabit.
 Olli subduntur pecudes, quia pabula ab illa
 Summunt, nil et opis hæc sine habere queunt.
 Quodque subest illi rabies inimica leonum,
 Hoc est quod tellus terrea cuncta domat.
 Omnia cum sint mota, tamen nequit ipsa moveri,
 Hinc flangebatur sella perennis ei.
 C Per sedes etiam mundi signantur honores,
 Perpetuo quod eos nemo habiturus adit.
 Alter in alterius gaudet residere cathedra,
 Hic sedet, hic sedit : hic it, et ille redit.
 Inde vehobatur curru, quod in aere pendet
 Tellus, et levibus sustineatur aquis.
 Hinc est de Domino verax quod lectio promit,
 Illius laudes enumerare studens,
 Qui super immensum Borean extendit inane,
 Et terra appendit te super ipsa nihil.
 Quodque rotis vehitur, mundi vertigo notatur,
 Qui volucris cursu volvitur atque modo.
 Stare videbatur terrenæ sortis imago,
 Semper habet quoniam rura colens quod agat.
 Hoc opus ut fieret Theodulfus episcopus egi,
 Et duplici officio rite vigere dedi.
 D Scilicet ut dapibus pascantur corpora lætis,
 Inspecta et mentem orbis imago cibet.
 Plus epulas animæ quam corpus dilige visor,
 Vivida mens illis, his caro pollet hebes.
 Cœlica verba sonent, dapibus hæc mensa redundet,
 Et teneant nullum livida dicta locum.
 Totius orbis adest breviter depicta figura :
 Rem magnam in parvo corpore nosse dabit.
 Hic amphitrite terrarum margine longo

in lucem prolata restat inscriptio :

DEÆ TELLURI .
 SACRUM
 M. AURELIUS
 THEOPTUS
 FECIT.

Brachia protendit flumina cuncta vorans.
Inflatis buccis discordes undique fratres,
Insistunt orbi, sunt sua cuique loca.

IV.

• AD AIULFUM EPISCOPUM.

Hoc Aiulfe tibi, præsul sanctissime, mitto
Teodulfus carmen exsul ab exsilio.
Nobilis et pulchræ fueras puer indolis olim,
Nunc vir es ornatus nobilitatis ope.
Quæ fait in puero docilis solertia parvo,
Nunc manet in magno dante Tonante viro.
Signa puer magnæ semper virtutis habebas
Magna, docens magnum te forte sorte virum
Sic sata promittunt fecundæ præmia messis :
Sic tauri in vitulo forma patet tenero.
Ingenuas artes studium tibi discere tandem
Exstitit, et cultum his pectus habere satis.
At nunc divini tibi tradere dogmata verbi
Est labor, et populis jura refolle poli.
Quæ tunc grammatico sumebas pocula fonte,
Ambrosio mentes nunc bene rore rigas.
Vivere te sancte rumor dispergit ubique,
Magna per ora virum sat tua fama volat.
Cuncta quis expediet laudis præconia vestræ,
Quæ Suitegaudus iste referre solet ?
Suitegaudus, ubi probitas, verumque, fidesque,
Et bona cuncta simul consociata manent.
Hunc Deus, et probitas vitæ, atque electio fratrum
Prætulerat sancto me mediante gregi.
Sed male livor edax, dolus, et pellacia fallax,
Præsulis a propria sede removit eum.
Est Deus in cælo, proprio hunc qui reddat ovilli,
Cura sit et proprii quæ fuit ante gregis.
Ilic de parte tulit vestra mihi verba benigna,
Et mihi præsentem te dedit ore suo.
Dum bona vestra mihi narrat, me perfovet ægrum
Actibus eque tuis mens mea læta manet.
Ilic vice res studet a nobis hac querere quasdam
Vestra, et responsum quod tibi portet habet.
Rettulit ille mihi studiumque, decusque, modumque,
Quo vehis officii pondera digni tui.
Qualiter exemplis et verbis ferre ducatum
Non cessas populis ad pia regna poli.
Es bona magna gerens, ut agas majora precamur,
Poscimus optatam ut det tibi Christus opem.
Sunt exempla tibi patrum sectanda priorum,
Exemplo et verbis ut doceare tuis.
Et tua continuis crescat doctrina diebus,
Atque ut qui caput es per pia membra meet.
Es patriarchali primæ prælatus honore

^a Ad Aiulfum episcopum. Agiulfum, sive Aigulfum, Bituricensem primæ sedis patriarcham, sic enim appellat. Vir fuit etiam dum viveret sanctitatis fama conspicuus. Judex cum aliis episcopis electus ab Ebone Rhemensi anno 835. Ex hac vero epistola liquet episcopum jam fuisse cum Theodulfus Andegavis exsularet, hoc est ante annum 820 contra quam vulgo tradunt qui de episcopis Bituricensium scripserunt.

^b Crede vicis verbis. Insimulabatur Theodulfus

A Sedis, et alma patrum est subdita turba tibi.
Inde manere tibi prædeus solertia debet,
Omnibus ut specimen sis, decus, ordo, modus.
Quo magis es celsus, humilis magis esse memento,
Gratia te alti throni ditet ut alma Dei.
Esto bonis agnus, leo servidus esto malignus,
Pars amet ista patrem, ut illa pavescat herum,
Cumque piis fueris pius, et districtus acerbis,
Te pars hæc matrem sentiat, illa patrem.
Sit tibi larga manus, placidum cor, dulcia verba :
Sis probus et solers, promptus ad omne bonum.
Sed quid ago, vel quo me nunc mea fistula ducit ?
Doctoris similis sum modo factus ego.
Te precor interea, nostræ minor esto ruinæ,
Oratu et precibus fors mala nostra leves.

B Forsan te orante, fratrumque juvante caterva,
Omnipotens veniam det miserando mihi.
Et nos exsilio relevet miseratus ab isto,
Joseph qui exemit carcere, sive Petrum.
Ipse Deo fateor peccamina multa per-gi,
Quæ superant numero temet arena maris,
Et pluvie guttas, maris undam, sidera cæli,
Herbarum frutices, germina cuncta soli.
Hæc sunt ærumnas ego cur sum missus in istas,
Esse nec ut debent sunt mala tanta mihi.
Non regi aut proli, non ejus crede jugali
Peccavi, ut meritis hæc mala tanta velam.
^b Crede meis verbis, frater sanctissime, crede,
Me objecti haudquaquam criminis esse reum.
Perderet ut sceptrum, vitam, propriumque nepotem,

C Hæc tria sum nunquam consiliatus ego.
Addimus et quartum : mihi non fuit illa voluntas,
Ut cunquæ ut rerum hæc mala tanta forent.
Hoc ego clamavi, clamo, clamabo per ævum,
Hæc donec animæ membra liquor vegetat.
Qui modo non credit, cogelar credere tandem,
Ventum erit ut magni judicis ante thronum.
Qui mihi testis erit pius et justissimus ultor,
Omnia cui semper nuda et aperta manent.
Qui non acceptat personas, munera sive
Diligit, æquum æquus diligit omne bonum.
Ejus in aspectu falsissima cuncta peribunt.
Hic meus alterius non ope testis eget.
Me tua chare fovet dulcis compassio frater,
Tristitiæque meæ pars tibi magna manet.

D Det Pater altithronus, cælum terramque gubernans,
Lætitie nostræ ut postmodo compos eas.
Te scio cunctorum redimitum flore bonorum,
Lampade virtutum seu rutilare satis.
Sit tibi vita, salus, et Christi gratia regis,
Exstet et omnipotens fautor ubique tibi,

tanquam particeps conjurationis Bernardi regis adversus Ludovicum patrum. Perneget ille se huius criminis affinem, nec in hac tantam epistola verum etiam in sequenti.

Non est confessus præsul, et ipse perit.

Et quanquam ei spes veniæ ostendebatur, si annueret, flecti tamen non potuit. Quare excipiendus erat Thegano, cum episcopus in hoc iudicio suo in confessione depositos affirmavit.

Vive Deo felix per tempora longa sacerdos,
Deque bono in melius profice rite, Vale.

V.

* AD MODUINUM EPISCOPUM.

Theodulfus Modoino suo salutem.
Hæc Modoino tibi Theodulfus dirigit exsul
Summo pontificum cernuus ecce melos.
Ito Thalia celer, celeri transcurrere volatu,
Nec mora, nec tibi sit ulla in eundo quies.
Donec pervenias Modoini ad tecta beati,
Præsulis eximii, pontificisque pii.
Ad quem mox veniens genibus revoluta jacetis.
Jusserit et si te surgere, surge celer.
Basia confestim manibus donabis amicis,
Et spectans patulam fessa tacebis humum.
At si te rogitet quæ sis, et cujus, et unde,
Fave age, prome animo singula dicta tuo.
Sum Theodulfâ Erato, veniens de carceris antro
Ejus, ubi immensus hunc tuus irit amor.
Exsul, inops, pauper, tristissimus, anxius, angens,
Spretus et afflictus est ubi, sive dolens.
Forsan et ipse roget quid agam, me vivere dices
Vita, qua melior mors bona forte foret.
Aut legit, aut docet, aut laudum pia munia complet
Cunctipatri Domino, qui regit arva, polum.
Hunc pro te poscit, pro se sive ordine cleri,
Pro populi et regis proque salute ducum.
Me tibi transmisit, hujus tibi dico salutes,
Substita sunt cujus verba caecanda tibi.
Obsecro, frater amans, nostri memor esse memento,
Frater pars animi portio magna mei.
Mens tua sit semper nostros miserata labores,
Nostræ est nota tibi quod bene causa rei.
Quo magis res nota est, magis inde adhibeto labo-

[rem :

Sic medicus morbum dum videt, arte fugat
Fumea præsentis pereunt scis gaudia mundi :
Nunquam fratremus sed perit almus amor.
Me modo pluris amas, quamquam me semper amasses,
Ægrum alitis natum plus pia mater amat.
Fessis opto libens certa succurrere rebus,
Et fratrum mentes sollicitato piis.
Unus ego quamvis sim, non est unius hæc res :

* *Ad Moduinum episcopum.* Episcopum Augustodunensem, qui iudex item electus ab Ebone cum abdicaret. Ad hunc exata Flori Lugdunensis epistola typis olim Morelianis excusa. Sunt et aliæ duæ Flori ejusdem in codice Petaviano 791, una prolixior pro Ecclesia Lugdunensi, *Egregio Modoino viro*, etc., altera brevior, in qua quia *dunum* vetero lingua Gallorum montem significat, Modoinum Augusti montis episcopum vocat. Sic enim illum affatur.

Solve, sancte parens, Christi venerande sacerdos,
Augusti montis pastor in arce potens.
Quem sacer illustrat meritis splendentibus ordo,
Doctrinæ et studium tollit ad astra piæ.

b *Accipi pallia.* Pallium archiepiscopis tribui proprie solet. Conceditur tamen interdum etiam episcopis non metropolitani, quemadmodum Syagrio Augustodunensi a Gregorio Magno concessum est, et Theodulfus ipsius papæ manu se accepisse testatur. Stephani IV opinor, cui obviam missus a Ludo-

A Quod factum est mihi met, esse potest alii.
Est commune malum, communis cura petenda est :
Quod nostrum est hodie, cras erit alterius.
Hæc non quis frater timeat contagia demens.
Ne illi quæ nobis inrepat ista lues ?
Febre solet febris, seu vulnere crescere vulnus :
Sic multa ex uno fonte fluentia fluunt.
Hæc mea si placidam sit naeta plaga medelam,
Pristinus et veniat morbo abeunte vigor.
Tale quid ulterius non pars insinica valebit
Appetere, et scelus hoc non leve prorsus erit.
Servus habet propriam et mendax anciluba legem,
Oppilio, pastor, nauta, subulcus, arans.
Proh dolor ! amisit hæc solus episcopus, ordo
Qui labefaciatur nunc sine lege sua.

B Debuit et qui aliis legalia promere jura,
Officii perdit jus sine jure sui.
Culpa facit sævum confessa perire latroem :
Non est confessus præsul, et ecce perit,
Cumque suis egeant mundana negotia rebus,
Causa quibus justum possit habere modum :
Nostra eguit justo rationis pondere causa,
Sævitia excepta, nullum habet ista modum,
Non ibi testis inest, iudex nec idoneus ullus,
Non aliquid crimen ipse ego fassus eram.
Esto forem fassus, cujus censura valeret
Dedere iudicii congrua frena mihi ?
Soliis illud opus Romani præsulis exstat,
Cujus ego b accipi pallia sancta manu.

C Mittere chare mihi libuit tibi carmina quædam,
Nostra quibus lusit musa jocosa parum.
Tempore præterea hoc quædam miracula visa
Dicuntur, breviter e quibus ista canam.

VI.

* DE FLUVIO QUI SICCATUS EST.

Est fluvius, Sartam Galli dixere priores,
Perticus hunc gignit, et Meduana libit
Fluctibus ille quis penetrans Cenomanica rura,
Mœnia qui propter illius urbis abit.
Quo cives transire solent prope linteribus illum,
Illic portentum non leve fecit eis.
Denique roscidulas tenebras cum aurora fugaret,
Et solito peterent more fluentia homines :

vico Pio fuerat, cum veniret in Galliam. Sed inter utriusque pallium hoc discrimen quod Syagrio ita datum ut transiret ad successores, Theodulfo non ita.

c *De fluvio qui siccatus est.* Id factum anno Christi 820, die 8 Februarii. Quod utrumque Theodulfus verbis suis significat. Annum quidem, cum Ludovici Pii, qui 814 inerat, septimum hunc numerat. Diem vero, cum solem ait in vigesimo secundo Aquarii gradu tunc fuisse. Nam cum solis ingressus in Aquarium Theodulfi sæculo ex die 18 Januarii subduci solet, consequens erat ut vigesimus secundus ab hinc dies octavus esset Februarii. Quod autem quartum exsili sui annum componit cum septimo Ludovici, sic accipiendum videtur, ut exsilio suo imputet id tempus quo primum cum aliis detensus est sub finem anni 817. Alioqui sequenti tantum anno, post Pascha, gradu dejectus atque in exilium, hoc est, in monasterium relegatus est. Quo tempore Ludovici ætus agebatur non septimus, sed octavus

Est propriis spoliatus aquis locus ille repertus,
 Qui rate seu remis pervius ante fuit.
 Stantibus atque undis populus hinc inde stupebat,
 Atveus et plebem ad interiora vocat.
 Nemo ratem querit, nullus te navita poscit,
 Miranti populo sic stat aperta via.
 Et metus atque rei novitas intrare vetabat
 Primitus, et sensim cœpit abire metus.
 Incipit esse vetus nova res, intratur utrinque,
 Alterutram ripam plebs petit atque pecus.
 Pes vel eis siccus, modicum vel planta madescit,
 Dum populus gradiens itque reditque frequens.
 Si olim tale vadum juvenis Læandrus haberet,
 Non foret insignis tam tibi luctus Ero.
 Nam ad piscandum quisquam fert rete vel hamum:
 Saltibus atque manu qui volet illud agit.
 Vir tumultandus erat ripæ ulterioris in agro,
 Flentibus evehitur per loca sicca suis.
 Illa sat urbs timuit, peteret ne se unda tumescens,
 Obrueretque simul compita, rura, domos.
 Saxa patent ignota polo, polus ipse patescit
 Saxis, cum propriam linqueret humor humum.
 Quo vada nulla dabas pediti illic, Sarta, dedisti
 Grande vadum caligas cum tua saxa stupent.
 Sarta aliis vicibus hoc ipsum est passa duabus,
 Nec hoc nec procul hoc tempore, sive loco.
 Quis neget antiqui Dominum meminisse tropæi,
 Quo fluvium scindit et Hierichunta quatit?
 A prima in quartam modus hic defluserat horam:
 Inde suus repetit post celer unda vias.
 Nomina non ideo narrantum scripsimus istic,
 Sunt quoniam plures qui cecinere mili.
 At si nosse rei vis, lector, tempora gesta
 Accipe, promemus sub brevitate tibi.
 Septimus hic agitur decurrens lubricus annus,
 Quod, Ludovice, tibi regna paterna manent.
 Exsiliti quartus, meritis non denique nostris,
 Volvitur infaustus æger et ecce mei.
 Forsan nosse diem vis, hanc quoque disce, canemus,
 Ut res ambiguum possit habere nihil.
 Bis partem undenam solidi rota solis Aquari
 Scanderat, in sexta lunaque Piscis erat.
 Tale quid asseverant te flumen Idonea passum,
 Hac quod ab urbe fluens sat prope Sarta bibit.
 Quære locum ex aliis, diei tibi tempora dicam,
 Crastina præfata res fuit ista rei.
 Hunc quoque defectam quod passa sit Angera dicunt,
 Sed locus atque dies sunt mihi nota minus.
 Nam grandi studio perquirimus ista, quod illi
 Qui narrant per me nosse futura volunt.
 Non id aperta canit, nec erit vox semper operata:
 Tempore namque manent ista canenda suo.

VII.

DE PUGNA AVIUM IN TERRA TOLOSA.

Rebus et exemplis quædam bene nosse valemus:
 Cum non divinam, hæc scio res quid agat.
 Miraque sint per idem tempus cum plurima visa,

Præsul mantio. Tolosani hujus episcopi notitiam uni Theodulfo debemus. Præter hunc enim locum, nulla ejus hactenus reperta est mentio.

A Hoc etiam visum est quod recitare parò.
 Quod mihi Gairardus retulit, Paschasius illi:
 Hic audita mihi, visa sed ille refert.
 Nempe Tolosani locus est rurisque Catnrci
 Extimus, hoc finit pagus uterque loco.
 Illic campus inest, cujus sunt extima sylvis
 Cincta, hominesque manent non satis inde procul.
 Quem volucres magno complerunt impeto militæ,
 Planitie inque ejus multa resedit avis.
 Quas fluvius, quas nemo habet, quas squalida rura,
 Quæ scopulis nidos composuisse solent,
 Quis cibus est varius, cantus, color, atque volatus,
 Penna, unguis, rostrum, mos, locus, officium.
 Nam zephyri pars has, aquilonis vexerat illas,
 Partem et utramque putes signa habuisse sua.
 B Sederunt campis acies altrinsecus filijs,
 Et spatium exstabat inter utrasque aliquod.
 Inter utramque aciem legatos ire putares,
 Qui pugnae aut pacis jura referre parent.
 Interea alterutro paucæ ex utraque volabant
 Parte, vices complent ista vel illa suas.
 Egerit illa nihil quod tunc legatio pacis
 Sorte patet, post hanc grandia bella cient.
 Utque diu Pœonis inter populumque Quiritum
 Currunt legati donec in arma ruant:
 Haud secus inter eas, postquam sat utrinque volatum,
 Vi qua quæque valet in fera bella ruunt.
 Ardent ad pugnam votærum hinc inde manipuli,
 Cumque ala ala coit, cumque cohorte cohors.
 Vis est militiæ diversa, sed una voluntas,
 C Quod major miles, vult quoque parvus idem.
 Nullum opus aut currus, nullum aut habet usus
 [equorum,
 Usus abest chalybis, spicula nulla volant.
 Pro galea crista est, pro cuspidè rostra vel unguis,
 Et sua pro lituis carmina quæque sonant.
 Ala levis parmani, volucris fert pinnula sicam,
 Et thoracis habet pluma minuta locum.
 Jamque dies sextus conventus fluxerat hujus:
 Certatim in bellum parte ab utraque ruunt.
 Inque vicem laniant se hinc morsibus, ictibus illinc:
 Ingenti bellum surgit utrimque animo.
 Hinc Rutulos, illinc videas consurgere Teuceros,
 Sævire et Martem parte ab utraque ferum.
 D Glans cadit autumnò vehuti de stipite quærna,
 Maturum et folium jam veniente gelu.
 Non aliter avium moriens exercitus illie
 Decidit, et magna strage replevit humum.
 Nam teres æstivis impletur ut area granis,
 Campus ita extincta sic ave plenus erat.
 A Borea in Boream veniens pars parva reversa est,
 Tota in utraque cohors parte perempta jacet.
 Res sonat ista, venit populus, fortunæque stupe-
 [sunt:
 Mirantur variæ membra jacentis avis.
 Ipse Tolosana præsul quoque venit ab urbe
 Mantio, plebs rogat hæc ales an esca fiat.

Illicitis spretis licitas assumite, dixit,
Plaustra onerant avibus, in sua quisque redit.

VIII.

DE PUGNA AVIUM SIMILI SUPERIORI.

Tale quid hoc etiam patratum tempore nobis
Fama dedit velox multa per ora volans.
Qui Romam Romaque meant remeantque, canunt
[hoc :

Inter quos mulier hic bona testis inest,
Oratum hæc Turono Romam petit, inde reversa
Presbytero Arbaldo rem canit, ille mihi.
Denique circa Ararim pigrum, Rhodanumque rapa-
[cent,

Ut supra, volucrum pugna peracta fuit.
Quo rigidas inter cautes, densasque paludes.
Pauca patent planis obsita rura locis.
Illic, ut perhibent, venit genus omne volantum,
Quos Europa tuus nutrit opimus ager.
Pars sedet in scopulis, residet pars plana per arva,
Arboreis ramis pars quoque multa sedet.
Militiæ in geminam partem distincta juvenus
Utraque conflictum pars meditatur hians.
Quattuor accipitres veniunt hinc, quattuor illinc,
Quattuor et totidem parte ab utraque capi.
Primo hi congressu perimunt se hinc inde vicissim,
Accipitrem accipiter, seu capus ipse capum.
Rostra instant rostris, configunt unguibus ungues,
Quo paria arma vehunt, hinc mage se perimunt.
Egit id Æmathiis populus Romanus in arvis,
Cum fera bella gerunt, hinc socer, inde gener.
Cum frater fratrem perimit, vel amicus amicum,
Quando pares aquilas et paria arma vehunt.
Nempe duæ volucres magnæ evasisse feruntur,
Quæ non pugnarunt: cætera turba jacet.
Utraque pars vincit, mulcet victoria neutram,
Utrisque oppletam strage reliquit humum.
Ut furor Annibalis complevit funere Cannas,
Funere sic avium hæc rura repleta manent.
Singula quis referat, quæ, quo, cur, quando, vel
[unde,

Monstrata hæc crebro tempore signa patent?
Quando erit illa dies, cum nostrum intrabis in hortum,
Atque leges nostras ungue libente rosas?
Et tua magna sitis mage seu mage crescere glis: et,
Dum quod semper amas carmine plenus eris?
Si qua istis fuerint, ut erunt, vitiosa cæmenis,
Parce precor, scriptor non mihi doctus inest.
Quæso tuum nobis fidum trans mitte ministrum,
Qui tua grata mihi perferat orsa. Vale.

IX.

MODIINI AD THEODULFUM EXSULEM.

Modoinus indignus episcopus Theodulfo suo.

Ludere nemo potest versu sine lege polito,
Nempe loqui recte nec valet arte carens.
Sed prius accipiter nec tentat vincere in armis,

* Ipse Severinus. Boetius. De causis exsiliij Boetius ipse paucis in Consolatione sua. De iisdem, et de supplicio ejus, plura et catenus inaudita vetus

A Quam instructus proprii hoc more parentis agat
Utiliter puer in primis non militat annis,
Digna sed expertus præmia tiro capit.
Non audet nam nauta ratem intrare absque paratu
Tentans navigeras Tiphys in armis aquas.
Arte rudis cum sim, sic me quoque posse negato
Respondere tuis versibus eximiis.

Vilis apud doctos namque est mea musa poetas:
Condere ob hoc nullum carmine nitor opus.
Sed me cunctantem compellit epistola vestra
Carmina jam numeris scribere disparibus.
Et molli durum nunc ceræ inducere ferrum
Cogor, et insueto texere verba modo.
Quin immo immodicus dicendum est rite libellus
Attulit en missus quod mihi vester opus.

B Audisti antiquos verbis ita ludere amicis,
Sæpe etiam didici hoc et ab ore tuo,
Musarum quod inops morit non antra poeta:
Sed dici de me hoc quoque jure potest.
Nonnulli affirmant etiam insanire poetas,
Carmina dum statuunt mente carere sua.
At nobis integra manet mens ipsa, nec audet
Longius amisso ordine abire suo.
Scandala sed propter vitanda nec appetit alta,
Contenta est modico nam moderata loco.
Fac, Theodulfe, meos versus adverte benigne,
Nec sint despecta carmina nostra tibi.
Nolo venenato nostra unquam dente lacessas,
Sed sint judicio carmina tuta tuo.

C Si qua meis fortasse, ut erunt, errata camænis,
Cernuus hæc æquis respice quæso oculis.
Sæpe queror casum descendendo insontis amici,
More fluunt ingenians luxi flens ipse ruinam:
Sæpe tuam ingenians luxi flens ipse ruinam:
Proh dolor! amisso præsul honore peris.
Exsiliium innocuus pateris pertriste sacerdos,
Inclutus expertus præsul inorme malum.
Nonnullis prodesse solet prudentia multa:
Læsus ab ingenio es pater ecce tuo.
Præcipue tua magna tibi sapientia soli
Obfuit, quod habes triste paravit onus.
Livor edax petit alta fremens, consternere tentans
Id quod ovans simplex pectore turba colit.
Nescis ob invidiam quod longos Naso labores
Pertulit, et patria pellitur ipse sua?

D Ipse Severinus magna est dejectus ab urbe
Consul Romana clarus ab arce præsul.
Magnus ab infesto est agitato milite vates
Virgilius, propriis exspoliatus agris.
Vulnera sæva suo fertur sumpsisse tyranno
Seneca præcipuus, cæde Neronis obit.
Quid memorem ex nostris plures sudasse nefandam
Pro nostra exsiliium religione pia?
Qui magis a magno colitur pius ipse magistro,
Joannes dirum pertulit exsiliium.
Il. larius sensisti ergastula tu quoque dira,

auctor in Excerptis quæ pridem cum Ammiano Marcellino ex schedis nostris edita sunt ab Henrico Valesio V. C.

Missus in ignotum rege iubente locum.
 Claviger ipse Petrus nam, nec non et populorum
 Doctor erat Paulus carceris in gremio.
 Sed tamen hoc egit feritas inculta repugnans
 Gentilis, fidei namque inimica piæ.
 Adde etiam quod adhuc radis ecclesiasticus ordo,
 Informisque sua lege careret iners.
 Deposita jam pace frui feritate serena
 Debit, et proprium jamque tenere modum.
 Culpa sacerdotum facit hoc, quod vilis habetur
 Ordo ministerii maximus ille sacri.
 Inter eos effectus nullus fidus habetur,
 Commendat sancto gratia quosque loco.
 Nemo gemit miserans alienæ incommoda vitæ,
 Pro fratris pulsans utilitate sui.
 Unusquisque studet terreno incumbere lucro,
 Sectatur fragiles deliciosus opes.
 Ex quorum me nolo putes numero tamen esse,
 Qui fucata levi pectore namque ferunt:
 Sed qui cessabo nunquam certare precando,
 Pro reditu vestro quique laboro libens.
 Ergo ego sollicito veteres tibi semper amicos,
 Proque tuis damnis ambitiosus ero.
 Hæc te nosse reor, quoniam cito spargitur orbe
 Fama celer toto, sulca dicta gerens.
 Sis quod ab infausta hac demum regione movendus,
 Cæsaris ad nitidum limen iturus item,
 Illius ante oculos venies, lætumque videbis
 Jam dudum vultum qui tibi tristis erat.
 Commissum scelus omne tibi dimittere mavult.
 Si peccasse tamen te memorare velis.
 Nam prodesse tibi confessio pura valebit,
 Si te voce probas criminis esse reum.
 Si te dissimulas de quo tibi crimine dicam
 Scire, nota pro quo huic [F. hic] situs ipse fores.

^a *Amissum rursus adire gradum.* Ut supra,
 Proh dolor! amisso, præsul, honore peris.

Depositi enim fuerant episcopi hujus conspirationis
 rei. Eginhardus Annal. an. 818: « Episcopus syno-
 dali decreto depositos monasteriis mancipari jus-
 sit. »

^b *Matfredum.* Comitum, præcipuum tunc imperii
 ministrum sub Ludovico. Ad hunc enim spectat

A Elige sed quid ages, et quod tibi cunque videtur
 Consilium melius, mente teneto precor.
 Sed mihi met melius visum est, ut sponte fatetur
 Quodque negari ullo non valet ingenio.
 Nullo alio superare modo puto principis iram
 Posse, probes nisi te criminia esse reum.
 Promittit, si te peccasse fateberis ipse,
 Consilium Cæsar dedere velle tibi.
 Nam tibi promittit veniet quod pristina virtus,
^a *Amissam ut possis rursus adire gradum.*
 Nescio frater amans, mage quid tibi scribere possim,
 Cum sint hæc tota non tibi nota minus.
 Luce mihi magna tu solis charior exstas,
 Nil fateor quod amem te mage mundus habet.
 B *Matfredum crebris appellat epistola dictis,*
 Lectaque sunt vestra verba frequenter ei.
 Ille valet lapsis optatam adhibere medelam,
 Naufragioque pium ferre patrocinium.
 Flebilis exhausto resonat vix carmine Musa,
 Dicere quid possit nil habet illa magis.
 Sed mandare aliquid dubitaret epistola vestra
 Mirabar vestri cur mihi serviiti.
 Nullum unquam obsequium tibi nam mihi crederet

[gato,

Sed quodcunque jubes ipse libenter ago.
 Idcirco hunc nostrum missum direximus ad te,
 Quæcunque ut mandas ille mihi referat.
 Quique procul dubio satis est, ut credo, si felis,
 Cujus ab ore mea currere verba vides.
 C Ipse tibi quæcunque roges sine fraude recenset,
 Absque dolo nostra cuncta vice expedit.
 Imber habet liquidas quot guttas, flumina pisces,
 Emittit frondes quot nemus omne virens,
 Area grana solet quot habere æstate, salutes
 Tot tibi mitto, vale semper ubique, Pater.

Agobardi epistola cui titulus, *Virorum præstantis-
 simo atque illustrissimo Matfredo,* ex qua intelligere
 est quanta ejus esset apud imperatorem auctoritas
 et gratia. Quanta vero ejusdem postea in illum per-
 fidia fuerit, docuit duplex filiorum, Pippini primum,
 deinde Lotharii, adversus patrem conjuratio, in qua
 utraque inter præcipuos inceptores a Thegano et aliis
 numeratur hic Matfredus.

LIBER QUINTUS.

I.

CONSOLATIO DE OBITU CUJUSDAM FRATRIS.

Si nova nunc fierent tantarum exordia rerum,
 Jam novus usus eis nunc adhibendus erat.
 Sed quia trita rei jam dudum est semita tantæ,
 Erga hanc majorum prisca tenenda via est.
 Mundus ab usque chao varius hoc ordine cœpit,
 Et consummandus hac quoque sorte manet.
 Florigeræ sedis habitator maximus Adam

^a *Rex nomine justus.* Melchisedech, cujus nomen
 justitiæ regem sonat. Ex eorum ergo sententia lo-

D Sustulit hujusce conditionis onus
 Ignibus æthereis quanquam Abel hostia capta est.
 Fratrem ictus hic moriendo tulit.
 Aspera quanquam Enoch sibi mors miretur adem-
 [ptum,
 Quamvis sera, illum est appetitura tamen.
 Mortuus est Noe, spes orbis, pater atque secundus
 Qui vixit multas inclytus inter aquas.
 Sem quoque, mutato ^a rex est qui nomine justus,

quitur, cui cum Hebræis Sem ipsum Noe filium
 fuisse censuerunt.

• Verique oblator rite sacrificii.
 Ignis Achæmenii vincens incendia, victus
 Mortuus est Abraham, norma decus fidel.
 Atque Isaac sanctus, sterili de matre creatus,
 Inque typo oblatas rex bone Christe tuo.
 Nec minus et Jacob, Domini luctamine dignus
 Qui patris atque Dei sit benedictus ope.
 Nobilis atque ejus proles, magnusque senatus,
 Quorum ingens Joseph gloria justus erat.
 Post mala quæ pendit, pro quis bona plura rependit.
 Extremum moriens clausit et ipse diem.
 Lot Sodomam vilans mortem vitare nequivit,
 Tutum et sulphureis ignibus illa vorat.
 Mortuus Moyses, quo non fuit aptior alter
 Legem ferre Dei, colloquioque frui.
 Sacricola et frater, redimitus murice et auro,
 Cui frons et sanctum sancta vehebat onus,
 Nun sacra seu proles, pollens Jordanis ad annem,
 Partitur populo qui pia rura pio.
 Aspera iudiciis non est incognita sors hæc,
 Quorum actu populus liber ab hoste fuit.
 Nec fuit eximius Samuel hoc fenore liber,
 Qui cluit a puero dogmate, lege, fide.
 Mortuus est David qui stravit cæde Goliath,
 Comptus regno, armis, carminibusque sacris,
 Et Salomon sapiens, sancti constructor asyli,
 Post decus immensum, divitiis atque opes.
 Necnon et regum et vatum pius ordo priorum,
 Post sceptrata verbi famina sancta Dei.
 Pontifices celebres, et vatum summus Isaias,
 Post sancta oracla hanc arripere viam.
 Tu Pharii regis Josias tela tulisti,
 Qui cultu in Domini, proh dolor! aptus cras.
 Vectus et Elias quamvis conscendit ad alta,
 Mors dilata illi, non sit adempta tamen.
 Mortuus Elisei quamvis ex osse resurgat,
 Mortuus hic surgit, mortuus ille jacet.
 Ne moriatur habet Jonas vitale sepulcrum,
 Quam surgens vincit, mortem obeundo subit.
 Tangere quemque truces sanctum timuere leones,
 Appetere hunc mortis non timet atra dies.
 Igne sacræ fidei pueri exstinxere caminum,
 Sed lethi nequeunt exsuperare rogam.
 Ezechiel moritur post visum sedis herilis,
 Postque arcana Dei mystica plura videt.
 Jusque sacerdotii retinens cum prole beata
 Esdras, qui templum restruit ornat, amat.
 Et Hierusalis instaurantes mœnia sanctæ,
 Zorobabel justus, Neemiasque pius.

• Veri oblator sacrificii. Quia panem et vinum offerens, typum gessit oblationis Christi, ejusque mensæ, in qua sub panis et vini figura ejus carne pasceamur, et sanguine potamur. Titulus altaris Lugduni ab Agobardo positi :

Hæc Christi mensa est, hic cœlica sumitur esca,
 Hic bibitur roseus agni cruore latex.
 Utitur his capitibus Christi plebs, quam ordine miro
 Unda cruor, corpus, diluit, emit, alit.
 Antistes opus hoc Agobardus supplice voto
 Protulit, et Christo rite sacraudo dedit.
 Argentum rutilo cœcitum ubi fulgurat auro.
 Marmore cum vario picta cupressibus olet.

A Atque instaurantæ texunt qui oracula gentis,
 Zacharias vates, Aggeus atque sacer.
 Esther, et exsuperans Aman Mardocheus iniquum,
 Israelitarum qui populum eripiunt.
 Casibus horrendis Raphael Tobimque nurumque
 Eximit, haudquaquam mortis ab ore tamen
 Incestos Judith comescuit ense furores,
 Te non comescit mortis iniqua lues.
 Zacharias et anus superant facunda querelas.
 Non superant ictus mors sed acerba tuos.
 Nec homo cœlestis, terrenusque angelus, aptans
 Promptus iter Domino, hac sorte alienus inest.
 Sed fera mors quid ages, aliis trux, improba, sæva,
 Cum vitæ auctorem perniciosam petis?
 Qui te morte sua pressit, curvavit, abegit,
 B Et vitæ surgens qui patefecit iter :
 Auctoremque tuum tenebrosa in tartara mersit,
 Mentium exemptum collegisque piis.
 Petrus apostolici princeps venerandus honoris,
 Quo bene clavigero cœlica regna patent.
 Dogmate, Paule, viges penetrans secreta polorum,
 Quem ingens exornat pœna, labor, studium.
 Pectore de Domini dat pocula sumpta Joannes,
 Quem pia virginitas, ejus et ornat amor.
 Fulget apostolicus sublimis et inclutus ordo,
 Cum doctis sociis discipulisque suis.
 Martyrum et insignis splendescens lampade cœtus.
 Turbaque confestrix, virgineusque chorus.
 Quamvis celsæ animæ, mortali stirpe creati
 Debita persolvunt mors inamata tibi.
 C Nomina difficile est cunctorum posse referri,
 Qui sunt, qui fuerint, quos fore det Dominus.
 Sint meriti cujuscumque, horum nullus ab zevo
 Hac tamen immunis conditione manet.
 Denique rex magnus David sanctusque propheta
 Afflatus sancto carmine cantat ita.
 Est quis homo vivens, qui te non pessima rerum
 Mors trahat, et visu possit abesse tuo?
 Eruet aut animam propriam quis manibus imis,
 Illorum et sæva quit caruisse manu?
 Mos hic ab usque chao mortalia germina pressit,
 Atque sua mundum lege subegit atrox.
 Conditionis enim hujusce debita solvit
 Frater, pro cujus carmina morte damus.
 D II.
 DE b SEPTEM VITIIS CAPITALIBUS.
 (c Desunt plurima.)
 Contriti et cordis sacra parare Deo.

Et in corporali pallula.

Convivis Christi cœlestis mensa paratur,
 Sumitur hic vivus divino munere panis,
 Mixta etiam bibitur agni cum sanguine lymphæ,
 Sic nos unda lavat, redimit cruor, et caro pascit.

b De septem vitiis capitalibus. Acephalo poemati quis titulus fuerit nescimus, nos temere hunc indidimus, tum ne nullus esset, tum quod ab argumento reipsa non abhorret. De his enim septem, ut vocat, cladibus disserit.

c Desunt plurima. Hiatus hic defectum notat qua-

Tristitia hæc ratione viget, hæc lege tenetur,
 Mentibus hæc sanctis gaudia magna parat.
 Felices, inquit Dominus rex, qui modo fletis,
 Egregius vobis post quia risus erit.
 Cor sapientis ubi sapiens mœstissima dixit
 Res est, et stulti sunt ubi læta quidem.
 Nempe ait et miseri vénérandus Apostolus este,
 Et vestris sedeat plangere flere animis.
 Suscipiat luctus risus et gaudia mœror
 Vestra, sed hæc satagens dogmata sancta dabat.
 Omnia quis propriis poterit describere chartis,
 Quæ de hac re sparsim pagina sancta canit?
 Altera, quam gignit furor et confusio mentis,
 Sequitæque nocens nil rationis habens.
 Non animum hæc purgat, sed iniquo turbine turbat:
 Quem turbare valet, emaculare nequit:
 Hanc fovet anxietas, hanc desperatio gignit,
 Deque sui nigri flumine lactis alit.
 Tertius horrenda exoritur modus improbus ira:
 Gignere quin etiam damna caduca solent.
 Cum desiderio est mens aut percussa timore,
 Carpitur aut cæco desidiæ rogo:
 Est plerumque suo sic exæcata furore,
 Ut sit quid dicat nescia, vel quid agat.
 Est et ei sine elade dolor, sine nomine mœror,
 Intima sed cordis nubilus error habet.
 Hæc modo somnus habet, modo tarda silentia

[prensant

Ambulat et stertit, murmurat atque tacet.
 Somniat hic oculis residens ignavus apertis,
 Nilque loquens sese dicere multa putat.
 Actus hebes secessus iners, oblivia pigra
 Sunt, et nil fixam meate vel ore vehit.
 Ut ratis in pelago, cui non est navita, certa
 Ad loca nulla volat, sed vaga oberrat aquas.
 Sic mens tristitiæ ignava caligine pressa,
 Per pelagus sensus itque reditque sui.
 Colloquiis fratrum crebris hæc noxa fatiscit,
 Orandi assiduam hanc quoque pellit opus.
 Et fugat eloquium, fugat hanc et lectio sancta,
 Sudum hujus jubaris nubs tenebrosa fugit.
 Marcida non vitii perstabunt tædia tanti,
 Virtutum si harum sunt agitata manu.

termonis unus, qui ad nos non pervenit (*). In eo,
 ut comperi, principem locum tenebat vulgatum carmen de Phœnice, D

Est locus in primo felix Oriente, etc.
 ita et hujus auctorem qui ignorabatur, Theodulfum
 deinceps laudare liceat.

(*) Qui Theodulfus episcopi Aurelianensis Opera publici
 juris fecit Jacobus Sirmondus, societatis Jesu presbyter
 eruditus, sex ipsius Carminum libros edidit, in quorum li-
 bro v, qui est de septem vitiiis capitalibus, plurima initio
 sæe desiderantur, maximo occurrente hiatus, sed aliquan-
 tum repleti potest his versibus, qui ad illud carmen
 pertinere videntur. MANTEN, *Thesaur. anecd.*, tom. V,
 pag. 400.

Qui cupis esse bonus, qui vitam quæris honestam.
 Dilige munditiam corporis atque animæ.
 Munda domus mundi Dominum retinere valebit:
 Nam tali semper hospite so pes erit.

A Ignibus ut ceræ, glacies ut sole liquescunt,
 Igne liquor modicus, ut perit amne rogos.
 Desidis haud aliter labefacta pericula morbi
 Tabescent penitus vi perimente pia.
 Si mentem ratio vegetet, componat, et ornet,
 Mox vitiorum inient larvea monstra fugam.
 Corporis in membris hebes est substantia nostra,
 In ratione viget, est ubi imago Dei.
 Ira furens sequitur spumanti fervida rictu,
 Luminaquæ intorquet felle cruenta tetro.
 Impia cui dirum tribuit Bellona flagellum,
 Quo mentes hominum in-jurgia sæva movet.
 Atque lacessitis sociis hinc inde ministrat
 Arma, quibus perimat pacis amara bonum.
 Quis inoleseat atrox scelus, et discordia crescat,
 B Et male fraternus oppetat almus amor.
 Sæva quibus dentur vitiiis alimenta cruentis,
 Et eluat omne nefas cum legione sua.
 Et virtutum eadem cuneus veniente fatiscat,
 Et præcepta flant irrita sancta Dei.
 Quæ nisi pacatæ nequeunt insidere menti,
 Haudquaquam esse valent est furor ater ubi.
 Lex videt iratum, hanc cernere negligit ipse,
 Vult illa ulcisci, hic cæcus oberrat iners.
 Hac abeunt veniente modestia, pax, pietasque,
 Omne hæc præcipitat mentis ab arce bonum.
 Ut maris atra movent ventorum prælia fluctus,
 Nec tranquilla ejus esse elementa sinunt.
 Aut nemus ut placidum Zephyro turbatur et Euro,
 Atque arbusta sonant, robora pulsa ruunt.
 C Haud secus ira movet humanas perfida mentes,
 Esse nec infelix corda quieta sinit.
 Illius in præceps mentes insania ducit,
 Nec patitur proprium has retinere statum.
 Amputat et sensus, phreneses imitata cerebri,
 Quid gerat aut dicat nosse maligna vetat.
 Hinc livor ora legit, tremor hinc et concutit artus,
 Lumina Gorgoneo sævius igne micant.
 Ore fremit manibusque ferit, furit impete grandi.
 Omnia quæ gessit nec meminisse valet.
 Jungitur Eumenidum stygiis male sana choreis,
 Et Phlegetontæis effera virginibus.
 Cælicolis aliena choris, ubi principe Christo

Cernitur Omnipotens a mundo corde beatis,
 Cernere sordiduli non meruerunt Deum.
 Luxuriam fugito, si vis conscendere celsa,
 Nam petit inferna luxuriosus homo.
 Luxuria proceras multos detrahit ad ignem
 Proh dolor! et minimos semper ad ima trahit.
 Luxuria proceras sensus detrahit acumen,
 Inficit et mentem, sauciaturque gravat.
 Divitias animi pariter detexit ut aurum,
 Enervat vi es, sordidat atque premit.
 Semper amat miseris piceas demergere flammæ,
 Semper amat sociis subdere demonibus.
 Ergo cave prudens noctura libidinis arma,
 Scilicet ingluviem musticeanque luem.
 Crapula cum bibuli crassam repleverit alvum,
 Ad joca sordidulam luxuriosa trahit.
 Semper amat risus, semper o ispare cachinnos,
 Semper luxuriam venter obesus amat.
 Ardua regna petis? ventris moderentur habentæ.
 Ne stomachi currens frenata remissa cadas.
 Si vis ergo poli, frater, conscendere regna,
 Dilige munditiam corporis atque animæ

Inclyta pro meritis præmia miles habet.
 Pax ubi regnat ovans, amor inclytus, ordo beatus,
 Emicat æthereis arx ubi sancta tholis.
 Est etiam interdum zelus, qui dicitur ira
 Provida, pro recti quando adhibetur ope
 Per quam constanter vitiiis obsistitur atris,
 Ejus et instinctu res mala pulsa fugit.
 Estque favere malum vitiiis, obsistere dignum,
 Hæc fugat iratus, desidiosus alit.
 Si tamen iratus cupit emendabilis ut sit
 Is qui corrigitur, hæc manet ira levis.
 At bona si tædent, delectant pessima quæque,
 Est hæc ira gravis, res et acerba nimis.
 Mergit in hæc odii cœnosa barathra maligni,
 Quod ducit miseros ad Stygis ima viros.
 Est namque ira odium, quando inveterata senescit,
 Deque malo in pejus discit abire malum.
 Cernis, ait Dominus, festucam in lumine fratris,
 Inque trabem proprio negligis aspicere.
 Ira levis festuca, trabes odium exstat inorme,
 Hæc cito transcurrit, id remorando gravat.
 Illa sonat leviter, tacito illud corde gravescit,
 Illa cupit plagas, illud et exitium.
 Iram animi levitas, odium creat illa malignum,
 Carduus herba prius postmodo spina gravis.
 De sermone levi exoritur grave crimen et atrum,
 Ovo ita de tereti sit basiliscus atrox.
 Sic nutrita diu rerum mala semina lædunt,
 Exstirpata nocent protinus orta nihil.
 Si sit amor fratrum, scævam non itur ad iram,
 Hæc si defuerit, nulla manent odia.
 Temperat æquanimis vitium hoc rationis honestas,
 Æqui amor illius conterit ora caput.
 Hocque modesta scelus perimit patientia dirum,
 Quæ est tutela boni, perniciæque mali.
 Virtutum genitrix, nutrix, defensio, solers
 Adversa hæc inter has juvat atque fovet.
 Frangere quæ novit vitiorum spicula sæva,
 Atque suis horum arma pavenda terit.
 Parma fides, thorax spes, cui dilectio cassis
 Est, quibus illisi mucro perit chalybis.
 Qui impactus resilire solet, acieque retusa,
 In partes ferus et frusta minuta jacet.
 Cui major quo ictus, major fractura patescit
 Longius et sparsim frusta caduca volant.
 Postquam amisit homo immortalis gaudia vitæ,
 Cepit et hunc miseræ mortis acerba lues,
 Donec ad antiquæ redeat primordia vitæ,
 Semper et est nobis hinc labor, inde timor.
 Quo nos alma tuæ refovent patientia vires,
 Atque tuis armis tuta caterva sumus.
 Inclyta hæc sanctis tribuit solatia cunctis,
 Quis ut tuti essent urbs veneranda fuit.
 Quos numerare vetat brevitatis en istius odæ,
 Qui patienter opes promeruerit poli.
 E quibus unus erat comes huic fidissimus Iob,
 Hæserat atque illi vis ea fida comes.
 Virtutes in eo viguere, et copia rerum,
 Pollebatque cluens omnibus ille bonis.

A Prole, domo, pecudum servorumque agmine felix
 Atque quod his magis est jure, timore Dei.
 Invidus armat in hunc sua spicula comminus hostis,
 Et murum mentis machina magna ferit.
 Temporis in puncto cunctis spoliatus ademptis,
 Destitit et dominus, destitit esse pater.
 Prosperitas fugit hunc, fugiunt pia dona salutis,
 Quod ferat, aut habeat, nil nisi morbus ines:
 Pro famulis vermes, pro rebus tabo remansit,
 Pro sobole stercus, proque peplo sanies.
 Hinc tormenta premunt, ferit os hunc conjugis illinc
 Ejus amicorum spicula murus habet
 O memor antiqui sceleris, per conjugis os tu
 Rehare, ut primum, hunc vincere posse virum.
 Sed juvat hunc ratio, juvat et patientia mater,
 B Quis bene mens ejus tuta duabus erat.
 Prospera quem justum, patientem adversa tulere,
 Hinc bona componit, destruit inde mala.
 Cui ratio galeam præbet, patientia parmam,
 Quis labefactatus sit furor ira tuus.
 Hæc sequitur vitia seelerata superbia mater,
 Et regina mali, dux et origo doli.
 Quæ quanquam vitiiis cunctis alimenta ministrat,
 Quod peccare valet hæc sine nullus homo:
 In geminum duplicata tamen consurgit hiulcum,
 Atque biceps formas res habet una duas.
 Prima manet probrosus aperta superbia morbus,
 Altera ventosæ laudis inane scelus.
 Seu soror est ejus, seu neptis, filia sive,
 Trux natura tamen una duabus inest,
 C Gloria vana tibi quadruplex jactantia gliscit,
 Quatuor et plagis percuteis atra plagas.
 Sunt quibus est donum, sed danti nescia turba
 Detrectant grates reddere rite Deo
 Et sunt qui sibimet meritorum insignia fingunt,
 Atque illis tribuunt non sua dona Deo.
 Ast alii donum nec habent, nec habere valebunt,
 Sed timido sese corde habere putant.
 Nulla reor homini est major jactantia, quam qui
 Se solum quiddam posse vel esse putat.
 Angelus inde ruit, quoniam se solius unum
 Esse potestatis est ratus et jubaris,
 Proque polo sudo tetrum est mercatus Avernum,
 Exter et angelico est factus honore miser.
 Scinditur in partes inflata superbia ternans,
 D Sicque triceps trino Cerberus ore vorat.
 Denique prima in eis quibus est transgressio legis,
 Quam dum quis temnit, jure superbus inest.
 Linquntur et toties, quoties obsistitur illi,
 Tunc peccat quis cum quod vetat illa facit.
 Idcirco initium peccati lex canit illam,
 Linqvere jussa Dei hæc quod sine nemo valet.
 Quæ jubet ergo fiant, vetat et quæ exotica sunt
 Lex pia, tunc procul est omne opus honorificum
 Porro alii affectant socios contemnere cunctos,
 Et quod habent, solos semet habere putant.
 Estque secunda horum, legis custodia quorum
 Protinus inflari corda superba facis.
 Unde forent humiles, certant inde esse superbi,

Mercanturque bono munere grande ma.um.
 Hoc Phariseæ sacri facis in testudine templi,
 Me miserum, plures hoc modo prorsus agunt.
 Ut gaza tuta manet docto custode reposita,
 Servat mens humilis sic opus omne bonum.
 Tertia pars horum, quibus est inflatio morum,
 Quos tumor elatæ mentis ad alta levat.
 Subdier imperio qui dedignantur honesto,
 Spernere majorum et dicta vel acta student.
 Et quia discipuli probitatis inesse recusant,
 Idcirco erroris turba magistra fiunt.
 Nosseque quæ ignorant nequeunt, quia posse pu-
 [tant se.

Sic male præcipites mens vaga fallit eos.
 Namque unus cunctis exstat modus iste super!is,
 Se pretii ut magni semper inesse putent.
 Fraternalis nunquam assensum præbere loquelis,
 Omnibus et rerum se meliora loqui
 Sensibus ingeniisque suis non ullius uti,
 Spernere consilii seu melioris opem.
 Falsaque ferre suis laudum præconia rebus,
 Despicere alterius dicta vel acta simul.
 Despectis paribus, minimis, majoribus, atque
 Jam sibi sive suis nil sociale putant.
 Nil placida ratione gerunt, sic avia curva
 Carpentem rectam deseruere viam.
 Sed medicina Dei morbos excludit iniquos,
 Et facit ut redeat officiosa salus.
 Dum timet ergo animus virtutum luce carere,
 Et vitiorum ægre nube nigrante tegi :
 Pellitur extemplo tuus o jaentia morbus,
 Nonne animum illectum gloria vana linit.
 Morbida seve abicit metus et contagia-pestis,
 Sic sordes sædis aspera scopa abigit.
 Teque superba lues, furor et ventose, repellit
 Exemplum humilis regis, et ejus amor.
 Et metus angelicæ cœlesti ex arce ruinæ,
 Unde miser præceps corde tumente ruit.
 Ille superba loquens, de cœlo in tartara mersus,
 Horridus est dæmon, qui angelus ante fuit.
 At Dominus humilis veniens ex ætheris arce,
 Agmina cœlicolis terrea consociat.
 Tertreat ergo hominum genus illius atra ruina,
 Mulceat ascensus et redimentis heri.
 Mens elata cadit hominis, prostrata resurgit,
 Quo mage juncta solo, sic mage juncta polo.
 Descendendo subit, patitur scandendo ruinam,
 Per numeros et eunt cuncta gradusque suos.
 Omnia iudicio sunt dispensanda superno,
 Quod premit elatos, erigit et humiles.
 Quæ per prata parum vitiorum Musa measti.
 In tepidi fibri sistito fine gradum.
 Cladibus his septem totum vastaverat orbem,
 Hisque triumphator totius orbis erat.
 His genus humanum vitiiis ferus hostis habebat
 Captivum, his armis subdideratque sibi.
 Perculit et primum probrosus ut ille parentem,
 Illius in totum sic movet arma genus.
 • Quarte libelle. Partem hanc operis sui Theo-

A Et quibus hunc armis scelerata mente subegit,
 Illis sibi progeniem subdere certat atrox.
 Est gula namque vorax, sequitur hanc mœchia
 [turpis,

Fraus et avaritiæ, seu scelus invidiæ,
 Tristitia hinc segnis, furiosæ morbus et iræ,
 Duxque harum his superest inde superba lues.
 Arma sed hæc posuit Deus his contraria larvis,
 Harum adnulletur quis sapienter opus.
 Sic adhibet sapiens medicus contraria morbis
 Arma e diverso, detur ut alma salus.
 Frigida componens calidis humentia siccis,
 Mollia cum duris, lenibus hirta etiam.

Sancta gulæ ingluviem superant jejunia fœdam,
 Quæ mortale genus afficit, artat, agit.

B Virgo pudicitia, specioso compta decore,
 Exstinguit flammam, tetra libido, tuas.
 Vincit avaritiam felix operatio dandi,
 Dexteram largam gerit cum pietatis opus.
 Invidiam superat Domini, et dilectio fratrum,
 Hujus et actu ejus omne fatiscit opus.
 Tristitiamque fugat fraterna locutio segnem,
 Orandi et studium, lectio sive sacra.
 At securam iram frangit patientia diram
 Lenis, et illius spicula sæva terit.
 Frangitur exemplis inflata superbia Christi,
 Hancque metus pœnæ solvit, et almus amor
 Sic medicus hic per contraria sæpe medetur,
 Fert et ab oppositis sæpe salutis opem.

Sæpe etiam per res similes conferre medelam
 C Vulneribus hujus assolet alma manus.
 Longaque dat longis, adhibetque rotunda rotundis
 Emplastra, et modulo vulneris aptat ea.
 Ligno mors subit, redit et vita inclyta ligno,
 Illam gustus agit, hanc crucis altus honos.
 Virgo vetus mortem, retulit nova virgo salutem,
 Hæc suadendo virum, hæc generando Deum.
 Prisca virago viro lethum fert, at nova Christum
 Vivere discipulis nuntiat ecce piis.
 Angue loquente subit morbus, pendente fatiscit,
 Hoc squamosus atrox, æreus illud agit.
 Esca dedit mortem, vitam concedit et esca :
 Tunc dabat Eva nocens, das modo Christe potens.
 Virga abit in colubrum, redit hinc in virgea mem-

[bra :
 D Christus it in mortem, vivus et inde redit.
 Virga potestatem signat, mortemque chelydrus :
 Hinc bene succedunt ista vel illa sibi.
 Dividit illa solum, peragit seu signa pavenda,
 Quam retines legis inclyte Mose typo.
 Convenit et mortis queat ut gestare figuram
 Serpens, quod per eum mors maledicta subit.
 Quæ per prata parum vitiorum Musa measti,
 Tempus adest, isto sistito fine gradum.

III.

PARÆNESIS AD EPISCOPOS.

• Quarte libelle tribus jam nunc succede peractis,
 Prævius et fratrum quo vocat ordo subi.
 dulus in quatuor libellos diviserat, quorum singuli

Famula qui mutis, qui dat vestigia claudis,
 Qui his tulit auxilium, hic tibi posce ferat.
 His generale fuit fundendum dogma per omnes,
 Ast opus istud erit jam speciale tibi.
 Primum habet sanctæ quædam documenta fidei,
 Resque quibus notus est pius ejus apex.
 Quo sit habenda modo breviter canit ipsa secundus,
 Quæ loca sint reprobis, quæve parata piis.
 Tertius horrenda bellum cum gente gerendum
 Edocet, et socios qua valet armat ope.
 Fundamen fidei, fabricæ incrementa salubris,
 Illi bene componunt, dant pia jura loco.
 Obsistunt vitiiis, cives virtutibus armant,
 Componuntque urbem milite, lege, fide.
 Ipse sacerdotes ad mœnia nostra vocato,
 Horumque obsequii sit tibi cura pii.
 Horum te primum genibus prostrare memento,
 Ut benedicaris cernuus inde roga.
 Cum fueris sanctis manibus, gremiisque receptus,
 Oribus et collis oscula ferre para.
 Oscula cum dederint, supplex tamen oscula sume,
 Teque locuturum scilicet esse cane.
 At tibi cum fuerit concessa licentia fandi,
 Excusa auctorem, qua potes, usque tuum.
 Quod rem congressus non sim temerarius istam,
 Mens nec præsumptrix cogat ad istud opus.
 Nec me præsulibus doctorem præfero sanctis,
 Quorum vita mihi norma salutis inest.
 Parva sed in magna cum sim Levitide turba
 Pars, placet ut patres qua queo sorte juvem.
 Quique pio cupio, soleo, vel debeo voto,
 Illis servire humilis, hisque favere libens.
 Ut bene sella solo emineat, pulvillus et illi,
 Est cura ut votis sit patris apta satis.
 Linea crusque pedesque tegant talaria ut apte,
 Qui super addatur campagus ipse decens.
 Fundere aquam palmis, mantilia ferre studemus
 Impexo, tunicis instita longa damus.
 Candida ut extensis niteat dalmatica rugis,
 Fimbria neve erret huic sine lege levis.
 Pallia ut ornate, chlamys ut bene pendeat ipsa
 Certo, manusque caput sedula comit ei.
 Est labor et digitis, si quæ sint, tollere sordes,
 Plantis ac toto subnitidare patrem.
 Lumine de accenso si cera aut humor olivi
 Defluit, hæc digitis veste fugantur item.
 Occupat et faciem si sudor, tergemus illam,
 Si pulvis vestes, excutiendus erit.
 Frigus ut abscedat, substramus pallia plantis:
 Fervorem falsi flammis aura fugat.
 Tentet, ait Dominus, si cæcus ducere cæcum,
 Corruet in foveam lapsus uterque simul.
 Prævus et indoctus, cum sit prohibendus uterque,
 Hic, quod iniqua gerit, hic quia sancta tacet.

quid contineret initio quarti nunc explicat. Ex his quatuor primi duo desiderantur cum parte tertii. Tertii enim pars altera, opinor, ea est quæ de conflictu vitiorum proxime antecessit. Cæterum cum in veteri codice nulla usquam in cæteris librorum esset distinctio, in sex ipsi libros poemata omnia di-

A Adsolet ambabus constringi pedibus anes
 Rector, si rector jure vocandus erit.
 Qui nocet exemplo, qui non juvat arte docendi,
 Quo nequit aut sua mens, aut aliena regi.
 Improbatur indoctos his verbis sanctus Esaias
 Rectores, Domini verba sacrata canens.
 Pastores ipsi non te, prudentia, norant,
 Sed speculatorum concio lucis egens.
 Cæcæque quos graviter premit ignorantia cunctos,
 Turbaque latrandi est viribus orba canam.
 Heu facinus, heu grande nefas, cuius norma salutis
 Qui fore debuerat, sit via duxque mali.
 Ipsius exemplo quotquot perire, malignis
 Pro cunctis pœnas, ut reor, ipse dabit.

B Hic quia plus rebus, mentibus ipso nocet.
 Externas hic tollit opes, hic intima vastat,
 Namque animam carni quis super esse neget?
 Est etiam qui recta docet, sed iniqua gerendo
 Destruit hoc actu, quod struit oris ope.
 Hic se perverso demens jaculatur ab actu,
 Dum mala quæ gestis perpetrat, ore ferit.
 Hic aliis prædest, sibi met prædesse recusat,
 Atque aliis vivens mortuus ipse sibi est.
 Hic monet esse alios, sibi sit sine mente, sed inde
 Cereæ lux aliis, sis cinis ipse tibi.
 Est etiam gravis ille modus, quo pectore probra
 Rite valet nullus, dummodo probra gerit.
 Qua rogo sorte queat sordens abstergere sordes
 Evigilare alios quem sopor altus habet?

C Quæve jacens facies studeat relevare jacentes,
 Aut curare parat vulnera vulnus habens?
 Cessat ab ingluvie præsul compescere ventris
 Plebes, si dapibus pressus et ipse jacet.
 Haud vetat hic vinum, si sese ingurgiet illo,
 Ebrius haud populo sobrius esto canet.
 Non vitia spernenda monet quibus ipse gravatur
 Virtutumque expertus non iter aptat eis.
 Compos avaritiæ non ejus voce fatiscit.
 Quem ligat istius pestis adunca manus.
 Non odii poterit mordaces solvere nodos,
 Cujus mens odii monstra nefanda gerit.
 Plebem tranquilla nequit hic componere pace,
 Qui nulla plebi pæce ligatus inest.

D Lurida quem prædæ fecerit ira suam?
 An sedeat vacuum quem vana superbia ventum
 Perdat, si sensus flatibus ejus eat?
 Quove modo poterit contemptum suadere mundi?
 Hunc nisi contemnit, temnitur iste monens.
 Quem favor humanus docuit mulcere potentes,
 Quando hic iudicibus jura tenere canet?
 Aut dicet miseris pietatis lege tuendos,
 Hos si quaque valet sorte gravare gravat?

gessimus. Titulum etiam huc opusculo, quo carebat, de nostro adjecimus.

* In levitide turba. Diaconum se duntaxat, cum hæc scriberet, aut inferioris gradus clericum fuisse significat. Ideoque excusat quod officii sui admonere audeat episcopos.

Quem levat aërio pendens jactantia fune,
 Fertque in deterius ambitiosa lues,
 Vivere factantem jactans haud ille coercet,
 Nec cuidam dicet ambitione care.
 Qua sorte exarum magnum canet iste timendum,
 Me miserum, quod non forsitan iste timet?
 Cujus lingua operis proprii est frenata lupatis,
 Probra aliena tacet, ne ferat aure sua.
 Illic bona non suadet, quæ non fortasse peregit,
 Et mala non prohibet, quæ miser ipse gerit,
 Non ego, pontificum dum vitam scribo malorum,
 Aut decus ipse piis, aut mea musa tibi.
 Pulchra nec urticis exuro lilia scabris,
 Nec segetes domis trux paliure tuis.
 Mollibus in pratis misceantur mollia duris,
 Noxia cum nitidis semina gestat ager.
 Hortus aromaticis redolens pulcherrimus herbis,
 Gestat nidorem sæpe cicuta tuum.
 Nam mala mista bonis, bona pravis, ire per ævum
 Quis neget, aut dubitans diffateatur homo?
 Namque revellendum vitioso semine perum
 Crescere messis herus tempus in usque jubet.
 Christi in ovile manent agnis cum lenibus hædi,
 Expectatque pius dextra, sinistra reos.
 Mystica permistos ceperunt tertia pisces:
 Pars bona lecta viget, pars mala jacta perit.
 Ecclesie quod ager, quod ovile et retia gestant,
 Cur non gestabit carminis hujus opus?
 Aut earum multorum non certet pingere mores,
 Cunctorum mores emaculare parans?
 Illius insignis radiabat lumine vestis,
 Blanditiasque hominum visibus illa dabat.
 At tibi virtutum dent ornamenta decorem,
 Atque oculis cordis qua potes usque fave.
 Illi erat in sacro pollens reverentia cultu,
 Et decus in habitu pontificalis opis.
 Sancta est in sancta tibi met reverentia matre,
 Et vitæ studiis, actibus inque piis.
 Aurea pontificis cingebat lamina frontem,
 Qua bis binas apex nomen herile dabat.
 At tibi freas mentis cingatur sensibus almis,
 Christum evangelico vox et ab ore tonet.
 Sint manifesti actus fidei, probitatis et æqui,
 Qui sit virtutem quattuor ordo tibi.
 Hi speculantur enim cunctorum comminus actus,
 Providus ut proprium pastor ovile solet.
 Sicque bonos et amant, et amandos jure fatentur,
 Quosque ita firmatos ad meliora vocant.
 At contra vitii reprimit quos pondus inornæ,
 Hos quæcumque valent sorte levare levant.
 At si quos nequeant vitiorum fasce levare,
 Portandos adhibent hos patiendo sibi.
 Quis aut vita horum, aut suadet patientia fructum,
 Dum hos emendant, hos tolerare parant.
 Turba hæc est felix, o quantum distat ab ista,
 Quæ sua non Domini lucra inhianter adit!
 Quæ prodesse negat, tantum præesse laborat,
 Hoc ad opas stertit, pervigil illud agit.
 Quam fera contristant populi peccamina nunquam,

A Nec bona lætificant plebe peracta sua.
 Ut sua deplorent, quæ nunquam criminina pravis
 Adfore quæ nunquam sollicitando beat.
 Ditiur ut sit hiati, nam sanctior esse recusat,
 Donaque militiæ percipit, arma fugit.
 Non opus aëu sed opes, nec opus, sed honor placet
 [illi,
 Et bene juncta secans, hæc tenet, illa jacit,
 Qui sua non populi perquirunt commoda, tantum
 Dicit et pastores, non tamen esse volunt.
 Sed neque cura gregis pascendi, sive tuendi,
 Sed rapidi intendunt quod queat ille capi.
 Mentior egregius si non canit ista propheta,
 Cum modo divinis vocibus ista sonet.
 Israelitarum pravis pastoribus eheu,
 B Qui sibi multa parant pascua, nulla gregi.
 Lacteus humor enim præbebat pabula vobis,
 Lanaque deducto vellere vestis erat.
 Si quod erat crassum, laniabat turba voratrix,
 Nec fuit infirmum consolidare labor.
 Egrotis pecori medicamina nulla tulistis,
 Et fractum sprevit vestra ligare manus.
 Nemo redux studuit dejectum reddere caulis,
 Perdita nec vobis querere cura fuit.
 Dura sed imperio imposuistis jussa maligno,
 Et trux sive potens turba fuistis eis.
 Agmina sunt ideo balantum sparsa mearum,
 Haud quia qui pastor pasceret vilas erat.
 Devorat atque illas rabies inimica ferarum,
 Prædaque sit monstris quos vehit orbis ager.
 C Nequid depositis vitiorum pondere diro,
 Ponderis egregii qui petiere locum.
 Tramite qui vitæ nequeunt præcedere sanctæ
 Subjectos, quibus hæc non bene nota via est.
 Quo rogo quis pacto sociis qui prævius esse,
 Qui modo quod teneat hic quoque nescit iter?
 Si calor est, umbram, si frigus querimus ignem
 Quoque juvare queo certo juvare n'odo.
 Quis vetet interius verbis ornare magistrum,
 Quem solet exterius comere nostra manus?
 Vitæ et munditiem cur non adhibere parabo,
 Cum modo si sordem non fero vestis habet?
 Cur non optabo æternæ adcommoda vitæ,
 Cum modo quanta queo commoda fere paro?
 D Ecclesie huic debet populus se subdere totum,
 Quæ laudanda ævum turba per omne manet.
 Quæ decus et splendor, fundatrix ejus et altrix,
 Nomina magnorum post duodena virum.
 Ipse columnarum in Christo firmissimus ordo
 Fixus, cui incumbit sedula rite cohors.
 Hujus sideræ resplendens janua sedis,
 Per quos ad Christum qui cupit intrat ovans.
 Cura regendarum quibus est concessa animarum
 Sortitos populi pondera magna ferunt.
 Quique incensa precum dant pro peccamine plebis,
 Et mala deplorant mista aliena suis.
 Judicis avertunt immensi a plebibus iram,
 Cum proprio hoc Moyses fratre gerebat opus.
 Ille voluntatis chorus est narrator herilis,

Credula quo duce plebs scandit ad alta poli.
 Assertor veri, perversi dogmatis hostis,
 Hoc vocat et retinet, id fugat atque abigit.
 Conscia quæ pravi metuet plebs visibus ipsis,
 Quæ bona, mellifluum sentit inesse sibi.
 Oppressi est tutor populi, vindexque benignus,
 Catholica hunc vocitat concio cuncta patrem.
 Præmia lucifloui promittunt ardua regni,
 Quo chorus angelicus, quo pia turba patrum est.
 Quæ capit et sanctus qui sudat miles in armis,
 Hosteque ab horribilo victor ad astra volat.
 Dant pia dum faciunt operum documenta honorum,
 Suntque Dei populo norma decusque pium.
 Hic est ædituus cœtus, qui clavibus almæ,
 Et serat et reserat, et ligat et religat.
 Regis et inde sacra quo dispensante supremo,
 Turba nitet gradibus officiosa suis.
 Quos non ambitio, sed vitæ gloria vexit
 Ad loca sublimis editiora gradus.
 Quos non humani provexit penna favoris,
 Sed tulit, alme Deus, munus ad alta tuum.
 Qui sibi primatus proprio de culmine nunquam
 Applaudunt, humilis mens quibus atque pia est.
 Quos honor acceptus non inflat flamine vano,
 Sed premit imposito pondus herile jugo.
 Cum non primatus, sed sarcina mente tenetur,
 Nec quam celsus honos, sed grave quam sit onus.
 Sic equus ornatus phaleris, bullisque superbis,
 Ingemit, ascensor dum sibi calcar agit.
 Res bona si pateat, procul ac simulatio si sit,
 Sæpe juvat qui dat se quoque rite sequi.

A Namque opera inspectent præcepit vestra Redem-
 [ptor,
 Vestrum ut glorificent qui est super astra Patrem.
 Illius ergo caput resplendens mitra tegebat,
 Contegat et mentem jus pietasque tuam.
 Corporis arx caput est, animæ mens, si hæret amori
 Illa Creatoris, quid homo majus habet?
 In qua divinæ exprimitur bonitatis imago,
 Moribus in sanctis si huic bene juncta manet.
 Scilicet exemplum de rebus sumere parvis,
 Anulus esllgiem si tibi cera premit.
 Sit tibi secretum pro pulchro pondere dogma,
 Quod circumscriptæ balteus aptet opis.
 Plurima si rudibus pandantur mentibus obsunt,
 Plura suo, ni sint ordine dicta, nocent.
 B Sic alimenta juvant plures, quæ pluribus obsunt,
 Tempus et ordo cuique est, sunt sua cuique loca.
 Dogmatis hic tunicam tibi circumspectio cingat,
 Virtutum omnicolor hæc super ephod eat.
 Pura sit alma chlamys cunctos fugiendo sed artus,
 Virtutumque aliis sit variata bonis.
 Namque sacerdotes David sanctissimus heros
 Justitiæ vestes orat habere piæ.

IV.

QUOD DEUS NON LOCO QUÆRENDUS SIT, SED PIETATE
 COLENDEUS.

Non tantum isse juvat Romam, bene vivere quantum,
 Vel Romæ, vel ubi vita agitur hominis.
 Non via credo pedum, sed morum ducit ad astra,
 Quis quid ubique gerit spectat ab arce Deus.

C

LIBER SEXTUS.

I.

DE GRATIA DEI.

• Tanta Dei bonitas fragiles nos instruit, ornat,
 Ut sua de propriis nostra gerat merita.
 Et sine qua bona nulla sunt, quæque efficit ejus
 Gratia, sint nostris adnumeranda bonis.
 Dat bene velle pius, peragi quoque donat et ipsum,
 Prævenit hic, sequitur nos opus ejus ibi.
 Hinc fit ut initium, perfectio detur et illinc,
 Sic capite et cauda est hostia grata Deo.
 Proque bonis propriis clemens sua præmia donat,
 Concordet noster si bene nisus ei.

II.

DE HIS QUI ALIUD CORDE RETINENT, ALIUD ORE PRO-
 MUNT.

Nec malus attendit quod vates inclytus orat,

• Tanta Dei bonitas. Eandem sententiam incertus,
 sed antiquus auctor non insulse his rhythmis Deum
 alloquens expressit :

De tuo servimus tibi nos tuis vernaculis,
 De tuo sumus robusti, et de tuo fervidi,
 Portamus pondus diei et æstus non minimi.
 Omnia te nobis donas hic pater familias.

Dum sese ereptum talibus esse cupit,
 Ne des una, inquit, me cum peccante tumultum,
 Nec perdas cum his qui semper iniqui gerant.
 Quorum pacificos affatus proximus audit,
 Cordibus inque horum plurima sæva latent.
 Da, Deus, his operum justa incrementa suorum,
 Juxta et nequitiae diram reperta suæ.
 Congrua pro manuum his sint gestis vota suarum,
 D Pro meritis merces, obsecro, detur eis.
 Et quod opus Domini, sua nec pia facta scierunt,
 Perde illos, et non ædificabis eos.
 Inclyta ceu legis jubet hoc censura beatæ,
 Cum vox terrificis talia dicta tonat.
 Non mensura duplex tibi sit, non pondus iniquum,
 Jura, ut simplicitas mente sit, ore sonet.
 Et nodius tibi sit justus, sextarius æquus,
 Scilicet ut nos non occupet ulla fraus.

Tu ad laborandum vocas, ire velle incitas,
 Et simul posse inspiras, vires ibi reparas.
 Et cum ista nobis agas, ita post remuneras,
 Ex nobis quasi voluntas atque possibilitas
 Fuisset ad universas ferendum molestias.
 Et silebimus hanc tantam Dei indigni gratiam?
 Quærentes nos: an non tuam infelicem gloriam?
 Prædicabimus nec istam ornatus clementiam?

Displicet Alithrono duplex pellacia semper,
Cor rectum et simplex arbiter æquus amat.

III.

QVALE JEJUNIUM ET QUÆ PARCIMONIA DEO ACCEPTA-
BILIS SIT, ET POSSIT IMPETRARE POSTULATA.

Namque per egregium jejunia sancta prophetem
Hæc accepta sibi rex Deus ipse probat.

Solvite vincturas, ait, impietatis iniquæ :

Solvite fasciculos qui male sæpe premunt.

Fac ut eat liber constrictus qui fuit ante,

Disruptum sit onus prorsus et omne tibi.

Quem manet esuries, panem ne frangere temne,

Sit vagus et sit egens ductus in æde tua.

Vestito nudum, et propriam ne despice carnem,
Ejisdem quoniam conditionis ines.

Tunc ut mane tuæ prorumpet gloria lucis,

Et celer exoritur mœx tua certa salus.

Præcedentque tuam faciem pia jura Tonantis,

Colliget et temet gloria sancta Dei.

Tunc cum pœscis heri pietas te exaudiet almi.

Adsum clamanti dieet et ipse tibi a.

IV.

CONTRA SIMULATORES ET SUBDOLOS.

Nil horum fixe geris, hæc tamen omnia fecte

Fers simulator, habes qui simulacra boni.

Qui mala certa gerit, bona seu simulata malignus,

Odit qui quod amat, quod Deus odit amat.

Quæ Deus odit, ait sapiens rex b, denique sex sunt,

Quod detestatur mens sua septimum inest.

Sabiles oculos, mendacis famina linguæ,

Sanguinis insontis quis fluit unda, manus.

Corque quod immundum meditatio prava frequentat,

Pernicesque pedes in mala quæque gradi.

Fallacem testem mendacia sæva canentem,

Et qui inter fratres jurgia dira serit b.

Hæc mala cuncta gerit, gessit, geret improbus, amens

Est sua mens probris usque repleta malis.

V.

DE EO QUOD AVARUS AGGLOMERATIS DIVERSIS OPIBUS
SATIARI NEQUIT.

Quidquid habet variis completus gentibus orbis,

Non sibi sufficerent, si sua cuncta forent.

Flujus erit promptus capiendi semper Avernus,

Nec Stygis impleri tetra barathra queunt.

Quod Chryse atque Argyra, et quod Taprobanicus D
[orbis,

Quorum sublimes esse feruntur opes.

Indus habens gemmas, pigmenta, et eburnea mon-
[stra,

Obryzi atque auri dives Ophir regio.

Assar odorato veniat si plenus amomo,

Divitiasque suas Persis et ipsa ferat.

Cumque suo prope sit longinquus thure Sabæus,

Atque Eudæmonicus munera portet Arabs.

Si veniat Bagatat Agarenis rebus onusta,

Urbs et Achæmenis quæ fuit alta locis.

Tigris et Euphrates quod habet, Jordanis et ipse,

Atque Palæstinus fert benedictus ager.

a Isa. LVIII, 6 seq.

PATROL. CV.

A Bactraque si quod habent pulchri, et Hircania digni,
Et juga Bosphoreus quæ bene temo regit.

Sericus oceanus vehit, et quod Caspia regna,

Quodque ipso Seres vellere dives habet.

Quod Scythia crudelis, Ceta trux, et Sarmata durus,

Quidquid Hydaspis habet, quidquid, Araxe, tuum

[est.

Quodque Gelonus atrox, quod habet Rhodopeius

[Ebrus,

Arvaque Riphæo semper amicta gelu.

Et quod Hyperborea gens fixa sub Elicis axe,

Vel Tanais, vel quod Pontus et Ister habent.

Quod crinitus amat Danus, flavusque Suevus,

Quæque sub extremo gens Aquilone jacet,

Et quod habet Mæsus, Dacus, Thrax, Atticus, Arcas,

B Constantine, tua quidquid in urbe viget.

Græcia quod prudens, quod fert Germania fortis,

Quod deformis Abar, Pannonicusque Gipes.

Inclita quæ patribus dudum est promissa beatis,

Quidquid Hierusalem urbs habet alma Dei.

Quod Pelusiæ gens usta vaporibus aptum,

Quod Troclodita niger, quod Meroensis habet.

Decolor Æthiopum sua si det cuncta caterva,

Et gens sub Cancris sidere quæque jacet.

Quod Nomadum populi, quod habent tua regna Ju-

[gurtha,

Quodque secant Syrtes, Afraque rura vehunt.

Orbis quod Libycus, vel quod Maurusia tellus,

Quod locus Antæi, hortali et Hesperidum.

C Quod fortunatis præstant sua rura Galaulis,

Quorum multiplices insula gignit opes.

Præbet Atlantiaci quidquid plaga servida Mauri,

Et gens si qua ortus conscia, Nile, tui est.

Quidquid habet Latium, secunda Calabria quidquid,

Et Veneti et Ligures, arva et amœna Padi.

Urbsque prius Dæmon tua, jam nunc dedita Christo,

Quod caput orbis ovans, quod pia mater habet.

Fraterno aspersos quæ temens sanguine manes,

Cœlica regna petit, sana profana fugit.

Haudque lupa colit hunc alitum, sed virgine natum,

Statque in apostolico robore fixa oluens.

Gallia quod dives, quod fert Hispania pulchra,

Fertilis et rerum Corduba quidquid habet.

Quodque Britannus habet, Scottorum Hibernia quod

[fert,

Utile si quid habet si ultima Tile ferat.

Cumque bonis propriis veniat fortissimus Astur,

Qui est decus Hesperidum, miles in arma vicens.

Gallicique soli veniat si cultor opimus,

Finitimis præstat qui bona pulchra suis.

Omnia si sibimet simul hæc congesta darentur,

Non sua avara manus ditior inde foret.

VI.

DE EO QUOD PLERUMQUE REPROBIS PROSPERA SUNT.

Eripe, David, aquis, orans, me ex pluribus, inquit,

Externaque manu proles acerba tua

Qui stant vaniloquis furiatam mente loquelis,

Dextera et est quorum dextera nequitiæ,

b Prov, vi, 16 seq.

Ceu nova natorum vernat plantatio quorum,
 Indolis a teneræ quæ vegetata die est.
 Compositæ et comptæ circumquaque undique natæ,
 Ceu templi illustris aulica forma Dei.
 Horum et in alterutrum cellaria plena redundant,
 Atque mero exsultat uberiore penu.
 Simplicitas redit itque illis fetosa bidentum,
 Corpora sunt horum plurimum obesa bouum.
 Nulla parat paries præsentis signa ruinæ,
 Res nec eorum ullus transitus angor agit.
 Hæc sunt qui populum multi dixere beatum,
 Est felix cujus res Deus ejus herus ^a.

VII

DE EADEM RE IN JEREMIA.

Jeremias precibus his compellasse Tonantem
 Gaudet, et hac in re talia verba dare.
 Cur via peccantium est justissime prospera rector?
 Et bene nam cunctis qui mala quæque gerunt.
 A te plantati pulchra radice virescunt,
 Proficiunt fructus et faciendus suos.
 Fictio sermone illorum es tu proximus ori,
 Interiore tamen mentis ab arce procul.
 Et tu, summe Deus, cui singula clausa patescunt,
 Et bene cognoscis, et bene cernis eos.
 Hos ita conglomerata, sicut tibi victima grex est,
 Sanctificans juste tempore mortis eos ^b.

VIII.

DE EADEM RE IN JOB.

Job quoque sic recinit, tuus, o patientia miles,
 Remque hanc in proprio carmine promit ita.
 Cur ergo elata pravorum factio vivit,
 Sunt confortati gaza tuis opibus?
 Permanet infandum coram illis semen eorum,
 Turba propinquorum et undique cingit eos.
 Præsumt securis sincerisque ædibus isti,
 Nonque super hos est rex tua virga Deus.
 Parturit horum bos, nocuum nec sentit abortum,
 Bucula nec fetu sit viduata suo.
 Inque gregum modulum procedit parvula turba,
 Exsultans variis lusibus atque jocis.
 Tympana nempe manu retinent, citharasque sonoras,
 Organæque sonus gaudia præstat eis.
 Pluribus inque bonis deducunt tempora vitæ,
 Sed Stygis in puncto tetra barathra petant ^c.

IX.

QUOD DOMINUS IMITANDUS SIT NOBIS, AC PENITUS
 AMANDUS ET TIMENDUS.

Namque imitatur eum pietate vel actibus almis,
 Qui nobis et herus et Pater almus iæst.
 Cui pietas immensa manet, clementia dulcis,
 Qui precibus dignis semper adesse solet.
 Non tantum hic veniam scelorum, sed præmia donat
 Conversis placidus, parcere semper amans.
 Si pater est et herus nobis Deus incolytus, ejus
 Sectanda est pietas, actio, corde, fide.
 Discet amare patrem proles, et Avena timere,
 Hunc amor, illum aptot ad potiora timor.

^a Psal. cxliiii, 7 seq.^b Jer. xii, 1 seq.

A Degener existit si proles, verna superbus,
 Dedecus immensam foedat utrumque satis.

X.

DE SIMULATORUM ET STULTORUM SOCORDIA, QUI NESCIUNT
 A SUA PRAVITATE PER BONAM EXHORTATIONEM CON-
 VERTI.

Illum non sal, non istum sapientia condit,
 Hunc doctrina nequit vincere, sal nec eum,
 Doctrinam cujus vanum est adhibere medullis,
 Quoque magis doceas, stultior inde fiet.
 Sic crudum studeat laterem dum quisque lavare,
 Quo magis eluerit, plus facit inde luti.
 Quid bona verba juvant, ubi nil habet alma voluntas?
 Aut quid in urticis semina jacta juvent?
 Flava quid horrendis prosunt data mella lacunis?

B Quid litor aut olei stercore mistus aget?
 Quid juvat aurito lyra si persulset asello,
 Cornigero aut lituus si strepat arte bovi?
 Sole oriente viget quantum tua visio cæce,
 Tantum ejus sensus post bona verba solet.
 Carmina plura queunt, nequeunt tamen omnia, quam-
 Littera gentilis, hoc quoque sancta canit. [vis
 Dicitur et Circe socios insignis Ulyssis
 Mutasse in varias carminis arte feras.
 Plurima cum possint, scabiem sanare nequibunt,
 Tinea nec horum murmure sana fiet.
 Ut tamen illa nihil cui manserit hircia prosunt,
 Cumque fiunt, totum perditur illud opus:
 Sic deperdet opus tibi qui, simulator inique,
 Quiddam nisus erit insinuare boni.

C Denique rex sapiens cum plurima dixerit istinc,
 Hoc unum exempli ponere sorte libet.
 Si contusus erit pilæ in vertigine stultus
 Ut far, segnities non sua linquet eum ^d.
 Verba ducis posui, ponam quid rustica plebes,
 Re bene de tali dicere sæpe solet:
 Non facere hoc usu, non verbere quibus, ut anquam
 Bubo sit accipiter, qui petat ungue grues.
 Utque tuum officium, cape, vultur possit habere,
 Est quia tardus, edax, inque vehendo gravis.
 Discere nulla cupit bona, sed mala discere cuncta,
 Vis cur hoc faciat dicere? stultus inest.
 Hic Juda pejor melior te Petre videri
 Vult, mala multa tegit sors simulante populo.
 Hic bona parva putat magna, et mala plurima nulla,
 D Se cum vult alios fallere fallit inops.

XI.

QUAM OB REM CICATRICES, QUAS DOMINUS IN PASSIONE
 SUSCEPIT, IN RESURRECTIONE OBDUCTÆ NON SINT.

Namque cicatrices Domini pro homine factæ
 Martyribus sanctis causa decoris erunt.
 Sic Phlegetontæis redit ut Salvator ab umbris,
 Signa refert ejus pes, latus atque manus.
 Non quod non poterat cunctas obducere plagas,
 Sæpe ut gentilis somniat error hebes,
 Qui potuit cunctos mortis devincere casus,
 Gesta sed officiis sunt quia plens piis.

^c Job. xxi, 7 seq.^d Prov. xxvii, 22.

Quatuor ista vehunt celebres mysteria causas,
 Hoc quod vitæ auctor stigmata mortis habet.
 Primum, ut discipuli corpus, non flammis auram,
 Se vidisse sciant, cordis et arce laeant.
 Certa fides ut eos Domini surgentis adornet,
 Spemque resurgendi sæcla per ampla canant.
 Proximum, ut humana pro nobis sorte precando,
 In se demonstret vulnera nostra patri:
 Quosque sit humana passus pro gente labores,
 Assiduo clemens monstret et officio.
 Ut reminiscatur retinent quem obliviam nunquam,
 Et miserescatur semper id almus agens.
 Admonet instanter, hominum ut meminisse per

[ævum,

Et misereri almo semper amore velit.
 Quorum naturæ sit consors unica proles,
 Pro quibus et voluit vulnera tanta pati.
 Tertio, ut electi desistant reddere nunquam
 Laudis opus, tua dum passio signa vident.
 Ejus et atra suam cernentes flagra salutem,
 Ad styga concursus ejus ad astra suos,
 Ejus morte suam pollere per omnia vitam,
 Et tribui spinis aureaserta sibi.
 Quarto, ut extremo reproborum hanc tempore cernens
 Factio, tristetur pressa dolore gravi.
 Ut Scriptura canit, quem transfixere videbant *.
 Alteriusque loci pagina rursus ait:
 Omnis cernet eum visus, quæ et turba popugit,
 Se et super hunc planget omnis in orbe tribus †,
 Et se damnandos noscent examine justo,
 Proque suis meritis ignea flagra pati.
 Non hæc salva manus quæ injecit turba malignas.
 In Dominum, seu quæ tennere jussa cupit,
 Aut suscepta premens, aut suscepiare recusans,
 Aut in eos cernit quos retinere furens.
 O crudele nefas hominum, o vesania demens,
 O furor immanis, o sat anile malum!
 Quod vel non colitur Deus, aut quod crimine grandi
 Impune hoc non est quoniam colitur.

XII.

DE FIDE, ET SPE, ET CHARITATE.

Alma fides tandem, spes et concordia, regnum
 Mentibus in plebis continet ecce simul.
 Hæc Deus Ecclesiæ fundamina jecit avitæ,
 Fabrica quo cæli surgere jure queat.
 Cuique fides nos dat, spes fert, amor inclytus unit, †
 Hocque triforme bonum excitat, aptat, agit.
 His mentes nostræ pollent, vegetantur, aluuntur,
 Poscimus, accipimus hæc patre dante Deo.
 Nunquid, ait Dominus, versæ in contraria voto,
 Probra quis accipiet grata petendo patrem?
 Num pro ope quis panis lapidis tribuendo rigorem,
 Poscenti faciet in sua vota satis †?
 Namque Deum et fratrum panis designat amorem,
 Quo quicumque caret, saxea corda gerit.
 Num pro pisce dabit siuosa ambage chelydram,
 Cum modo piscis alat, improbus ille necet?

* Joan. xix, 37.

† Matth. xviv 30.

A Ille fidem signat, rapidis quæ crescit in unctis,
 Inque procellarum turbine læta cluit.
 Huic incredulitas contraria, sævus ut anguis,
 Perfidia lingua percussit atque necat.
 Aut si ovum quærat, dabitur huic scorpions, unctæ
 Ense ferit caudæ, sive minatur atrox.
 Nam pia dona spei tereti signantur in ovo,
 Tegmine obumbratum quod vehit iotus habens.
 Ut pullum ova tegunt, sic spem præsentia celant;
 Hic patet exortus, illa futura parat.
 Huic adversa manet nam desperatio lædens,
 Quem male pone ferit, ire nec ante sinit.
 Si quod pone ferit sopiant obliviam digna,
 Teque ad ea extendas quo anteriora vocant.
 Cum Paulo superam capies super æthera palmam,
 B Serta venustatis lætus in arce gerens.
 Cumque fidem piscis, spem ovum, aptet panis amo-

[rem.

Quisque caret tribus his, sat miser ille manet.
 Cum aunc æqua meent, remeent et iniqua dolenter,
 Hæc tria cum multis sunt tepesfacta bonis.
 Et quoniam improbitas valet, instat, pollet, abundat,
 Eheu malorum sæpe refriget amor.

XIII.

DE DISPENSATIONE DIVINA, QUÆ SÆPE OCCULTA EST,
 NONQUAM TAMEN INJUSTA.

O vis, o decus, o excelsi gloria sensus,
 Quæ mirari omnes, noscere nemo valet,
 Multa regi varie qui humana in gente videmus,
 Ignarique sumus cur quid et unde fiat.
 C Nam mala sæpe bonos, reprobos bona sæpe se-

[quantur,

Et bona sæpe bonos, et mala sæpe malos.
 Sæpe bonus premitur, malus in sublimi levatur,
 Decidit atque malus, surgit ad alta bonus.
 Omnia judiciis sunt hæc moderata supernis.
 Sunt sæpe occulta hæc, nunquam inhonestata

[tamen.

Quæ suavi ac forti disponit singula nata
 A fine in finem, et cuncta gubernat herus.
 Judicat ergo Deus nec nulla, nec omnia semper,
 Improbata quæ fiunt aunc sine lege sua.
 Tempore judicium si nullum agitaret in isto,
 Nonne impune foret quod furor ater agit?
 Mox curare Deum mortalia nulla putantes,
 Effrenes irent in mala cuncta mali.
 At si peccantes mox ultio digna feriret,
 Ictaque judicii cuncta secure forent:
 Irrita supremi remanerent jura diel,
 Judicii et nullum tempus haberet opus.
 Judicat hinc quedam, ut nostra hunc curare

[sciamus,

Et quia quæ gerimus spectat ab arce Deus:
 Judicat idcirco non omnia, plura reservat,
 Ut quid agat habeat ultima magna dies.
 Quam lex, quam vates, Dominus quam nuntiat ipse,
 Quæ nota est cunctis qui ratione vigent.

c Luc. xi, 11.

Qua justo justam positurus pondere librā,
 Subnixus veniat ube rubente Deus.
 Qui pius et justus, fovet hinc; deterret et inde,
 Quem metuo justus, cogor amare pius.
 Quod pius indulget, resecat peccata quod æquus,
 Mulcet et hinc oleo, arguit inde mero.

XIV.

QUOD MULTIS IUDICIIS FINIS PROXIMUS ESSE
 MONSTRETUR.

Cernere inest, ut eat mundus signetque ruinam,
 Defectumque sui voce tacente canat.
 Nam loquitur rebus, taceamus dogmata quamvis
 Divinæ legis, quæ id fore cuncta boant.
 Non ea temperies hyemis prius ut fuit exstat,
 Quæ nutrire queat gramina, ligna, sata.
 Copia deest solis torrendo æstate labori,
 Verna nec officio sunt modo lacta suo.
 Dulcibus haud adeo mustis autumnæ redundant,
 Fœtibus arboreis non onerata vigent.
 Nil modo terra boni sic fert velut ante ferebat,
 Effætam et sterilem semet inesse docet.
 Et minor existit cunctis opulentiæ rebus,
 Deficit inque locis plus, ita ubique minus:
 Rarior officium consistit in omne minister
 Quam prius, et fixum nil stat ut ante stetit.
 Cultor agris, castris et miles, navita ponto,
 Libra in iudiciis, inque foro pietas.
 Est in amicitiiis concors, quis in arte peritus,
 Quo disciplina in moribus alma viget?
 Non viget, ut viguit dudum vegetata juvena,
 Cuncta senectus atrox ore nigrante vorat.
 Namque necesse manet minui, cui proximus exstat
 Finis, et occasum haud procal esse videt.
 Dat sol ima petens radios splendore minore,
 Lunaque decrescens cornua fusca gerit.
 Arbos, quæ juvenis vernabat flore cœnisque,
 Deformi fundit germina rara situ.
 Fons et inundantes solitus diducere rivos,
 Sic guttam tenuem sæpe vetustus habet.
 Scissus agit paries venturæ signa ruinæ,
 Qui juvenis solidus pictus et arte stetit.
 Utque senem lædent jam cantica, ludicra, ludi,
 Stare, equitare, gradi, verba jocosa loqui.
 Dumque quatit tremolos male creber anhelitus artus,
 Suspirat, fundit murmura crebra gemena.
 Dulcia sic vetulum liquerunt omnia mundum,
 Nec manet ullus ei qui fuit ante vigor.
 Dira cupido viget, sordes, perjuria, luxus,
 Livor edax, falsum, jurgia, rixa, dolus.

XV.

EX EPISTOLA AD CORINTHIOS CARMEN, AD PRÆCEM
 CUJUSDAM MONACHI FACTUM.

Sic vegetata sedent sibi met plerumque decenter,
 Quando unum ex variis continuatur opus.
 Pluribus in rebus habet hoc pulcherrimus ordo.
 Hoc etiam eloquii pollet in arte satis,
 Ampla quibus sacræ scripturæ præta redundant,
 Et nemus ambroseo spirat odore piuum.

¶ *II Cor. vi, 4 seq.*

A Hæc ego dum lustro, dum per violaria curro,
 Quas vehat hic calathus ungue recido rosas.
 Hanc sancto sumpsit sancti de dogmate Pauli,
 Illius misit quod stylus Arcadicus.
 Compositam sanctamque ornat sermone loquelam,
 Postquam virtutes enumeravit ita.
 Quo dictis variis aptantur dicta decenter,
 Sensus et egregiæ panditur ordo viæ.
 Vos, ait, hortamur ne a vobis, plebs pia fratrum,
 Capta sit in vacuum gratia sancta Dei.
 Nempe ait audivi vates te tempore grato,
 Hincque die studui ferre salutis opem,
 Nunc nunc ecce patet, patet acceptabile tempus,
 Gratificæque dies ecce salutis adest.
 Nullius et nulli maculans offensio detur,
 B Ne merito nostrum vile sit officium.
 Aptemus sed nos sic rebus in omnibus, omnis
 Nostra sit ut summi turba ministra Dei.
 Plurima ut in nobis vigeat patientia, quo nos
 Turbo procella mali non superare queat.
 Conditio nos dura premens, angustia lædens,
 Pravorum impietas jure probando beent.
 Carcerum in illuvie, seu seditionibus atris,
 Scandere purgatos cœlica regna decet.
 Nostra laboribus sit mens exercita curis,
 Simus et insomnes, cor sit et omne vigil.
 Mundities sit nobis casta, scientia solers,
 Longanimes simus, et sine sorde luis.
 Mensque jugum Domini referat tranquilla suave,
 Flamini ut sancti sumere dona queat.
 C Quo non fictus amor sit, sed dilectio vera,
 Ut possit verus mox dare vera sonus.
 In virtute Dei, qua cuncta creata reguntur,
 Quæ convexa poli, rura, Thetimque tenet.
 Incipit oppositis jam nunc opponere quædam,
 Comere et eloquium sic variante stylo.
 Arma, ait, ast æqui dextra lævaque gerantur,
 Miles ut alithrogi victor utrimque cluat.
 Per decus hinc clarum, per dedecus inde repressum,
 Cernimur infames, sit bona fama bonis.
 Sit seductorum tanquam sententia lata
 In nos, veraces nos tamen esse decet.
 At velut ignoti, tandem sumus agnita plebes,
 Ut moribunda manus, vivimus ecce tamen.
 D Casti grata cohors non mortificata manemus,
 Ceu tristes, semper lætula turba sumus.
 Flens ut egenus sumus, et ditemus in agmine multos,
 Nil et habendo amplas possideamus opes.

XVI.

DE FRUCTU CENTENO, SEXAGENO ET TRIGENO.

Est ager Ecclesiæ partes distinctus in istas,
 Semine de Domini quæ est animata bono.
 Pars prima est centum, pars sexagena secunda,
 Tertia tricennum continet inde gradum.
 Et primo pereunte, nequit mox ire secundus,
 Sed ratione locum tertius ejus adit.
 Tertius et primum sequitur, hunc inde secundus
 Sed tamen ad primum nemo redire valet.

Tertius en miseram linquit, petit atque secundus,
Haudquaquam primus sed repetendus erit.

XVII.

DE EADEM RE.

Nam bona jure bonum cecidit cum semen in arva,
Quod placidæ segetis sevit amore sator :
Fruus terdena, et sexdena, et centena redundant,
Adfert quæ fidei semine mentis ager.
Terdena in nuptu, in viduis sexdena coruscant,
Ista duo superat tertius ordo boni.
Et data virginibus centeni gloria fructus,
Martyrioque sacer congruit hic numerus.
Quod satis in numeris digitorum inflexio signat,
Res et ab antiquis jure reperta viris.
Namque index summus leviter cum pollice junctus
Terdenum in numeris scit retinere locum.
Mollis et amplexus digitorum dulcia signat
Oscula conjugii, quæ sibi grata manent.
At pollex curvo curvatus ab indice pressus
Sexdenos monstrat, inque typo viduas.
Ut digitus digitum, has angor sæpe coarctat,
Turturis ac gemitus inclytus ornat eas.
Transitus a læva si in dextram ex ordine fiat,
Index cumque suo pollice junctus erit,
Et placidus tereti formetur circulus orbe,
Centum sub numeris ista figura tenet.
Serta venustatis typus hic fert, quæ bene sanctis
Sunt data virginibus, martyribusque piis.
Transitus iste monet præsentia temnere læva,
Dextra futura bonis actibus appetere.
Nulla caduca sequi, mansuris figere mentem,
Labentem mundum spernere, amare Deum.
Cælica sectari, postponere terrea cuncta,
Sanctum opus ore, manu prendere, corde, fide.

XVIII.

DE HYPOCRITIS,

Et quod apostolorum temporibus, sive eorum successorum, magis Ecclesiæ virtutes vixerunt quam his novissimis temporibus.

Virtus ficta viget, nequidquam vera fatiscit,
Extulit illa caput, hæc petit ima gemens.
Nunc probitas ut vera juvat, sic falsa nocet,
Consulere ista parat, fallere at illa inhiat.
Tumque sacerdotum viguit doctrina piorum,
Sermo habitusque horum norma salutis erat.
Nunc simulatorum duplex cor, verba dolosa
Pollent, et retinet fictio sola locum.
Pontificum decus et specimen tunc cura gerebat,
Juris apostolici queis dedit ordo thronum.
Jura quibus data sunt solvendi sive ligandi,
Clave valent quorum regna patere poli.
Queis commendat oves pastorum pastor et agnos,
Quodque sui tribuit pignus amoris opus.
Sic tunc, nunc alio discurrunt omnia cursu,
Pes superest capiti, vergit in ima caput.
Pallia apostolica data tunc de sede vigeant,
Jusque potestatis vestis et ordo fuit.

^a Matth. vi, 3.

A Nunc simulata venit vestis, simulatus et auctor;
Quæ bene convenient mensque habitusque sibi.
Fluxa camilla caput, mentem tegit atra voluntas,
Aspera lana artas, vestis ovina lupum.
Clæna duplex foris est, intus præcordia duplex,
Simplicitatis honos est ab utroque procul.
Follicat ampla quibus turgenti calcia panno,
Velocique pedi villis inest caliga.
Pars quoque læva vehit cultrum, geminamque ta-

[bellam,

Et bene tegmen ei et graphius esse solet.
Pallor et ora tenet, suspiria pectus anhela,
Et tenui sonitu vox gemebunda sonat.
Vox gemebunda sonat dans ficta et dulcia verba,
Pura ut corda hominum post sua vota trahant.
B Plorare ut nequeant, cupiunt plorasse videri,
Fallaci incultas imbre rigante genas.
Nituntur justis, sanctique, pilque videri,
Laudis ut humanæ gloria possit emi.
Hoc habitu vultum pietatis velat imago,
Plus cerni hi sancti quam tamen esse volunt.
Plura nec hoc hominum genus ire per oppida no-

[scit,

Lustrare aut cessat compita, rura, casas.
Hoc agit ut rapidis queat inferire crumenis
Turpe lucrum, et cupidus rerum onerare sinus.
Hi bona jactanter peragunt, mala multa latenter,
Ista patent hominum visibus, illa Dei.
Dignum opus humanis quisquis pro laudibus egit,
Mercedem recipit heu! miser ille suam.

C Verbi evangelici lituus sic intonat ingens,
Et bene per mundi compita mugit ovans :
Quod tua dextra gerit facito nescire sinistram,
Tunc erit acceptum quod geris omne Deo ^a.
Scilicet ut laudis humanæ nescia mens sit,
Cum dextram peragit inclytus usus opus.
Per lævam præsens, per dextram vita futura
Signatar, docet hoc pagina sancta Dei.
Namque sophista potens quidam, rex inclytus, olim
Talibus e rebus talia verba dedit.

Ejus longa dies est dextra in parte locata,
Inque ejus læva gloria, culmen, opes ^b.
Illius exstat item nostro sub vertice læva,
Et dabit amplexus dextera sancta pius.
Dat quoniam in læva præsentis commoda vitæ,

D Perpetuæ in dextra seu sine fine parat.
Nam duo discipuli lævam dextramque tenere
Hoc signant Domini qui residendo volunt.
Scilicet in dextra pollens sapientia Christi est,
Hæc quæ æterna datur spiritibus requies.
Permanet in læva istius moderatio vitæ,
Donec ad æternas perveniamus opes.
Divitiæ veræ sunt gloria norma fidei,
Quæ nos exsilio rite tumentur in hoc.
Nam tua, Christe potens, hujus plerumque sinistræ
Vitæ præsentis innuit Ecclesiam.
Dum de illis cano qui sancti speciem tenent exstant,
Culpari nollem, dummodo vera canam.

^b Prov. iii, 16.

Non tamen hæc recinens, monachis ego derogo A

[justia,

Quorum cor cœlum, mens sitit alia Deum.
 Queis devota fides, pia spes, dilectio dulcis,
 Vivere queis Christus, sanctaque lucra mori.
 Cuncta reliquerunt qui audita voce Tonantis,
 Decertant Dominum mentis amore sequi :
 Atque in apostolicæ vitæ fundamine stare,
 Perstet ut Ecclesiæ qui fuit ante modus.
 Omnia sunt quibus egregio communia voto,
 Mentem animumque unum queis Deus ipse dedit,
 Pluraque permixto currunt per singula cursu,
 Atque malis bona sunt, et mala mixta bonis.
 Sic vino fæx est, et olive turpis amurea,
 Et liquor ambrosius mellis habet abacum.
 Nempe duos in agro, totidemque in tegmine lecti, B
 Inque mola Dominus dixit inesse duas.
 E quibus est alter susceptus, linquitur alter,
 Pars hæc sumpta cluit, illa relicta perit.
 Scilicet Ecclesiæ gremium genera hæc tria gestat,
 Ordine diverso quæ ligat una fides.
 Clericus ordo in agro, monachus sub sorte quietis,
 Inque molæ gyro plebs popularis inest.
 Iste regit plebes, fruitur sancta ille quiete,
 Mundanique actus currit in orbe sequens.
 Et tres in hivium merito scinduntur hiulcum,
 Singula pars partem perditionis habet.
 Pars petit alma polum. Stygias pars pergit ad un-

[bras,

Et diversa illis sic loca vita parat.
 Hic ordo trinus, vitæ et concordia trinæ,
 In tribus est sanctis significata viris.
 Nempe Noe specimen rectorum continet almas,
 Qui pecudum atque hominum spem regit inter C
 [aqua.
 Cœlebs et monachus viget in Daniele choreus,
 Qui luxum atque gulam vincere quivit ovas.
 Job sunt, quos mundi vel agit vel pœnitet actus,
 Actibus in sæcli qui sine labe fuit.

.....
 * Epitaphium Hermengaldi. Huic affine hoc tempore nomen fuit Helingandi comitis, qui una cum Jesse Ambianensi episcopo legatus a Carolo Magno Constantinopolim missus est ad Ireneum anno 802, quique biennio ante iudicium Romæ cum aliis Caroli proceribus habuerat, de iis qui Leonem III papam fœdissime vexarant. Eundem tamen hunc esse non facile affirmarim. D

b Ad Fardulfum abbatem. De quo Alcuinus carm. 117. Quia Fardulfi quoque ipsius nomine dudum editi sunt versus, magnificis ædibus, quas in Carolo Magni gratiam struxerat, insculpti, quibus se Italum ortu ac gente Longobardum his verbis declarat :

Versus Fardulfi abbatis ædibus sancti Dionysii inscripti.

Culmina cernenti lectori littera prome,
 Fardulfus Carolo condidit ista suo.
 Quem quondam, propriis fuerat dum sceptris secutus
 Gentis, in adversas fata tulere vias.
 Attamen hic fidei dominis servavit honorem,
 His regni quamvis ultima meta foret.
 Tandem rectoris Caroll felicibus armis
 Cessit, et in melius fors sibi cessit iter.

XIX.

* EPITAPHIUM HELMENGALDI

Hac requiescit humo Helmengaldus nobilis heros,
 Gloria qui patriæ et decus omne fuit.
 Dives opum et sensus, seu nobilitate coruscus,
 Moribus ornatus, omnibus atque bonis.
 Consilio pollens, fors armis, viribus auctus,
 Legibus Imbutus, ore manuque potens.
 Namque palatina fuit hic præfectus in aula,
 Dum regeret Carolus sceptris serena pius.
 Ecclesias opibus ditavit pluribus iste,
 Fecitque hæredes rebus inesse suis.
 Pes fuit hic claudis, oculorum gloria cæcis,
 Solamen habuit debilis omnis eum.
 Iste famenque sitimque simul, seu frigora dira,
 Pauperibus membris pellere suetus erat.
 Hierusalis habet hæc ejus terrea corpus,
 Spiritus at superæ regna beata petit.
 Qui legis hunc titulum, tumultum seu conspicias
 [istum,
 Dic, Helmengaldi, sit sine fine quies.
 Hoc etiam faciet monachorum sancta caterva,
 Dum redit itque frequens, dum petit istud iter.
 Illius ipsa memor maneat per sæcula cuncta,
 Atque oret regna ut cœlica dentur ei.

XX.

b AD FARDULFUM ABBATEM SANCTI DIONYSII.

Sumito quæ misi lætus munuscula parva,
 Dulcis amice mihi, dulcis et apte nimis.
 Quæ sint parva licet, magna hæc dilectio mittit, C
 Quæ non compensat res, sed amoris opus.
 Sit tibi vita, salus, sint et felicia cuncta,
 Et tibi de cœlis rex Deus addat opem.
 Et sic te clemens ducat per prospera mundi,
 Ut pes inoffenso tramite celsa petat.
 Et qui hac in vita dignum concessit honorem,
 Hic tibi post obitum det super astra locum.

XXI.

SERIO RESIPISCENDUM.

Quid juvat ad tempus nugarum linquere larvas,

Huic quoque, dum fidei salvaret munera regi,
 Rex sibi præcelsus plurima dona dedit.
 Inter quos sancti Dionysii rector ut ante
 Fieret iudicis pacificus Carolus.
 Hanc benefactori construxit providus ædem,
 In qua cum famulis gaudeat ipse suis.
 Ipse suis servis, fidei quos vincula neclunt,
 Lætittiam princeps præbeat armipotens.
 More tamen veterum consurgere jussit avorum
 Culmina, præfulgent regis honore domus,
 Ut quoties regni præclara palatia lustrat,
 Fardulfi famuli sit memor ille sui.

Quod vero de sua in Carolum fide commemorat, ad Pippini nothi conjurationem referendum est, a Fardulfo detectam, et Dionysiani Annales indicant, et disertis verbis in Chronico testatur Eginhardus anno 792 : « Rege, inquit, ibidem ætatem agente, facta est contra eum conjuratio a filio suo majore, nomine Pippino, et quibusdam Francis qui se crudelitatem Fastradæ reginæ ferre non posse asseverabant, atque ideo in necem regis conspiraverant. Quæ cum per Fardulfum Longobardum detecta fuisset, ipse ob meritum fidei servatæ, monasterio sancti Dionysii donatus est. » Fardulfum enim non Ardulfum legi eo loco debere palam est.

Si demum repetit quis malessimus eas?
 Surgere quid prodest, si statim corruet illa
 Qua jacuit segnis quis labefactus humo?
 Fertur animum natus matrem exorasse puellus,
 Atque illi tales deposuisse preces:
 O genitrix, nostri quam semper cura remordet,
 Charior et vita tu mihi es, ipse tibi.
 Mox dederit cantum lucis prænuntius ales,
 Confestim memet evigilare stude.
 I, Geram quod amas, sed ages quid, dic mihi, nate?
 Obdormire, inquit, forsam item potero.
 Nec minor interea dementia ceperat illum,
 Venatus retulit qui bona nulla sui
 Denique prudenter geritur venatio, quando
 Aut jocus, aut quæstus est, vel utrumque simul.
 Prensæ solent lucrum capræ dare, cervus, et alces,
 Castor, dama, bisons, bubalus, ursus, aper.
 Figere nam lepores jaculis, captare melossis.
 In modico lucro visus amœnus inest.
 Diversa duo sorte canisque lepusque volantes,
 Alter ubi prædam quærit, et alter opem.
 Ungue cibum canis, ungue petit lepus ipse salutem,
 Diverso et voto sic labor unus eis,
 Horum amor et studium delirium invaserat illum,
 Qui nullo capto taliter orsus erat.
 Subjectas valles extensaque rura peragrans,
 Est lepus inventus sed mihi nullus in his:
 Jam sine venatus lucro ad mea tecta redibam,
 Et quia nil potui prendere, tristis eram.
 Saltus inest modicus, quem cingunt undique campi,
 Qui rarus nostra distat ab æde parum.
 Esse feram quis ibi, leporem vel crederet unquam,
 Cum foret a villa proximus ille locus?
 Hæc mihi cunque die leporum spes nulla maneret,
 Ex illisque lucrum rerer abesse mihi.
 Lastro locum, mittoque canes, et retia pono.
 Quis studio gestis, nullum ibi reperio.

XXII.

DELUSA EXPECTATIO.

Grande habet initium cum res vilissima dictu,
 Tunc gignis murem, magne elephantæ, brevem.
 Sic patri quidam retulit sua somnia natus,
 Depromens animo frivola dicta suo.
 O pater, in somnis dicam quæ mira videbam,
 Moverunt animum talia visa meum.
 Bos dabat humanas nostras hæc nocte loquelas,
 Ille loquebatur, nos stupebamus, ait.
 Tum pater attonitus rem sic inquirat ab illo,
 Dic quod dicebat: intulit ille, Nihil.

XXIII.

QUOD PLERUMQUE MALI MALA PATIUNTUR, ET DE
 TEMPORE ANTICHRISTI.

Qui virtute regit mundum, pietate gubernat,
 Rebus cum humanis tunc bene gessit ovans,
 Cum tulit infando ferale hostilia monstro,

* Ad Carolum regem. Non regem, sed regis filium
 multis sub patre bellicis expeditionibus victoriisque
 nobilem. Sed qui ante patrem vita excessit anno 811.
 Hinc mortuum laudans poeta Saxonicus:

A Explendum ad facinus mentis ut impos eat.
 Deque malo placidum tribuit medicamen iniquo,
 Temperat atque bonis damna pavenda suis.
 Scorpius in nitido si trux perimatur olivo,
 Exsuperat virus illius iste liquor.
 Delibuta recens isto si plaga liquore est,
 Ne possit virus lædere virus agit.
 Sic vitio vitium, sic morbo morbus abibit,
 Unum sic uni cedere sæpe solet.
 Et cuncum cuneus, seu clavum clavus abactum,
 Impulit, hoc illud mox veniente perit,
 Sic lapis et lapidem, seu lignum ligna rotundant,
 Atque chalybs chalybem cudit, et arte polit,
 Hoc reprimendo malum tribuit solatia Christus,
 Antichriste, tuos seu breviando dies.
 B Ne ferale malum modulis inoleceret atris,
 Clauditur angusto temporis id spatio.
 Temporis illius probrosa pericula prodit
 Vatikidicus lituus, rex pie Christe, tuus.
 Tunc erit, auctor ait, rerum tribulatio magna,
 Proh! nec erat nec erit qualis ab usque chæo.
 Qui breviabuntur perfecto examine soles:
 Sine alias, omnis non caro salva foret.
 Hoc bene respectu Domini quod cuncta geruntur,
 Congrua disposito tempore cursus aget.
 Tertium ut excedat, quartum non impleat annum,
 Impia tempestas et truculenta læs.
 Tempus, ait Daniel, seu tempora, semivagumque,
 Volvenda illius tempora sæva mali.
 Sicque quaterdenis hæc mensibus atque duobus
 C Hoc ipsum narrans explicat atque canit.
 Unum per tempus, geminos per tempora signans,
 Per semum menses sex fore rite docet,
 Summaque sic mensum numerum concurrat ad istum.
 Tres anni et semis, nil mage, nilve minus.

XXIV.

DIE SOLEMNI ANNIVERSARIO.

Hic populis nostris, cleroque, sacrisque ministris,
 Annua solemnis remearunt gaudia festi.
 Nam quis non tantæ thesaurum rite sophiæ
 Laudibus ac votis venerari gestiat amplis?
 Ex quo perpetuis ornantur sæcula gazis,
 Aureus unde micat celesti dogmate sensus,
 Eloquium argenti superat lucisque nitorem,
 Virtutum cunctæ fuscantur lumine gemmæ,
 D Quis Libyæ pollent fines, quis Francia regna,
 Hespericæ gentes florent, populique Britanni,
 Et mundum mundique caput sacra Roma coruscat,
 Ac toto illustris plebs credula fulgurat orbe.

XXV.

* AD CAROLUM REGEM.

O mea magna salus, o spes, o gloria regni,
 Carle, valetio poli rege favente tibi.
 Tu patris et patriæ, tu totius ecce senatus
 Gaudia multiplicas, et decus omne paras.

Hic patris æquivocus fuerat, nec nomine solo,
 Indole sed mentis clara probitateque morum:
 Omnimodaque patrem virtutum dote referret,
 Si rectore frui meruisset Francia tali.

Clarior electo, ter caeco purior auro,
 Cedant splendori cuncta metalla tuo.
 Alitibus levior, tu fortior ipse leone,
 Artibus excellens, promptus in arma manu.
 Te nimium capitis sitiunt duo lumina nostri,
 Cernere teque cupit pectoris altus amor.
 Nam cum tu Occiduas cœpisti tangere partes,
 Vicinum et sensi servus amicus herum :
 Ipse Noto levior, volucris velocior Euro,
 Mox vestros volui pronus adire pedes.
 Jussio me regis voto percussit isto,
 Et dedit alterius carpere callis iter.
 Jamque iterumque volens impune coercitus exsto,
 Bisque venire parans, bisque negatur iter.
 Dulcia vestra mihi Gomis est cum verba profatas,
 Seque salutare servulus audit herum :
 Mox lacrymosus hiems oculorum nube refluxit,
 Imbreque suffudit frons peregrina genas.
 Lætitia ergo solet tales producere fontes.
 Et vice conversa gaudia dant lacrymas.
 Hoc rogo mancipium vinclis onerate gemellis,
 Brachia si nectas, non fugitivus ero.
 His proavus vinclis et avus, pater ipse catervas
 Nectentes, regni commeruere thronum.
 Iude superborum plures stravere phalanges.
 Certando et subigunt plurima regna sibi.
 At tu, magne puer, salveque valeque, per ævum,
 Te dominus cœli protegat, ornent, alat.
 Ut patrias valeas rutilus conscendere sedes,
 Atque juvante Deo sceptrata tenere manu.
 Et sic mundani regni terrena relinquant
 Culmina, ut ætherii postmodo compos eas.

XXVI.

AD CAROLUM IMPERATOREM.

Qui regit arva, polum tibi sit, rex, fautor ubique,
 Teque juvet semper qui regit arva, polum
 Qui tibi sceptrata dedit, vitæ det tempora longa,
 Gaudia concedat qui tibi sceptrata dedit.
 Sub tua jura Deus dedit Europeia regna,
 Totum orbem inclinet sub tua jura, Deus.
 Ut premis ipse feras, reprimas sic barbara colla,
 Hesperiam reprimas ut premis ipse feras.
 Ut tibi cedit aper, Maurus tibi cedat, Arabsque,
 Sarmata succumbat, ut tibi cedit aper.
 Colla superba teras, anates ut turba caporum,
 Anserem ut accipiter, colla superba teras.

A Gaudia sive jocos istos æterna sequantur,
 Ferto per immensum gaudia sive jocos.
 Gratia magna Dei vitæ tibi munera pandat,
 Te regat atque tegat gratia magna Dei.
 Gaudia longa habeas, gaudensque perenniter, o rex,
 Cum prole atque domo gaudia longa habeas.
 Tu decus omnigenum, longamque teneto salutem
 Cum elero et populo tu decus omnigenam.
 Nam tua grata salus istis est lumen ocellis,
 Est optanda bonis nam tua grata salus.
 Macte decus populi, Cæsar fortissime nate,
 Inclucta sceptrata tenens macte decus populi.
 Induperator ave longum tribuente Tonante,
 Sume meum lætus, induperator, ave.

XXVII.

B A FORIS IN PRIMA TABULA BIBLIOTHECÆ.
 Qui sim nosse volens, scito, Bibliotheca dicor,
 Et veteris legis jus veho, sive novæ.
 Nec me sperne precor quia cernis corpore parvam :
 Corpore sum modico, viribus ampla tamen.
 Me quicumque vides, Theodulfi sis memor oro,
 Cujus me studium condidit, aptat, amat.
 Et foris argento, gemmis ornavit, et auro,
 Cujus et interius lima polivit. Ave.

XXVIII.

IN ALTERA TABULA.

Qui cupis esse bonus, qui vitam quæris honestam,
 Me pete, te moneo, lex ego sancta Dei.
 Sum via, sum lux, sum doctrix, sum conscia veri,
 Lumen inextinctum qui mihi paret habet.
 C Cœlica regna paro, mundana sophismata pando,
 Omnibus in rebus polleo, sive cluo.
 Utere me, lector, mentisque in sede locato,
 Cumque librum petis hunc, sit tibi lota manus.

XXIX.

SUPER JANUAM.

Pauperibus pateat, præsul, tua janua semper :
 Cum miseris Christus intrat et ipse simul.
 Deque tuis epulis pascatur pauper egenus,
 Ut conviva queas lectus adesse Deo.

XXX.

SUPER PROPINATORIUM.

Qui latices quondam vini convertit in usum,
 Et fontis speciem fecit habere meri.
 Ipse piis manibus benedicat pocula nostra,
 D Et lætam faciat nosmet habere diem.

APPENDIX.

THEODULFI CARMINA NONNULLA

Edita a J. Mabillonio in veteribus Analectis.

Carmina Theodulfi a Sirmondo edita, sexque libris distincta, exstare eadem, continua serie, in p̄vostato monasterii Sancti Vitonis codice cum aliis pluribus quæ desunt in Sirmondi editione : aliorum etiam versibus nonnullis absque auctorum nomine insertis, testatur vir clarissimus Joannes Mabillonius in primo Veterum Analectorum tomo. Tum : « Ex iis, inquit, quæ Theodulfi esse visa sunt, ea tantum selegi quæ rei litterariæ prodesse possunt : alia vero, quæ de rebus moralibus tractant, solum notare satis duxi. »

I.

• *De adventu Ludovici Augusti Aurelianos.*

En adest Cæsar pius et benignus,
Orbe qui toto rutilat coruscus,
Atque præ cunctis bonitate pollet
Munere Christi.
Cernuus, prudens, sapiens, modestus.
Mitis et clemens, moderatus actu,
Temperans, fortis, probus et honestus,
Censor et iudex.
Hic decus (Sudam Ecclesiæ paterque)
Ornat hanc solers, recreat, fovetque,
Erudit, munit, colit, instruitque
Dogmate largo.

Hic potens armis Domino favente,
Viribus gentes premit superbas,
Harum et hic victor subigendo calcat
Colla triumphans.

Cujus adventus, miserante Christo,
Et nitens multum facies serenat
Civitas temet populosa, nempe
Aurelianus.

Hinc Deo laudes agito per annos [C., perennes],
Cujus hic nutu properavit ad te,
Hujus et vultum tibi met videndum
Præbuit ecce.

Has canat clerus, simul omnis et plebs,
Has senex pangat puer atque parvus,
Pauper et dives reboent ovanter
Pectore puro.

Hoc chorus cleri populique turba
Saphicum [C. Supplicum] carmen recinens
[precetur,

Det Ludovico Deus operandi
Tempora longa.

Prosperum clemens ferat omne semper,
Pellat adversum procul et repellat,
Hujus et vitam tueatur ævo
Tempore clemens.

Cæsaris hujus valeat per ævum
Nobilis conjux seu clara proles,
Gaudeat felix populus domusque
Pace perenni.

Muniant urbem hanc proceres fideles,
Qua [C., Qui] pio Christo sua dedicarunt
Hostis adversi toleranda bella
Corpora casta.

• Carmen primum de adventu Ludovici Augusti in urbem Aurelianos, jam typis editum est in tomo VI Canisii sub nomine Jonæ, Theodulfi decessoris. Verum potius Theodulfo auctori tribuendum est, tum quia in ms. Vitoniano inter ejus opera metrica refertur, tum quia adventus iste Ludovici Augusti in prædictam civitatem contigit pontificatu Theodulfi, ut discimus ex ipsius Ludovici Vita ad annum 814, ubi de Ludovico hæc leguntur : « Qui cum Aurelianam devenisset ad urbem, Theodulfus ejusdem urbis episcopus, vir undecunque doctissimus, causam ejus

A

Hic [C., Hi] duces sancti reducesque sunt,
Ut tui, Cæsar, faveantque temet,
Horum et obtentu superes duelles
Poscimus omnes.
Actibus [C., Artibus] cunctis placeas Tonanti,
Et Dei leges mediteris almas,
Quo [C., Queis] viam vitæ valeas tenere
Tramite recto.
Temporis hujus spatio peracto,
Alta conscendens subeas polorum,
Te pius capiet chorus angelorum,
Et sibi jungat.
O decus regni, imperii propago,
Macte tu semper vigeas Lothari,
Et patris sedem teneas potenter [C., poten-
[tem]

B

Sæcla per ampla.
Sit Patri et Nato, tibi Spiritusque
Splendor æternus, honor atque perpes,
Nunc et in præsens, ita et in futura
Sæcula semper.

II.

De eadem re.

O Pater cleri populique decus,
Cæsar, insigni pietate pollens,
Ut fores nostras adeas libenter,
Poscimus omnes.
O Dei cultor, miserorum et altor,
O pupillorum viduæque tutor,
Summe rex clemens, precibus rogamus
Annue nostris.

Ergo jam tandem precibus rogatus,
Redde te nostris domibus paratis,
Et dies lætos habeas in ipsis,
Rex benedicte.

C

Te sacerdotum chorus atque cleri
Totius multum populique turba ;
Namque te major pariter minorque
Cernere gestit.

Rex vale prudens, venerande, salve,
Rex, ave nostrum capito, precamur,
Poscimus Christum ut tibi det salutem
Poplite flexo.

Salvet Albini precibus beati
Te, tuam prolem sociamque vitæ
Sorte felici tibi mancipatam
Christus ubique.

adventus præsensit : et velocissime misso perlatore, imperatori innotescere studuit, hoc tantummodo ei suggerendum jubens, utrum præstolaretur venientem in urbem, an itinere aliquo ei occurreret venturo ad urbem, etc. Qua occasione primum carmen ac secundum Theodulfus cecinisse videtur. Hic recusum est primum ob variantes lectiones : tametsi fortasse potius omittendum fuisset. Porro primum versus tertiæ strophæ mutilus est in codice Vitoniano. MABILL.

Post dies sæcti subeas Tonantis
Regna tu felix, habeas quietem
Inter electos tribuente Christo
Fine perenni.

III.

De bilingue.

Ecce nugax labiis sibi quiddam certa susurrans,
Nunc joca, nunc fletus, nunc quoque turpe canit.
Blanditias tremulat, volitat nunc more cicadis :
Auribus ingeminat, quas petit ortivagus.
Dura satis rostro ceu pulsat pectora cornix,
Imbriferos luxus cum vorat ore procox.
Aut rapidis pressas pennis lustrare lacunas
Tentat hirundo celer dulcia voce canens.
Haud secus instabiles percurrunt elluo mentes
Infestus juvenum, quos agit aura levis.

IV.

Ad quemdam de muneribus.

Eia meum solito noli convertere carmen ;
Ne vacuum redeat, more caveto tuo.
Aut spumantis equi tua nunc vestigia retro
Impatiens calcet ungula, dona refer.
Ceu rubicundo ostro Romæ de nomine vestis,
Quam vocitare Patres, fac tibi colla premat.
Veneris ut felix donatus munere pulchro,
Recipias [*L. Accipias*] grates mille suave meas.
Veneris at vacuus nostram si forsân ad ædem,
Mille flagris cæsus ibis, inepte, foras.

V.

De Passione Domini.

Omnipotentis opus sacrum sacer ore popellus
Laudibus efferri tam bene tale decet.
Infima quod magni dignatus conditor orbis
Sponte sua patier, laude boare decet.
Pertulit humanæ in humano denique natus
Corpore quæ Christus cuncta salutis erant.

VI.

In die Resurrectionis.

Eia, camena, libens nunc dicit carmina, quæso,
Nunc cane, posco, melos eia, Camena, libens.
Festa decora salis nunc mecum promere certa,
Postmodo ut accipias festa decora satis.
Carmine dignus inest, pangamus carmina cuncti :
Iste dies rutilus carmine dignus inest.
Mors quia victa jacet Christo surgente preempta,
Lætetur cuncti, mors quia victa jacet.
Tartara victa jacent, Christo visente beatos :
Principe devicto, tartara victa jacent.
Expulit inde probos, reprobos dimisit ibidem ;
Calcatoque hoste expulit inde probos.
Cœlica regna petunt post tartara dira beati,
Erepti a tenebris cœlica regna petunt.
Verte, Camena, gradum, ne tædia fratribus addas,
Hic [*L. Hinc*] te quæso cito verte, Camena gradum
Dicit, Præsul ave, colloque genuquæ reflexo,
Hic et in æternum dicit, Præsul ave.

* Quid sit talamasca, seu talamasæ, jam dudum
explicarunt viri docti. Vo-sius in lib. II de Vitiis ser-
monis, et præcipue V. C. Stephanus Baluzius in notis
ad Reginonem. Huc adducunt locum vetusti concilii
Rhemensis : « Larvas dæmonum, quas vulgus tala-
mascas vocat, sub anathemate prohibemus. » Hinc

A

VII.

De tabella.

Parva brevis gemino potiorque fruorque tabella
Officio, specie intus et apta foris.
Ornatum exterius habitus superaddo ferenti,
Interius servo verba ligata notis.

VIII.

*De talamasca *.*

Pusio personæ cum vultum obducit inanem,
Quod tremit hinc terret, quod fugit inde fugat.
Credo et prostratus jacuit, palmasque tetendit,
Ante Redemptorem parvula membra movens.

IX.

Versus in altari.

Hoc altare tibi, cœli terræque Creator,
Theudulfus voto cernuus orno pio.
B Hoc rogo quisquis adis, revehes [*F. referens*] sacra
[dona precesve.
Tu memor esto mei, si Deus ipse tui.
Pastor oves Domini dapibus hinc pasce supernis,
Quis quia vita datur, quis patet aula Dei.
Est super astra pius pastor, quo pascimur omnes :
Quæ [*F. Quem*] dum pastor amas, pars es et ipse
[gregis.
Cernis anhelantem hoc ad præsepe catervam ?
Hinc alimenta Agni sanguine, carne capit.
Quem draco sæve tremis, qui te leo perfide vicit,
Crimina ceu mundi qui inveterata tulit.
Et nos æthereo potuque ciboque sacrato,
Hicque suæ mensæ participare dedit.
Qui est via, vita, salus, qua, ad quam, in qua tutius
[itur :
Cum quo est regnandum jam sine fine piis.

X.

In xenodochio.

C En patet ista domus mediocri exacta paratu,
Ut quæque humanis usibus apta tamen.
Quam Deus arce poli famulos miserando revisat,
Cuncta adversa fuget, prospera cuncta ferat.
Hic pudor et verum, pietas probitasque redudent,
Sit præsto alma fides, et procul omne nefas.
Esuriens epulas, sitians potum, hospes honorem,
Nudus operimentum hic reperire queat.
Fessus opem, languens medicamen, gaudia mœstus
Hinc ferat, et cunctis consulat ista domus.
Det Pater altithronus donum hoc habitantibus istic,
Civibus ut pateat, et peregrine tibi.
Ut fratrum atque Dei regnet dilectio semper,
Virtutesque omnes hac duce convenient :
Quas miserante Deo mox commoda cuncta sequantur.
Livori et sævis sit via nulla dolis.
Jus regat hic mentes, maneatque opulentia rerum,
Et procul atque procul sit sitis atque fames.
Qui petis has sedes Theudulf, quæso, memento,
D Hæc qui construxit tecta favente Deo.

vulgatum apud nostrates Gallos *masque* pro larva
Ino etiam occultæ litterarum notæ vocantur tala-
mascæ, ut observat Baluzius, propterea quod aliud
præferant quam significent. Hic ergo Theodulfus
agit de pusione larvato.